

Ingeborg Renate Horn

**Kunnskapskilder i sosialt arbeid med
etniske minoriteter:
Veier til forståelse eller til fordommer?**

**Masteroppgave i sosialt arbeid
Høgskolen i Oslo, Avdeling for samfunnsfag**

Sammendrag

Denne masteroppgaven forsøker å finne ut noe om sosialarbeideres oppfatning og forståelse av kildene de bruker i møte med etniske minoriteter. Hvilken kunnskap kildene gir og hvordan dette påvirker dem i det daglige arbeidet er sentrale spørsmål. Jeg er opptatt av om og i så fall hvordan sosialt arbeids verdier og idealer kan utfordres av kunnskapen. I denne oppgaven står det ”å forstå den andre”, med alt det medfører, sentralt. Intervjuene er gjort ved to NAV sosialtjenester i en storby i Norge. Jeg har valgt en tilnærming som baserer seg på kvalitative intervju. Det er gjennomført to gruppeintervjuer og fire oppfølgingsintervjuer. Kunnskap og forståelse har vært kjernebegreper i denne oppgaven. Informasjonen fra intervjuene ble drøftet i lys av begreper fra blant annet Gadammers bidrag til hermeneutikk og Polanyis perspektiv på kunnskap. I tillegg er supplerende begreper tatt med for å utdype forståelse og kunnskap. Blant dem er for eksempel fordommer. Andre faktorer og rammeverk er også trukket inn i den grad det har blitt sett på som relevant.

I intervjuene kom det frem at kildene til kunnskap om etniske minoriteter var mangfoldige. Noen kilder ble mer vektlagt av informantene enn andre. De oppga tjenestemottakeren som den viktigste kilden. Informantene fortalte også at de opplevde at kildene fokuserte mye på ulikhet og begrensninger. Men i tillegg fortalte de om kilder som ga kunnskap om og forståelse av likhet. Under intervjuene ble det også snakket mye om fordommer. Kuratorene satte blant annet spørsmålstegn ved forskjellen på kunnskap og fordom.

Studien viser at sosialt arbeid påvirkes, og til en viss grad utfordres av kunnskapen fra kildene. Ulikhet og begrensninger overkommuniseres, noe som kan påvirke hvordan sosialarbeiderne forstår den andre. Brukermedvirkning, åpenhet, å se individet og ikke gruppen han eller hun er en del av, er andre verdier som utfordres. Kuratorene i undersøkelsen vektlegger en holdning om at mennesker er forskjellige, og at det er kunnskap fra selve mottakeren som er viktig for å forstå hvordan han eller hun har det. De er opptatte av å være åpne for mottakerens virkelighet. Intervjuene viser at denne holdningen noen ganger utfordres av kunnskapskildene. Egen arbeidserfaring og media nevnes spesifikt. Utfordringene kommer spesielt til uttrykk når det er snakk om fordommer. Studien viser også at det kan være vanskelig å definere fordom og hva det er.

Abstract

This master's thesis attempts to explore social workers' perceptions and understanding of the sources they make use of in dealing with ethnic minorities. Important questions are what knowledge the sources provide and how this affects the social workers in their daily work. I am concerned with whether, and if so, how the values and ideals of social work can be challenged by the knowledge. "To understand the other" with all that it entails, is central to this thesis. The interviews have been carried out at social services branches in a Norwegian city. I have chosen an approach based on qualitative interviews. Two group interviews and four follow-up interviews have been conducted.

Knowledge and understanding have been core issues in this thesis. The information from the interviews has been discussed in light of concepts from, among other sources, Gadamer's contribution to hermeneutics and Polanyi's perspective on knowledge. Additionally, supplementary concepts have been included to deepen the account of understanding and knowledge. Among these is prejudice. Other factors and frameworks are brought in to the degree that they have been viewed as relevant.

The interviews revealed that the sources of knowledge of ethnic minorities were manifold. Some sources were emphasized more than others by the informants. They declared the social service recipient to be the most important source. The informants expressed that they perceived the sources to accentuate difference and constraints. But they also told of sources providing knowledge and understanding of similarity. Prejudice was also a recurrent topic during the interviews. Among other things, the social workers questioned the difference between knowledge and prejudice.

The study shows that social work is affected, and to a certain degree, challenged by the knowledge provided by the sources. Difference and constraints are overcommunicated, which may affect how social workers understand "the other". Client participation, open-mindedness, and to see the individual rather than the group of which he or she is a member, are values being challenged. The social workers emphasize a view of all people as being different and that knowledge provided by the recipient is the key to understand how he or she is doing. They are concerned with being open to reality as experienced by the recipient. The interviews demonstrate that this outlook is sometimes challenged by the sources of knowledge. Own work experience and the media are mentioned specifically. The challenges become explicit when talking of prejudice. The study also shows that defining prejudice can be difficult.

Forord

Bakgrunnen for denne masteroppgaven handler i grunn om min store interesse og engasjement i forhold til spørsmål og debatt relatert til flyktninger og innvandrere i Norge og resten av verden. I min studietid på bachelor i sosialt arbeid opplevde jeg det som at vi hadde lite på timeplanen relatert til innvandring, livet i eksil og det multikulturalistiske samfunnet. Jeg savnet temaer og oversikt over feltet. Sett i forhold til hvor stor brukergrupper innvandrere er stilte jeg spørsmål ved hvor sosialarbeidere får kunnskapen sin fra når det ble tematisert lite i utdanningen. Dette spørsmålet har jeg nå forsøkt å gi et svar på. Prosjektet har på denne måten vært både morsomt, interessant og slitsomt siden jeg undersøker og skriver om et tema jeg er veldig nysgjerrig på.

Tusen takk til mine informanter og deres sjefer som lot prosjektet bli virkelighet. Uten dere hadde jeg bokstavelig talt ikke hatt en oppgave. Takk til sosialkuratorene for at dere delte tankene deres og refleksjonene om tema med meg.

En stor takk rettes til min veileder, Nicole Hennem, for tålmodighet, inspirasjon og gode svar. Du skjønnte fort hva jeg ville undersøke uten at jeg klarte å sette ord på det selv. Uten deg hadde jeg virkelig ikke kommet lang vei.

Takk til familie og venner som har vært tålmodige og vist forståelse for at jeg ikke har hatt så god tid til dere som jeg skulle ønsket.

Sist men ikke minst må jeg takke min kjære samboer Amund. Tålmodighet er en dyd, og det har du i fullt monn. Jeg er glad for at jeg har deg.

Drammen, 14.05.2011

Ingeborg R. Horn

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	6
2. Sosialt arbeid, sosialt arbeid med etniske minoriteter og den offentlige debatten	8
2.1 Sosialt arbeid med fokus på å forstå den andre, verdier og ideal	8
2.2 Sosialtjenesteloven og det yrkesetiske grunnlagsdokument	10
2.3 Sosialt arbeid og etniske minoriteter	12
2.4 Den norske samfunnsdebatten om etniske minoriteter	13
3. Konstruksjon av et teoretisk perspektiv: kunnskap og forståelse	16
3.1 Et perspektiv på kunnskap	17
3.1.1 Kunnskap som personlig og kroppsliggjort	17
3.2 Et perspektiv på forståelse	19
3.2.1 Forståelse i lys av hermeneutikk	20
3.3 Supplerende begreper for fordom	23
3.4 Forståelse som kulturforståelse, kultursensitivitet og selvfølgeforståelse	25
3.4.1 Kultur og forståelse	25
3.5 Oppsummering	26
4. Metodisk tilnærming	27
4.1 Valg av metode	27
4.2 Valg av lokalitet og utvalg av intervjupersoner	28
4.3 Intervjuet	29
4.3.1 Gruppeintervju	29
4.3.2 Individuelle oppfølgingsintervju	30
4.4 Etniske og metodiske refleksjoner	31
5. Kildene og kunnskapen sosialarbeidere har om etniske minoriteter. Hvordan kan disse påvirke det sosialfaglige arbeidet?	33
5.1 Om kunnskap	33
5.1.1 Å se individet	38
5.2 Mottakeren som kilde til kunnskap	40
5.2.1 Tolkning av kasus	43
5.3 Kunnskapen i kildene	44
5.3.1 Ulikhet og likhet i kildene	46
5.3.2 Begrensing i kildene	52
5.3.3 Oppsummering	58
5.4 Fordommer	58
5.4.1 Kuratorenes definisjon av fordom	59
5.4.2 Liker ikke å ha fordommer	61
5.4.3 Hva skaper fordommer	62
5.4.4 Hvordan det sosialfaglige arbeidet påvirkes	66
5.5 Oppsummering	70
6. Oppsummering og konklusjon	72
6.1 Kildene og om kunnskap	72
6.2 Kunnskapen i kildene	73
6.3 Hvordan kunnskapskildene påvirker det sosialfaglige arbeidet	73
6.4 Undersøkelsens implikasjoner for fremtiden	76
Litteraturliste	78

Vedlegg 1 Informasjonsskriv	82
Vedlegg 2 Intervjuguide fokusgruppe	85
Vedlegg 3 Intervjuguide oppfølgingsintervju 1	86
Vedlegg 4 Intervjuguide oppfølgingsintervju 2	89

1. Innledning

Innvandring og integrering er høyaktuelle temaer i den norske, offentlige debatten. Både politikere, forskere og media er opptatte av tema. Selv om antall innvandrere er relativt lavt i Norge i forhold til andre land, så er debatten om dem relativt høy (Gullestad, 2002). Debatten preges til en viss grad av fokus på kulturforskjeller, problemer, konflikter og vanskeligheter forbundet med innvandrere og deres integrering (Gullestad, 2002; Qureshi, 2009; Ihle, 2008, m.fl). Det har vært mer fokus på ”dem” enn ”oss” (Gullestad, 2002, 17).

Flertallet av innvandrere som kommer til Norge klarer seg bra, men det er likevel en stor brukergruppe i sosial- og barneverntjenesten (Ihle, 2008, 43). Etniske minoriteter er overrepresentert som klienter i sosialtjenesten (Gaasø, 2005) og som brukere av barnevernet (Allertsen og Kalve, 2006). Gruppen har også dårligere levekår enn majoritetsbefolkningen viser levekårsundersøkelsen fra 2008 (Blom og Henriksen, 2008). Som sosialkurator vil man derfor møte mange brukere med etnisk minoritetsbakgrunn i sin arbeidshverdag. Sosialtjenestens oppgaver defineres gjennom Lov om sosiale tjenester av 1991 med endringer 2009, og politiske dokumenter, slik som Stortingsmelding 17 (1996 – 97) og Stortingsmelding 49 (2002- 2004).

Denne masteroppgaven skal fokusere spesielt på hvilken kunnskap og forståelse sosialkuratorerne får om mottakere med etnisk minoritetsbakgrunn fra ulike kilder. Jeg er også opptatt av hvordan dette kan tenkes å påvirke det sosialfaglige arbeidet. På denne måten forsøker jeg også å sette et fokus på ”oss”. I studien er jeg opptatt av hvilke kilder kuratorene forteller om og hvilken *kunnskap* kildene gir. Kunnskapen ser jeg som et ledd i deres *forforståelse* som kan prege *hvordan de forstår* mottakeren, og dermed påvirke sosialt arbeid. Det empiriske materialet er samlet inn gjennom fokusgrupper og oppfølgingsintervju av sosialarbeidere som jobber i NAV sosialtjeneste i en storby i Norge. I den teoretiske tilnærmingen er jeg først og fremst opptatt av kunnskap og forståelse og hvordan de dannes og kan virke inn på det sosialfaglige arbeidet.

Sosialt arbeids hovedmål er å bedre tilværelsen for personer som befinner seg i sårbare situasjoner. Mye av arbeidet og oppmerksomheten rettes derfor mot utsatte grupper og sosialpolitikk. Sosialt arbeid handler om å hjelpe individer og grupper til å bedre egen evne til

fungering i samfunnet eller til å gjenopprette den. På samme tid som sosialt arbeid også handler om å endre forhold i samfunnet som skaper problemer. Fokus er på sosiale problemer og mennesket og de utfordringer det kan møte (Levin, 2004). Sosialarbeidere skal ved hjelp av sin kunnskap, ervervet gjennom teori, praksis og andre tilgjengelige midler, løse disse problemene og på den måten bedre tilværelsen for den det gjelder (Annfelt, 2002). Dette arbeidet begynner ofte med "Å starte der den andre er", noe som er viktig i sosialt arbeid (Kokkin, 1998,131 : Levin, 2004, 80). Dette handler om å forstå og handle i forhold til et annet menneskes forståelse og opplevelse av egen situasjon (Annfelt, 2002, 172). Dette gjør at kunnskapen man har og forståelsen er spesielt viktig for godt sosialt arbeid. Her spiller også sosialarbeiderens holdninger inn (Botnen Eide og Skorstad, 2005, 139).

Forskningslitteratur fra sosialt arbeid med etniske minoriteter forteller ofte om utfordringer. Arbeidet med innvandrere oppleves for profesjonelle som vanskeligere og mer krevende enn arbeidet med etnisk norske, og begrunner dette med kulturforskjeller og språkvansker (Ylvisaker, 2004, Rasmussen, 2004). Østby viser også i sin artikkel at norsk sosialarbeiderutdanning er mer opptatt av kulturforståelse og kulturforskjeller når det gjelder arbeidet med innvandrere, og fokuserer lite på strukturelle forhold i samfunnet som kan bidra til å gjøre deres tilværelse vanskelig (Østby, 2008). Utfordringer og forskjeller er ikke bare vektlagt i den offentlige debatten, men også innen faget selv. Kan det tenkes at sosialkuratorene i undersøkelsene til Ylvisaker og Rasmussen begrunner slik de gjør fordi de viderefører kunnskapen fra et felles fokuset eller diskurs om innvandrere?

Oppgaven ønsker å besvare fire spørsmål:

Hvilke kilder til kunnskap har sosialarbeidere om etniske minoriteter? Hva sier kunnskapen om etniske minoriteter? Hvordan påvirker kunnskapen sosialarbeidere i yrkesutførelsen? På hvilken måte kan kunnskapen utfordre sosialt arbeid?

Mitt hovedperspektiv hentes hovedsakelig fra Michael Polanyis taus kunnskap, og Hans Georg Gadamer's bidrag til hermeneutikk. Dette betyr at jeg vil fokusere på kunnskap som mer enn teori, og er opptatt av at kunnskap også kan være *taus*. Det er ikke alltid lett å vite hvor kunnskapen kommer fra, eller hva den sier. Dette kan sees på som *forforståelse* i Gadamer's terminologi. Han sier også at man ikke alltid kan ha full oversikt over egen forforståelse, men at den like fullt påvirker hvordan en forstår og fortolker. Hvordan man

forstår avhenger av *tradisjonen* og den *forståelseshorisont* en ser fra. I denne oppgaven ser jeg sosialt arbeid med sin kunnskap, verdier og idealer som en tradisjon, og som dermed er med på å påvirke forståelsen og horisonten en ser fra. Med disse begrep gir Gadamer meg nyttige verktøy til å utforske fordommer, et tema som er lite utforsket innen sosialt arbeid i Norge, men som like fullt viste seg å bli et tema i intervjuene. Et annet begrep fra Gadamer er begrepet fordommer som for Gadamer er noe positivt. Men ordet har også en negativ side som kanskje er den mest kjente og anerkjente i dag. Jeg har derfor valgt å utdype fordommer med supplerende begreper og utfyllende informasjon.

Kultur er også noe som er relevant for denne oppgaven, og jeg vil derfor definere selve begrepet, og se på ulike forståelsesmåter knyttet til kultur. I denne sammenheng skriver jeg om selvfølgforståelse, kulturforståelse og kultursensitivitet. Først skal jeg se på sosialt arbeid, sosialt arbeid og etniske minoriteter og samfunnsdebatten.

2. Sosialt arbeid, sosialt arbeid og etniske minoriteter og den offentlige debatten

For å kunne si noe om hvordan kunnskapskildene kan påvirke det sosialfaglige arbeidet må jeg definere hva sosialt arbeid betyr i undersøkelsen. Hovedfokuset i denne oppgaven er på sosialt arbeid som en profesjon med teori, praksiser og verdier. Jeg setter dette i kontekst opp mot forskning og debatt rundt temaet kunnskap og forståelse av etniske minoriteter. Jeg skal si noe om hvordan fremstillingen av etniske minoriteter er både i faglitteratur i Norge og den offentlige debatten. Jeg skal også si noe om lovverk og det yrkesetiske dokument. Det som kommer frem i dette kapitlet brukes også som verktøy i analysen av intervjuene.

2.1 Sosialt arbeid med fokus på å forstå den andre, verdier og ideal.

Det er vanskelig å finne en klar definisjon av hva sosialt arbeid er. Forskjellige grupper har kjempet om å gi sosialt arbeid innhold opp igjennom årene. Det sies ofte at faget grenser mot andre disipliner som psykologi, sosiologi, jus og sosialpolitikk. Og noen kaller det derfor et ”lånefag”. Men det har likefullt en egen vitenskapelig tradisjon (Soydan, 1993, 13). Faget er både et praksisfag og et akademisk fag sier Røysum (2006). Det preges også i stor grad av de yrkesetiske prinsipper som danner grunnlag for det sosialfaglige arbeidet (Kokkinn, 1998, 87).

Ofte anses slutten av 1800-tallet som sosialt arbeids start (Røysum, 2006, 12). Jane Addams og Mary Richmond sees ofte som grunnleggerne av profesjonen sosialt arbeid og de har satt sitt preg på faget på ulike måter (Levin og Trost, 2005). Om det er samfunnet eller mennesket det er noe galt med, og som dermed trenger hjelp er et tema de vektla på forskjellige måter. Denne debatten har preget sosialt arbeid siden (Soydan, 1993). I sosialt arbeid finnes det ikke noe enten eller når det gjelder dette spørsmålet mener Levin, hun sier at sosial arbeideren både skal fange opp mennesket eller gruppen, og se det eller de i forhold til samfunnet rundt (Levin, 2004, 15).

Som jeg nevnt i innledningen er det å starte der den andre er viktig i sosialt arbeid. Det handler om å forstå den andre. Hvordan sosialarbeideren forstår påvirker kartleggingen. Hvilke defineringer som blir gjort og hva som vektlegges kan påvirke samtale, planlegging, utførelse og tilbud (Kokkin, 1998, 147). Hvordan en forstår den andre kan også handle om sosialarbeiderens verdier, som for eksempel menneskesyn (Botnen Eide og Skorstad, 2005, 139).

De yrkesetiske prinsipper står sterkt i sosialt arbeid. Sosialarbeidere er forpliktet til å hjelpe mennesket i tråd med disse verdiene og retningslinjene (Kokkinn, 1998,87 :Botnen Eide og Skorstad, 2005, 174). Det er det som skiller en profesjonell fra en frivillig hevder Kokkin (Kokkinn, 1998, 87). Under utdanningen ”dannes” studentene i de etiske prinsippene, og blir på den måten kjent med dem og bidrar til refleksjon. Det viktige er ikke at sosialarbeideren er enig i prinsippene, men at han eller hun handler etter de (Kokkin, 1998, 163). Et viktig prinsipp er at sosialarbeidere skal behandle mennesket som det individet det er, og ikke som medlem av en gruppe eller kategori. En skal se den særegne personen i sin særegne situasjon (Kokkin, 1998, 163). Dette kan spille en inn på hvordan en forstår den andre, jamfør ”å starte der den andre er”. Det å se individet og å forstå den andre vektlegges i denne oppgaven og blir sett på som idealer eller verdier. I tillegg vil aksept for mennesket, åpenhet, ikke-dømmende holdning og brukermedvirkning være andre verdier. Åpenhet i denne oppgaven handler for det meste om å være åpen overfor mottakeren og dennes opplevelse av egen situasjon. Åpenhet står også i motsetning til mistenksomhet. Jeg skal redegjøre litt mer om det yrkesetiske dokument i neste kapittel.

Verdier kan også knyttes til sosialarbeideres personlige kompetanse. Dette er en kompetanse som gjerne knyttes til hvordan en bruker seg selv i arbeidet og hvordan den enkeltes

holdninger og verdier kan prege arbeidet en gjør. Denne kunnskapen er også med og former avgjørelser og handlinger i det daglige arbeidet. Den personlige kompetansen utvikles gjennom de erfaringene vi gjør i livet, og hvordan disse erfaringene fortolkes og bearbeides (Skau, 2003, 62). De siste årene har denne kompetanseformen fått mer fokus i profesjonslitteraturen (Jessen, 2005, 72).

De yrkesetiske prinsippene kommer i tillegg til de personlige. Selv om de etiske retningslinjene er bygget på allmennmorske oppfatninger av skikk og bruk er ikke det nok i sosialt arbeid (Botnen Eide og Skorstad, 2005, 176). Som sosialarbeider sitter en med mye makt, og har mulighet til å påvirke andres liv. Det er ikke en likeverdig relasjon da den profesjonelle har mye fagkunnskap og innsikt i mottakerens private liv (Botnen Eide og Skorstad, 2006, 168). Her spiller det også inn hvordan den profesjonelle forstår og definerer mottakeren. Sosialarbeideren har makt til å konstruere den andre. Hvordan en forstår den andre har å gjøre med hvordan kartleggingen og tilbudet blir (Qureshi, 2009). Maktaspektene gjør at sosialarbeideren har et stort etisk ansvar i å sikre at det er mottakerens ønsker og behov som kommer i fokus, og at hjelpen ikke skjer tilfeldig og uforutsigbart. De etiske prinsippene er vel så mye til for å sikre mottakere samme behandling uavhengig av sosialarbeiderens personlige verdier, som for å veilede den profesjonelle i utøvelsen av arbeidet (Botnen Eide og Skorstad, 2005, 176).

På bakgrunn av dette vil denne oppgaven fokusere på hvordan sosialt arbeids verdier og idealer står i forhold til kunnskapskildene. Det yrkesetiske dokument nevner flere verdier og utdyper de mer enn jeg har gjort her. Mine fokusområder i oppgaven er: idealet om å se individet og ikke gruppen han eller hun tilhører, åpenhet, ikke-dømmende holdning og brukermedvirkning. Dette handler i bunn om hvordan en forstår den andre. Selv om dette er mine fokusområder kan det likevel være at kuratorene setter på dagsorden andre prinsipper enn jeg har nevnt. Disse fokusområdene er valgt fordi jeg anser dem som særlig viktige i forhold til fremstillingen av etniske minoriteter i blant annet samfunnsdebatten og faglitteraturen. Jeg skal redegjøre for fremstillingene om litt, men først skal jeg si noe om lovverk og yrkesetiske retningslinjer som rammer for det sosialfaglige arbeidet.

2.2 Sosialtjenesteloven og det Yrkesetiske grunnlagsdokument

I forrige del formulerte jeg noen verdier og idealer som hovedfokus for oppgaven. Disse er løst formulert, men har et utgangspunkt fra det yrkesetiske dokument for

barnevernspedagoger, sosionomer og sosialarbeidere 2011. I denne delen skal jeg kort gå gjennom dokumentet og verdiene, samt si noe om bakgrunnen for det yrkesetiske dokument. Til sist skal jeg si noe om lovverket som også legger føringer og rammer på arbeidet. Dette for å si noe om rammene sosialkuratorene i studien arbeider under.

Det Yrkesetiske grunnlagsdokumentet for barnevernspedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsarbeidere er basert på humanistiske og demokratiske verdier. Det ble sist oppdatert i 2011. Prinsippene bygger videre på IFSW etiske dokument som gjelder for alle sosialarbeidere internasjonalt. Dokumentet er ikke bare gjeldende for yrkesutøverne men også studentene og undervisningspersonell i utdanningene. Dokumentet er utarbeidet med utgangspunkt i internasjonale grunnlagsdokumenter, som for eksempel FNs Menneskerettighetserklæring, hvor det legges vekt på respekten for menneskers verd og rettigheter. Målet med det yrkesetiske dokumentet er å bidra til bevisst etisk refleksjon og handling blant yrkesutøverne. Sosialarbeidere bør etterstrebe et profesjonelt forhold og ha kjennskap til egne motiver og verdier.

Dokumentet legger vekt på blant annet solidaritet, likeverd, respekt, åpenhet, tillit og omsorg. I møtet med mennesket bør man ha et helhetssyn og ha med seg viten om hvordan mennesket og samfunn påvirker hverandre. Det bør legges vekt på å se mennesket og dets behov. Det er brukerens beskrivelse og forståelse som er i fokus. Den profesjonelle bør være bevisst sin egen rolles makt og dermed gi brukeren informasjon slik at denne kan velge tiltak mest mulig selv. Målet bør være å bidra til at vedkommende får brukt sine ressurser. Arbeidet skal ivareta enkeltindividet og ha respekt for det og dets selvbestemmelse og livsverdier. Herunder ligger det også at alle mennesker er likeverdige og diskriminering på grunnlag av nasjonalitet, hudfarge, klasse, kjønn, alder kultur eller religion bør bekjempes (Det Yrkesetiske grunnlagsdokument, 2011).

For sosialarbeidere som jobber i sosialtjenesten, som mine informanter gjør, er det Lov om sosiale tjenester 1991, endret med Lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen 2009 som gjelder. Sosialkuratorenes arbeid reguleres hovedsakelig av Kapittel 4 Lov om sosiale tjenester, ”Individuelle tjenester”. Som ansatt i kommunen skal sosialarbeidere bidra til å løse sosiale problemer ved opplysning, rådgiving og veiledning. Økonomisk stønad kan utbetales til den som ikke kan sørge for eget livsopphold, men bør gis på en måte som på sikt kan gjøre vedkommende selvhjulpen. Tjenestemottakeren kan få økonomisk stønad for å

overkomme en vanskelig periode, men sosialarbeideren kan også sette vilkår for utbetalingen. Brukermedvirkning fremheves. Mottakeren skal delta i planlegging og hva mottakeren mener skal vektlegges. Formålet med loven er å bedre levekårene for mennesker som har det vanskelig og bidra til å gi de sosial og økonomisk trygghet. Målet er at flest mulig skal leve og bo selvstendig. Overgang til arbeid, sosial inkludering og aktiv deltakelse i samfunnet er viktige fokusområder. Loven skal også bidra til likeverd, likestilling og forebygge sosiale problemer. Noe som nevnt også er viktige verdier i sosial arbeid.

2.3 Sosialt arbeid og etniske minoriteter

Som nevnt handler sosialt arbeid om å hjelpe mennesker i vanskelige situasjoner. Mennesket og problemskapende forhold i samfunnet er fokusområder. I dette arbeidet er det særegne ved mennesket og dets situasjon viktig. Å sette seg inn i og forstå utfra hvert enkelt menneskes ståsted er derfor essensielt. Det kan tyde på at å sette seg inn i den andres sted kan være utfordrende for sosialarbeidere når ”den andre” har etnisk minoritetsbakgrunn. Som nevnt i innledningen tyder forskning på at sosialarbeidere opplever det mer krevende å arbeide med etniske minoriteter (Rasmussen, 2004, Ylvisaker, 2004). Noen kritiserer også fag og forskning for å fokusere mye på hvor utfordrende det er for den profesjonelle å jobbe med ”de andre” (Fauske og Qureshi, 2010, Ihle, 2008). Det er som om innvandrere tilegnes å ha en statisk og stabil kultur som bestemmer handlinger og valg. Det er nødvendig med kulturkunnskap i sosialt arbeid, og sosialarbeidere må huske at de også har kultur (Qureshi, 2010, 145).

Da flyktingene først kom til Norge krevde det mye tilrettelegging og endringer for stat og kommune. Tidlig på 80-tallet fikk sosialtjenestene ved kommunene ansvar for norskopplæring og integrering. Dette førte til at sosialarbeiderne, blant andre yrkesgrupper, krevde mer kunnskap og kompetanse for å håndtere flyktingene da de ikke hadde noen erfaring med dette (Ihle, 2008). Det var som at sosialarbeiderne glemte sitt sosialfaglige arbeid og mente de trengte noe nytt for å jobbe med flyktinger (Nilsen og Qureshi, 1991). Det har vist seg etter hvert at det sosialarbeidere trenger i arbeidet er vanlig fagkunnskap, men også litt kunnskap om kultur (Skytte, 2001, 38).

Foruten kunnskap er holdninger og verdier viktig i sosialt arbeid. Dette blir kanskje spesielt viktig når en arbeider med etniske minoriteter. En viktig verdi er som nevnt å se individet, og ikke gruppen eller kategorien brukere kan være en del av. Ut fra sin profesjonelle etikk har sosialarbeidere ansvar for å sikre at egne handlinger ikke utsetter mennesker for

undertrykking (Fauske og Qureshi, 2010). Fokuset på kultur og det vanskelige forbundet å jobbe med gruppen kan bidra til å fremstille innvandrerne som annerledes. Det kan gjøre at det er lett å generalisere og diskriminere selv om intensjonen ikke er å gjøre det (Ihle, 2008, Qureshi, 2010). Det finnes en mengde data fra offentlige rapporter, likestillingsombudet og antirasistiske organisasjoner som viser at det forekommer diskriminering innen offentlig forvaltning (Qureshi, 2010, 146). I Norge har det vært lite fokus på diskriminering innen sosialt arbeid (Qureshi, 2010). Generelle stereotyper i samfunnet om etniske minoriteter kan finnes igjen hos profesjonsutøvere. Dette kan påvirke sosialarbeidere i møtet med mottakeren (Fauske og Qureshi, 2010, 276).

Østby viser i sin rapport at norske sosialarbeidere har en tendens til å forklare sosiale problemer innvandrere har ut fra at det er individet som ikke har de ressursene som trengs, manglende norskkunnskaper eller at det er på grunn av kulturen vedkommende kommer fra. Det er lite fokus på strukturene rundt som er med på å undertrykke og diskriminere innvandrere (Østby, 2008). I en fagartikkel kobler hun denne forståelsen opp mot hvordan sosialarbeiderutdanningen i henholdsvis Norge og England er utformet. I England er det mer fokus på, og har vært det i noen år, de undertrykkende strukturen som ligger i samfunnet og som er med på å marginalisere og diskriminere innvandrere. I norsk sosialarbeiderutdanning har dette nærmest vært fraværende og er ikke kommet på skoleplanen før de siste årene (Østby, 2008).

Arbeidet med etniske minoriteter har innenfor sosialt arbeid vært hjemlet i Lov om sosial omsorg av 5. Juni 1982 nr. 68, deretter fra Lov om sosiale tjenester fra 1991 (Ihle, 2008). Stortingsmeldinger kan også påvirke det sosialfaglige arbeidet med etniske minoriteter, f.eks St.meld. nr 17 (1996-97), Om innvandring og det flerkulturelle Norge, st.meld. nr 49 (2003-2004), Inkludering og mangfold, samt Diskrimineringsloven, Ot.prp. nr. 33 (2004-2005).

Som det kommer frem her kan stereotyper og samfunnsdebatten påvirke sosialarbeideres holdninger overfor etniske minoriteter (Fauske og Qureshi, 2010, 276). Det kan derfor være nyttig å se hva den offentlige debatten om etniske minoriteter handler om og hva som formidles.

2.4 Den norske samfunnsdebatten om etniske minoriteter

Selv om antall innvandrere er relativt lavt i Norge i forhold til andre land, så er debatten om dem relativt høy. Debatten handler i stor grad *om* dem, og ikke *oss* (Gullestad, 2002).

Samtidig er deres stemme lite tilstede i debatten, vi snakker ikke *med* dem (Lindstad og Fjeldstad, 2005, 97). Mange har det meste av sin kunnskap om innvandrere fra media (Eide og Simonsen, 2007).

Norge har ingen lang historie som innvandrernasjon. Innvandrerstoppene ble innført i 1975, og etter det har det hovedsakelig vært arbeidsinnvandring, familiegjenforening og flyktninger som har fått opphold i landet (Ihle, 2008, 28). Den norske asylpolitikken har blitt mer restriktiv de siste årene. Det settes høyere grenser for hvem som skal få komme inn i landet, samtidig som kravene til de som får opphold også blir sterkere (Gullestad, 2002, 19). Den norske integrerings- og inkluderingspolitikken har i mange år hatt utgangspunkt i humanistiske og velferdsstatlige idealer. De som innvandrer til Norge skal få hjelp og støtte å klare seg selv med arbeid og økonomi (Ihle, 2008). Regjeringen sikter til et inkluderende og mangfoldig samfunn hvor ulike kulturer, språk og etnisiteter skal opprettholdes, og alle skal ha samme rettigheter og plikter, dette kan gjenspeiles i ulike stortingsmeldinger og lover som for eksempel Mangfoldsmeldingen fra 2004 og Diskrimineringsloven i 2005.

Den offentlige debatten preges i stor grad av begreper som kulturforskjeller, kulturkollisjon og kulturkonflikter. Dette er med på å overdrive forskjellene og forsterker tendensen til å gjøre innvandrernes kulturer mer eksotiske og statiske enn de faktisk er. (Qureshi, 2009, 213). Dette bidrar til å skape en ”oss” og ”dem” konstruksjon i samfunnet mener Gullestad (Gullestad, 2002,). På 80-tallet var debatten preget av fargerikt felleskap, men så skiftet bildet, og en begynte å se på innvandrere og asylsøkere som en byrde og et problem. På samme tid skjedde det også en endring i hva som var lov og anstendig å si. Denne dreiningen i debatten blir ofte betegnet som mer realistisk enn den tidligere debatten, og fokuserer mer på undertrykkende elementer i innvandrer miljøer slik som for eksempel omskjæring, tvangsekteskap og vold mot kvinner (Gullestad, 2002, 19).

Når det gjelder media kommer det frem i Inkluderings- og mangfolddirektoratets årsrapport fra 2009 at artikler om innvandring og integrering langt oftere er problemfokuset enn ressursfokuset. Særlig noen innvandrergrupper får mer oppmerksomhet enn andre. Dette gjelder spesielt for muslimer og somaliere som får mye negativ oppmerksomhet (IMDi

årsrapport, 2009). Det samme problemfokuset i media finner vi i en undersøkelse fra 2003. Kriminalitet er det temaet innvandrerne hyppigst dukker opp i, kvinner fremstilles ofte som ofre og menn som overgripere. Ikke-vestlige innvandrere betegnes som en byrde for samfunnet. Rasisme og diskriminering tas sjelden opp, og om det skrives om knyttes det til enkeltstående, ekstreme personer (Lindstad og Fjeldstad, 2005). Det finnes også noe positivt. De siste ti-årene har det vært økning i saker der innvandrere gjør seg positivt bemerket, spesielt når det gjelder sport og kultur, men også når det gjelder mer allmenne nyheter. Men fremdeles er det hovedsakelig norske eksperter som taler når det er snakk om hvordan innvandrere i Norge har det. Norske forskere har i noen grad tatt over som premissleverandører i forhold til forståelsen av problemer og integrering (Lindstad og Fjeldstad, 2005).

Selv om de fleste rapportene fra forskermiljøene beskriver elendighet, så er ikke det nødvendigvis realiteten. Blant annet forbedres levekårene ofte i forhold til økt botid (Ihle, 2008, 43). I rapportene finner man at innvandrere har dårligere økonomiske levekår og mye lavere inntekter enn den øvrige befolkningen (Østby, 2010). De er mer utsatt for vedvarende fattigdom enn befolkningen forøvrig, selv med høyere utdanning, og de er oftere mottakere av kommunale tjenester og skattefrie overføringer (Bhuller og Aaberge, 2010). Innvandrere og etterkommere vurderer også at deres psykiske og psykosomatiske helse er dårligere enn hva befolkningen som helhet gjør, og nesten halvparten av innvandrerne har opplevd diskriminering på ett eller flere områder (Blom, 2008). Innvandrerbefolkningen har generelt dårligere boliger og boforhold enn gjennomsnittet i befolkningen og de har lavere sysselsetting. Men fra 1996 til 2005/2006 har levekårene endret seg på noen områder. For eksempel er det færre som leier, og flere som eier boligen de bor i. Andelen sysselsatte har også økt betydelig for noen grupper (Blom og Henriksen, 2008).

IMDis Integreringsbarometer for 2009 viser at innvandring og integrering av mange oppfattes som et av de viktigste samfunnsspørsmålene. Nordmenns holdninger generelt preges både av toleranse og skepsis. Det er høy toleranse for verdier og tradisjoner og like rettigheter, men samtidig er det en tredjedel som mener at norskfødte bør prioriteres foran innvandrere når det gjelder tilgang til offentlige velferdsgoder. Undersøkelsen viser også at nordmenn har en restriktiv holdning til innvandring og et kritisk syn på hvordan det går med integreringen. Det kommer også frem at nordmenns holdninger til innvandrere i noen grad påvirkes av media. Stadig flere har kontakt med innvandrere. De som har kontakt med innvandrere har et mer

positivt syn på innvandring og innvandrere, enn de som ikke har kontakt (IMDi-rapport, 2010).

Gjennomgangen av den offentlige debatten og sosialt arbeid med etniske minoriteter viser et problem- og kulturfokusert bilde. Er dette kunnskap og forståelse jeg kommer til å finne igjen hos kuratorene i undersøkelsen, eller er deres oppmerksomhet rettet mot noe annet? Hvordan forholder de seg til de ulike kunnskapskildene, og påvirker kunnskapen arbeidet deres på noen måte? Det er vist at nordmenns holdninger til innvandrere blir påvirket av media, og Qureshi hevder også at sosialarbeidere påvirkes av samfunnsdiskursen (Fauske og Qureshi, 2010, 276). Hvordan står dette til det sosialfaglige arbeidet og verdiene? Dette er noen av spørsmålene jeg vil forsøke å finne svar på i analysen. Men først skal jeg klargjøre teori og noen begreper.

3. Konstruksjon av et teoretisk perspektiv: kunnskap og forståelse

Sosialt arbeid handler om problemløsning. Den profesjonelle skal sette seg inn i og forstå den andres opplevelse av egen situasjon, og på den måten hjelpe mennesket. I arbeidet er kunnskap viktig, både teori, praksis, verdier og andre hjelpemidler. I denne oppgaven er jeg spesielt opptatt av sosialt arbeid som i å forstå den andre og profesjonens verdier og idealer. Jeg har vist at debatten om etniske minoriteter i det offentlige rom er preget av problemer og kulturforskjeller. Også i faglitteraturen gjenfinnes kulturfokus, samt hvor utfordrende det er å arbeide med gruppen. Hvordan kan dette påvirke sosialarbeidere? Hvilken kunnskap og forståelse bringer sosialarbeideren inn i samhandling med mottakere med etnisk minoritetsbakgrunn? Dette gir at kunnskap og forståelse vil være kjernebegreper i denne undersøkelsen. For å finne dette i sosionomenes fortellinger trenger jeg et teoretisk perspektiv som kan hjelpe meg å definere begrepene.

Forståelse påvirkes av *tradisjon* og *forforståelse* sier Gadamer. Hvordan man forstår en tekst, en sak eller et annet menneske er avhengig av hvilke forkunnskaper en har om tema, og hvilket ståsted, eller *horisont*, en ser det fra (Gadamer, 2010). For denne oppgaven kan det blant annet bety at det kan være ulike måter å forstå hva som er kunnskap på, og ulike måter for hvordan man tolker og forstår denne på. Forståelsen en får kan spille inn på hvordan egen kunnskap påvirker i det daglige arbeidet. *Kunnskap* er komplekst, og det er ikke alltid lett å si

hvor kunnskapen man har kommer fra. Kunnskap er både teori og erfaring (Polanyi, 2000), og er derfor et sammensatt begrep. Jeg vil bruke teori fra Hans- Georg Gadamer's hermeneutikk, og Michael Polanyis analyse av kunnskap som grunnlag for dannelsen av mitt teoretiske perspektiv.

I oppgaven ønsker jeg å reflektere og drøfte, og ikke bevise noe, slik *er* det. Jeg ønsker å vise at dette er *en* måte å se det på. Jeg vil først drøfte ulike måter å se kunnskap på, før jeg går over til forståelse hovedsaklig representert ved Gadamer's hermeneutikk.

3.1 Et perspektiv på kunnskap

Kunnskap blir tradisjonelt forbundet med teori og forskning (Johannessen, 1999: Annfelt, 2002: Skau, 2003). Positivismen har fortsatt stor makt hva gjelder å definere hva kunnskap er. Positivismen har som utgangspunkt at det finnes en objektiv sannhet, som man kan finne frem til ved å målinger og kvantitative beskrivelser (Johannessen, 1999). Men når jeg skal undersøke kunnskap sosialkuratorene har om etniske minoriteter handler det om se etter mer enn tall og statistiske beregninger. Kunnskap i profesjoner er mangesidig, og består av teori, ferdigheter og personlig kunnskap. Teoretisk kunnskap har man begreper om og kan sette ord på. Men ferdigheter og personlig kunnskap er ikke bestandig så lett å artikulere (Skau, 2003). Dette betyr at jeg i analysen av intervjuene ikke bare skal ta hensyn til kilder som kan henviser til sikker, i positivistisk forstand, kunnskap, men også ta i betraktning kilder som er mer diffuse. Dette fordi kunnskap ikke bare forstås som teori og faktakunnskap, men også handler om erfaring som ikke alltid er så lett å måle og som er *taus* (Skau, 2003). Michael Polanyis perspektiv på kunnskap kan derfor gi meg noen nyttige begreper for å forstå kuratorenes kunnskap. Hans begreper *taus kunnskap*, *personlig* og kunnskap som *internalisert* brukes som utgangspunkt og suppleres med teori fra Donald Schön, Kjell S. Johannessen og Greta Marie Skau.

3.1.1 Kunnskap som personlig og kroppsliggjort

Michael Polanyi krediteres for å være den første som har satt *taus kunnskap* på kartet (Thomassen, 2006, 29). Han viser med sin teori om *taus kunnskap* hvordan kunnskap er personlig og kroppsliggjort og dermed også praksis. Han har satt ord på den type kunnskap som man har, men som ikke alltid er så lett å artikulere, eller å finne ut av hvor kommer fra. Han sier at ”*vi kan vite mer enn vi kan si*”, og at det ikke alltid er så enkelt å si nøyaktig hva det betyr (Polanyi, 2000, 16). Polanyi betrakter kunnskap som en kompleks aktivitet. Dette

kan bety at informantene i undersøkelsen kan ha kunnskap som de ikke vet hvor er fra, eller at de ikke kan sette ord på det de vet. Dette vil i oppgaven bli omtalt som *taus* kunnskap.

Jeg velger i denne oppgaven å forholde meg til den norske oversettelsen, *taus* kunnskap, i stedet for originalbegrepene *tacit knowing* og *tacit knowledge*. *Taus* kunnskap vil derfor i denne sammenheng bety at jeg *både* snakker om det en vet, men også selve aktiviteten ”Å vite” og de mentale evnene som er forbundet med dette (Erlend Ra i Polanyi, 2000, 14).

Som et eksempel på at kunnskap er kroppsliggjort bruker Polanyi måten en blind person fører en stokk. Det er ikke slik mener han at den blinde fokuserer på stokken han har i hånden når han føler seg frem. Men stokken vil virke som en forlengelse for kroppen. Til sist vil den bli integrert som en del av den (Polanyi, 2000, 25). Slik mener Polanyi at det også er med kunnskap. Kunnskapen vi har blir *internalisert* gjennom innlevelse, altså praksis. Vi utøver kunnskapen uten at vi nødvendigvis tenker på den. Kunnskapen blir en del av oss, en del av kroppen og slik blir kunnskap kroppsliggjort. Kroppen vår er det grunnleggende redskapet for ”*all vår kunnskap om ytre ting, både intellektuelt og praktisk*” (Polanyi, 2000, 25). Kunnskap blir på denne måten også personlig (Polanyi, 2000, 32). Dette kan minne om det Schön kaller *knowing-in-action*. Schön er også opptatt av den tause dimensjonen ved kunnskap, og da spesielt profesjonelle yrkers praksisdimensjon. Som Polanyi mener Schön at kunnskap utøves isteden for å artikuleres. Om du spør en profesjonell hvorfor han handler som han gjør er det ikke alltid han klarer å formidle dette ved bruk av ord (Schön, 1987, 24) Det bare kjennes riktig uten at han helt kan beskrive hvorfor. Handlingen skjer spontant og uten å tenke seg om. Det en har lært kommer til uttrykk i handling, *knowing-in-action* (Schön, 1987, 24). Gjennom *reflection-in-action* vil den erfarne utøveren kunne reflektere underveis i arbeidet om han eller hun støter på noe uforventet og finne løsninger underveis.

Som et eksempel på kroppsliggjort og *personlig kunnskap* bruker Polanyi måten vi bruker teori på. Å bruke en teori for å forstå noe er å *internalisere* den. Vi retter oppmerksomheten fra teorien mot ting som sees i lys av den, og er klar over teorien mens vi bruker den på denne måten (Polanyi, 2000, 27) Den sanne kunnskapen i en teori ligger i vår evne til å bruke den. Kjell S. Johannessen (1999) begreper i forbindelse med praksiskunnskap kan supplere Polanyis teori. *Påstandskunnskap* er et annet ord for teoretisk kunnskap og er en kunnskap som lett å artikulere. Påstandskunnskapen blir stadig endret gjennom erfaring og refleksjon og kan etterhvert utvikle seg til *fortrolighetskunnskap*. En blir fortrolig med måten å gjøre ting

på, hvordan et fenomen skal behandles, eller hvilke alternativer som er tilgjengelige. Slik som Polanyi mener også Johannessen at denne type kunnskap ikke er så lett å formidle med ord, den er taus, og isteden uttrykkes kunnskapen ved *ferdighetskunnskaper* i utøvelsen av faget. Det handler om teknikker og metoder som etter gjentatt erfaring med et fenomen utvikles og etter hvert blir til *ferdighetskunnskap* (Johannessen, 1999). Det å bruke en teori og internalisere handler derfor om å bli fortrolig med den og forståelsen en har av teorien formidles via ferdigheter. Kunnskapen har med Polanyis ord blitt internalisert ved innlevelse og blitt til en del av utøveren.

Polanyis perspektiv på kunnskap som noe personlig kan sees i lys av personlig kompetanse som jeg nevnte i kapittel 2. Greta Marie Skau (2003) skriver om *Personlig kunnskap* (Skau, 2003). Personlig kunnskap tilhører også den tause dimensjonen, og er likefullt en stor del av sosialarbeider rollen. Det handler om en unik kunnskap, kombinert av menneskelige kvaliteter, egenskaper og ferdigheter som tilpasses og brukes i utøvelse av et yrke. I samspill med mennesker drar vi med oss våre personlige erfaringer, verdier, holdninger og menneskesyn og ikke bare kunnskap tuftet på påstandskunnskap og yrkesspesifikke ferdigheter. Som annen taus kunnskap er også denne internalisert og knyttet til egen erfaring. Men denne kunnskapen utvikler seg gjennom de erfaringene vi gjør i livet, og er ikke nødvendigvis basert på det vi erfarer i arbeidssammenheng. Det er gjennom fortolkning av erfaringene og bearbeiding av disse kunnskapen oppstår. På den måten blir den personlig. I yrker hvor man samhandler med mennesker er denne kunnskapsformen viktig å anerkjenne (Skau, 2003).

Ut i fra dette perspektivet betyr det at kunnskap i denne oppgaven sees som teori, erfaring fra praksis i arbeidet og erfaringer fra det private liv. Kunnskap internaliseres og kan være taus. Det er ikke alt man kan artikulere. For analysens del betyr dette at jeg vil ta i betraktning kunnskap fra teori, arbeidserfaring og personlige erfaringer. Kunnskap handler også om forståelse. Gadamer kan gi meg noen begreper for det.

3.2 Et perspektiv på forståelse

Som jeg har vist så handler sosialt arbeid i stor grad av å sette seg inn i tjenestemottakerens situasjon, forstå dennes problem og hjelpe til med å finne løsninger. Forståelse blir dermed viktig i sosialt arbeid. Fenomenologien representert ved Husserl hevder at for å forstå må vi legge til side alt vet på forhånd. Den eneste måten å virkelig forstå noe er å se hva som er gitt

i intuisjonen (Moran, 2000, 9). Dette er Hans-Georg Gadamer uenig i. Han hevder at vi alltid bringer med oss en *forforståelse* i møte med en tekst, sak eller person. Vår forforståelse er ikke noe vi kan legge bort. Uten den forstår vi ingenting (Gadamer, 2010). Når jeg snakker om å forstå den andre og forståelse generelt i denne oppgaven tar jeg utgangspunkt i Gadamers perspektiv. Jeg forstår forforståelse på den måten at all kunnskap kuratorene forteller om i intervjuene er en del av den. Noe kunnskap er også taus som jeg har nevnt. Gadamer snakker om noe av det samme og sier at man ikke kan vite all sin forforståelse, men at den likevel preger hvordan man forstår (Gadamer, 2010,). Kuratorenes forforståelse kan ut fra dette synet preges av både privat liv, arbeid og teori. Dettet inkluderer verdier og holdninger. Bortsett fra forforståelse er også andre begreper hos Gadamer nyttig for oppgavens tilnærming av forståelse. Dette gjelder *forståelseshorison*t, *tradisjon*, *autoritet*, *den hermeneutiske sirkel* og *sann forståelse* og *misforståelse*.

3.2.1 Forståelse i lys av Gadamers Hermeneutikk

Gadamer er med sin hermeneutikk opptatt av hva som skjer når vi forstår, og hvordan det er mulig (Gadamer, 2010). Et grunntrekk ved det å være menneske handler om å forstå hevder han. Det å forstå er noe vi gjør uten å nødvendigvis tenke over det. Vi forutsetter alltid fullkommenhet når vi leser en tekst, og når vi ønsker å forstå forsøker vi å gjenopprette en fraværende eller mangelfull enighet. Først når teksten blir uforståelig, tviler vi på overleveringen og forsøker å finne en måte å gjenopprette den på (Gadamer, 2010, 332). For å lære trenger vi å forstå, både i dagliglivet så vel som i vitenskapen (Gadamer, 2010). Gadamer skriver mye om forståelse ved lesing av tekster, men den forståelsen han snakker om gjelder også for den forståelsen som er så viktig for oss i dagliglivet og i samhandling med andre, (Krogh, 2009).

Hos Gadamer er forforståelse et viktig begrep. I den norske oversettelsen av hans bok brukes hovedsakelig *fordom*, eller *foroppfatning*, men jeg velger å bruke *forforståelse* i oppgaven. Krogh bruker blant annet samme betegnelse i sin fremstilling av Gadamers tekster (Krogh, 2009). *Fordommer* og *forforståelse* behandles ikke som det samme i denne oppgaven. Jeg skal redegjøre for synet på *fordommer* i neste del-kapittel.

Når Gadamer snakker om forforståelse så er det ikke snakk om de spontane og personlige forforståelseene, innfallene, og la de få fritt spillerom. Det han snakker om er de delte forforståelsen som er felles for medlemmer av en kultur, vitenskapelig skole eller en periode

(Krogh, 2009, 55). Vår forforståelse preges av virkningshistorien. I følge Gadamer er nåtid alltid forbundet med fortid og tradisjon. For å forstå må vi på den ene siden ha en viss tilknytning til det vi ønsker å forstå, på samme tid som vi også må ha en viss avstand. Noe er fortrolig og noe er fremmed. Vi tenker oss at det er en eller annen forbindelse mellom det vi prøver å forstå, og vårt eget ståsted. Det er momenter fra fortiden som fortsatt preger oss i dag, i vår egen tidsperiode. Og det vil være momenter fra vår tid som vil fortsette å prege tidsperioder etter oss. Vår historiske sammenheng er avgjørende for hvordan vi forstår. (Gadamer, 2010).

Med tanke på virkningshistorien, så forbinder de forforståelsen vi har i vår tidsperiode oss også med fortiden. Det er dette som i Gadamer er *tradisjonen* (Gadamer, 2010, 318). Med *tradisjon* mener Gadamer det som blir bevart gjennom overlevering fra en tidsperiode til en annen, det er på denne måten det skapes forbindelse mellom mellom fortid og nåtid. Vi kan aldri ha full oversikt over tradisjonen og de forforståelser den bringer med seg. Derfor er vi også underordnet tradisjonen hevder han (Gadamer, 2010, 318). En tradisjon kan i denne forstand være sosialt arbeid. I tradisjonen er overleveringer fra Richmond og Addams blant andre overlevert fra tidsperiode til tidsperiode. Andre overleveringer kan være fagkunnskap, praksiser og verdier. Tradisjonen og overleveringen bestemmer våre forforståelse, og avgjør dermed hvilken horisont vi kan se og forstå ut fra. Ut i fra dette sier Gadamer at vi aldri kan se utover vår egen forståelseshorisont. Men dette betyr ikke at vår forståelse er låst fast, den er i stadig utvikling, og dermed er vår horisont i konstant bevegelse. Nye ting kan dukke opp eller vi ser ting på en ny måte. Vi er alltid inne i en horisont, men vi er ikke fanget av den (Gadamer, 2010). Forståelse bygger på forbindelsen mellom horisonten fra fortiden og vår egen horisont, det er to horisonter som nærmer seg hverandre. Dette kalles horisontsammensmelting og er resultatet av prosessen i den hermeneutiske sirkel (Gadamer, 2010, 335) I forbindelse med ”å sette seg inn i den andres sted” som er viktig i sosialt arbeid, tenker jeg at møtet mellom sosialkuratoren og mottakeren handler om møtet mellom to forståelseshorisonter. For sosialarbeideren vil målet med en kartleggingsmøte være å komme nær mottakerens forståelseshorisont og forsøke å forstå dennes situasjon. Det er på denne måten han eller hun kan sette seg i den andres sted. Hvilken forforståelse en bringer med seg i et møte vil derfor være viktig, både når det gjelder møte med etnisk norske og etniske minoriteter.

Når man forsøker å forstå den andre kan det også være at en ikke forstår riktig. For å sikre det Gadamer kaller sann forståelse er det visse kriterier som må oppfylles. Det ene handler om autoriteten. *Autoritet* blir gjerne forstått som tvingende og undertrykkende, men for Gadamer har det også en positiv betydning. Autoritet er ikke noe man blir underkastet, men noe som man erkjenner har bedre innsikt og oppfatninger enn en selv, og som dermed vet bedre. En autoritets utsagn sees som fornuftig og uvilkårlig (Gadamer, 2010, 317). Tradisjon, fagmenn og den overordnede nevnes som eksempler på autoritet. Forforståelse som overleveres fra autoriteten er dermed legitimert av autoriteten selv, såfremt vi er velvillig stemt overfor den. Dette betyr i følge Gadamer at det også er autoriteten som gjør oss i stand til å bedømme og korrigere våre egne forforståelse for på den måten å skape forståelse (Gadamer, 2010, 317). Dette betyr at informantenes forforståelse blant annet kan legitimeres av autoriteten sosial arbeid. Videre sier han at i møte med for eksempel en tekst eller sak så vil vi hele tiden bedømme og kritisere våre forforståelse, det er på denne måten vi har mulighet til å fjerne eller korrigere de som hindrer vår forståelse. Dette gjøres i *den hermeneutiske sirkel* (Gadamer, 2010, 335). I denne sammenheng virker *autoriteten* positivt (Gadamer, 2010, 318). Det er den som gjør at vi kan oppnå sann forståelse og skille mellom de *legitime* forforståelsene som gir forståelse, og de *ikke legitime* som gir misforståelse. I tillegg til at autoriteten kan gi sann forståelse er det også andre krav som må oppfylles. Vi er åpen for den andre oppfatning og gå inn for å la den andre si oss noe (Gadamer, 2010, 306). Denne åpenheten forutsetter at vi relaterer oss selv til den andres oppfatning eller at vi relaterer den til helheten av våre egne erfaringer. Hvis man hører hva den andre virkelig sier kan man ikke misforstå så mye, men holder man fast på sin egen oppfatning derimot vil man ikke forstå noe som helst (Gadamer, 2010, 305). Kunsten til forståelse handler også om å legge til side egne oppfatninger, og å forstå den andres oppfatning uten å nødvendigvis dele den (Gadamer, 2010, 305). Dette er ikke enkelt, da disse egne forforståelser kan være uoppdaget for oss, men likevel påvirke hvordan vi forstår. Noe som kan minne om det tause aspektet ved kunnskap som nevnt i forrige del. Dette kommer av at vi aldri kan ha full oversikt over *tradisjonen* og de *forståelseshorisonter* den fører med seg. Det er dette som gjør at tradisjonen er en viss form for *autoritet* (Gadamer, 2010, 318).

Ut fra denne gjennomgangen betyr det at forforståelsen kan preges av kunnskap som er taus, eller forforståelse som en ikke vet en har. Forforståelsen kan legitimeres av autoriteten sosialt arbeid, men som vi har sett er kunnskap mer enn faget selv, det er blant annet også erfaring fra privat liv. Forforståelsen vår kan derfor også farges av annet enn sosialt arbeid, og kanskje

legitimeres av andre autoriteter enn sosialt arbeid. Forforståelsen vår kan også lede til misforståelser, og ikke sann forståelse.

Som nevnt bruker Gadamer også fordom om forforståelse. Men fordom slik vi kjenner det er nok mest knyttet til betydningen begrepet fikk under opplysningstiden. Det ble sett på som en ”ubegrunnet dom”, basert på usaklig grunn, og var dermed uberettiget (Gadamer, 2010, 308). Gadamers perspektiv gir meg lite begreper for å forstå fordommer på den måten. Jeg trenger derfor noen supplerende begreper som kan gi meg et perspektiv for fordommer.

3.3 Supplerende begreper for fordom

Fordommer er vanskelig å forske på, både fordi man snakker om abstrakte temaer, men også fordi de fleste mennesker er lite villige til å innrømme at de har fordommer. Vi lærer ofte at fordommer ikke skal uttales høyt, det gjør noen forlegne eller man får korreksjoner fra de rundt deg. Fordommer underkommuniseres derfor ofte, men det er likefullt noe vi alle har (Bakanic, 2009). Dette gjør at det er svært relevant for min oppgave å ha med begreper som kan belyse dette tema i undersøkelsen. Von Bakanic er amerikansk og har skrevet ut fra amerikanske forhold, hun har fokus på fordommer basert på rase, klasse og kjønn. Hun bruker teorier fra sosiologi, sosial psykologi og psykologi for å gjøre rede for fenomenet.

Fordommer handler om å dømme på forhånd. Det er en negativ *holdning* om et objekt, en person, en gruppe eller en ting. Fordommer baserer seg ofte på *stereotyper* og *generaliseringer*, isteden for direkte erfaringer (Bakanic, 2009, 6). Fordommer blir på denne måten mentale snarveier en bruker for å skape mening i det som skjer (Bakanic, 2009, 27). Når *fordommer* går over til handling kalles det *diskriminering* (Bakanic, 2009, 8). Vi ser vår verden og virkelighet ut fra vår rolle og posisjon i samfunnet. Verdier og holdninger vi utvikler gjør derfor at vi ser forskjellige ting. Det handler ikke bare om at man ser forskjellig som individer, men også mellom grupper. Holdningene blir skapt av de erfaringer og de sosiale rollene vi har hatt. Holdninger kan også endre seg alt ettersom hvilken situasjon vi er i. Hva vi tenker og føler om en gruppe forandrer seg avhengig av kontekst og situasjon (Bakanic, 2009, 34).

Holdninger er et av de begrepene det har blitt forsket mest på innen sosial psykologi (Bakanic, 22). I denne oppgaven vil jeg bruke en definisjon av Joel Charon. Holdninger er: a ”set of beliefs and feelings toward an object that predisposes the person to act in a certain

manner when confronted by that object (or class of object).” (Charon i Bakanic, 2009, 22)

Definisjonen inneholder tre ulike komponenter, det kognitive som er det man tror, affektive, som er følelser og atferd som er handlinger. Jeg utdyper kun kognitive holdninger da de er mest relevant for denne oppgaven. *Kognitive holdninger* handler om ideer og tanker man har om et objekt, en person, en gruppe eller atferd. Man forsøker å skape orden eller forstå det som foregår rundt oss, definere situasjonen og forsøker å forutse hva som er neste steg. Til dette bruker man egne tidligere erfaringer, men også andres for å skape mening i det som skjer. Man benytter denne informasjonen som om den var sann. Ofte benytter man seg av kognitive snarveier for å skape forståelse, og bruker da stereotyper. Dette er man ikke nødvendigvis bevisst at man gjør.

Stereotype blir i sosial psykologien referert til som en overdrevet tro assosiert med en gruppe eller kategori mennesker. Stereotyper er ikke det samme som fordommer, men spiller en rolle i de. Problemet med stereotyper er at det kan finnes en kjerne av sannhet i de, slik at individuelle forskjeller kan bli oversett (Bakanic, 2009, 7). Om man ser noe som ikke stemmer helt, kan det likevel være at det ikke blir tatt med det. Å stereotypisere er på den ene siden noe vi gjør for å forstå verden, men det er også noe vi lærer gjennom sosialisering. *Individuelle stereotyper* er antagelser og tanker om en gruppe som utvikles ved egen erfaring av medlemmer fra gruppen. *Kulturelle stereotyper* utvikles indirekte gjennom kulturen vi er en del av, herunder kommer også media, bøker, sanger og lignende kilder. Om du har stereotyper overfor en gruppe vil du bruke også denne stereotypen for å forklare og fortolke. Det kan derfor virke som at stereotypien er bekreftet av egen erfaring fordi vi tar med oss den kulturelle stereotypen i forsøk på å skape mening i det som foregår. De kulturelle stereotypene blir ofte selv-bekreftende fordi de påvirker hva vi ser og hvordan vi tolker og hva vi husker om gruppen (Bakanic, 2009, 28). Når vi treffer andre mennesker kategoriserer vi og generaliserer ut fra disse stereotypene. Ofte generaliserer vi etter det som er mest synlig for oss, derfor er det lettere å generaliserer etter kjønn, alder og hudfarge enn det som er mindre synlig, som for eksempel egenskaper eller verdier. Men man ender ofte opp med å tillegge andre mennesker verdier og egenskaper alt etter som hvordan en kategoriserer de. Et viktig element i stereotyper er at det handler om våre forventninger til oppførsel, og ikke eksakte erfaringer vi har hatt om hvordan andre oppfører seg (Bakanic, 2009, 74). Det som er problematisk med stereotyper er at de kan brukes til å overse og bagatellisere informasjon, og på den måten begrense hvordan en ser på andre mennesker, men også seg selv. Om man er opptatt av og reflekterer over egne stereotyper kan en begrense de, men ofte er stereotypene

automatisert, og det er derfor vanskelig å se at en har dem. Så selv om en har personlige verdier eller tanker som motsier stereotypene kan man likevel ende opp med å kategorisere mennesker etter dem

(Bakaniv, 2009, 81). I tillegg så vil stereotypene også oftere aktiveres om man stadig blir påminnet stereotyper en har (Bakanci, 2009, 82). Gjentatte møter med en gruppe mennesker kan gjøre at stereotypen aktiveres oftere.

3.4 Forståelse som kulturforståelse, kultursensitivitet og selvfølgforståelse

For å belyse forståelse kan det også være andre begreper som kan være nyttige. Forståelse handler om hvordan vi fortolker, og vi tolker ut fra den forståelseshorisonten vi er en del av. En viktig del av sosialt arbeid er som nevnt tidligere ”Å forstå den andre der den er”. Georg Herbert Meads *role-taking* kan forstås på samme måte. *Role-taking* er omtrent det samme som empati, hvor en prøver å forestille seg hvordan den andre tenker og føler og hvordan han eller hun definerer situasjonen. En forsøker å sette seg selv i samme posisjon og identifisere seg med dem (Leving og Trost, 2005, 61). Forøvrig har det blitt rapportert fra norske sosialarbeidere at det er vanskelig å ”forstå den andre”. Det blir forklart med kultur og at det lett kan skje misforståelser på grunn av kulturforskjeller (Ihle, 2008). Hvordan er det å sette seg inn i den andres forståelseshorisont om man opplever at den andres horisont er forskjellig fra ens egen? I tilfeller der kuratoren og brukeren er representanter fra ulike kulturer, kan det føre til misforståelser og uklarhet basert på ulik definisjon av problemet, verdier som ligger til grunn for prioriteringer. Det kan ligge en *selvfølgforståelse* til grunn hvor en tar for gitt at ens egne verdier, definisjoner og handlemøter også gjelder for den andre parten. Dette minner om Bordieus *Doxa*, noe en tar for gitt, og ikke stiller spørsmålstegn ved (Ihle, 2008). For å få et større perspektiv på forståelse kan det altså være nyttig å se på kultur og hvordan forståelse av kultur kan påvirke det sosialfaglige arbeidet.

3.4.1 Kultur og forståelse

Det er viktig å forstå hva kulturbegrepet innebærer om man vil utvikle en skikkelig forståelse av kulturkontakt og forholdet mellom mennesker med forskjellige kulturell bakgrunn (Hylland Eriksen og Arntsen Sajjad, 2006). Det er vanskelig å finne en klar definisjon på kultur. Det er et omdiskutert begrep siden det anvendes på forskjellig vis, samt at det kan bidra til å skape stereotype kategoriseringer av mennesker ut fra opphavsland og hudfarge (Hylland Eriksen, 2001). I denne oppgaven vil jeg hovedsaklig bruke den engelske antropologen Edward Tylor sin definisjon fra 1871: ”*Kultur, eller sivilisasjon, er den*

komplekse helhet som består av kunnskaper, trosformer, kunst, moral, jus og skikker foruten alle de øvrige ferdigheter og vaner et menneske har tilegnet seg som medlem av et samfunn.” (Tylor i Hylland Eriksen og Arntsen Sajjad, 2006, 35).

Et viktig poeng hos Tylor er at forskjellene mellom folkeslagene ikke er medfødt, men tillært. Mennesker som lever i forskjellige samfunn skaffer seg ferdigheter og kunnskaper fordi samfunn og naturmiljø krever det. Mennesker har mange av de samme medfødte behovene uavhengig av hvor i verden de bor, men vi lærer å tilfredstille disse behovene på forskjellige måter, og det er dette som kan kalles *kultur* (Hylland Eriksen og Arntsen Sajjad, 2006, 37).

Kulturbegrepet kan misbrukes, det kan være overforenkende og ødeleggende fordi det kan gi innrykk av at man har mer kulturforskjeller enn en egentlig har. Det kan også bidra til en forståelse av at andre er styrt av sin kultur, og ikke en selv. På den måten kan det skape større avstand mellom mennesker enn det egentlig er. Kultur er noe alle har (Thorbjørnsrud, 2009). Kulturbegrepet bør behandles med varsomhet. Det kan forklare like mye, som det skjuler. (Hylland Eriksen og Arntsen Sajjad, 2006, 35).

Kulturforståelse handler om å se seg selv og andre som kulturbærere, og innse at mennesker som tilhører andre kulturer kan ha andre verdier som for dem er selvsagte. Det handler om forståelse og innsikt i hvordan kultur faktisk kan styre menneskers tenkning, følelser og handlinger, og hvordan kultur som fenomen alltid er tilstede i samhandling mellom mennesker. Å vite om og forstå andre kulturer innebærer ikke at man skal forkaste eget utgangspunkt, men ha en bevissthet om hvordan vi alle er bærer av ”kultur”. Man skal ikke ha alle svarene på forhånd, men stille spørsmål og være åpen. Det handler om å forstå den andre og seg selv (Qureshi, 2009).

Å være *kultursensitiv* handler om å være sensitiv overfor sin egen og andres kulturelle preferanser. Som nevnt kan kulturbegrepet misbrukes til å se kun forskjellene med. Det er forskjeller mellom mennesker, det er ikke til å komme unna. Men det finnes også mange likheter, og det er likhetene i forskjellene det legges vekt på i kultursensitivitet (Magelssen, 2008). Når vi kommuniserer sensitivt handler det om å prøve å se, lytte og føle mer enn det som er konkret. Det handler om å gå bak det som blir sagt og se på intensjonen i det som blir sagt. Dette kan avdekke fellesmenneskelige erfaringer (Magelssen, 2008).

3.5 Oppsummering

Denne teoretiske gjennomgangen har vist kunnskap som en komplisert aktivitet. Kunnskap og forståelse er nært knyttet til hverandre. Som jeg har vist er utgangspunktet for kunnskap i denne oppgaven at den er mangfoldig og til en viss grad taus. Kunnskap internaliseres. Kunnskapen ligger i vår forforståelse og er med å prege vår forståelse. Kunnskapen og forståelse kuratorene forteller om vil i denne oppgaven bli sett i lys av dette. I tillegg vil de supplerende begreper på fordommer og forståelse tas med som verktøy i analysen av intervjuene. Men først noen metodiske refleksjoner.

4. Metodisk tilnærming

Utgangspunktet for undersøkelsen er at jeg forsøker å vite noe om sosialarbeideres oppfatning og forståelse av kildene de bruker i møte med etniske minoriteter, kunnskapen kildene gir og hvordan dette påvirker dem i det daglige arbeidet. Jeg vil at det er de som gi svarene og sette ord på tema og fortelle hvordan det oppleves. Jeg har forsøkt å gå inn i undersøkelsen uten å ha gjort meg opp noen mening om hva som er relevant i denne sammenhengen.

4.1 Valg av metode

Jeg har valgt en tilnærming som baserer seg på kvalitative intervju. Jeg har valgt å gjennomføre to gruppeintervju for deretter å følge opp dette med tilsammen fire dybdeintervju, to fra hvert gruppeintervju. Det kvalitative intervju sees som en gunstig metode for å få tak i intervjupersonens forståelse av og tanker rundt en sak eller situasjon, (Widerberg, 2001: Kvale, 2006). En kvalitativ undersøkelsesform vil gi meg innsikt i spørsmålene, en dybde og en forståelse av hvordan sosialarbeideren tenker og forstår denne delen av jobben. Jeg valgte fokusgrupper siden det kan gi dybdeinformasjon om et emne. Det åpner opp for flere refleksjoner, ideer, kommentarer, og jeg ville få mye data å jobbe med under analysen samtidig som det vil gi meg dypere kunnskap om feltet jeg forsker på. Fordelene med en fokusgruppe istedenfor bare enkeltintervju er også at en persons kommentar setter i gang tanker og ideer hos andre, som de ytrer, og som igjen setter i gang tanker hos de andre gruppemedlemmene osv. Fokusgruppe vil derfor være en mulig intervjumetode når man ønsker å skaffe en større mengde data om et tema (Krueger og Casey, 2000). Ved å supplere med to oppfølgingsintervju fra hver gruppe fikk jeg også en gylden mulighet til å ta opp igjen om noe var uklart under gruppe - intervjuet. Det er mulig å be

intervjupersonene om å utdype enkelte temaer. Høre om personen har kommet på noe nytt, eller tenkt mye på noe etter gruppeintervjuet (Kruger og Casey, 2000). Ytterligere refleksjoner for kombinasjonen gruppe- og oppfølgingsintervju kommer lenger ned.

Jeg kan nok ikke generalisere mine funn til å gjelde alle sosialarbeidere, men jeg kan si *noe* om tema. I analysen vil jeg komme tilbake til metodiske avgjørelser forbundet med analysen der det er nødvendig.

4.2 Valg av lokalitet og utvalg av intervjupersoner

Jeg valgte å gjennomføre prosjektet med to fokusgrupper og fire oppfølgingsintervju. Det er to ulike sosialkontor med i prosjektet, begge lokalisert i en storby i Norge. For å finne informanter kontakte jeg ledelsen ved sosialtjenesten, informerte om mitt prosjekt og sendte mail med mitt informasjonsskriv (Se vedlegg 1). Jeg tilbydde meg også å komme på et møte for å informere sosialkuratorene om prosjektet, men ingen av lederne anså det som nødvendig. Utvalget kom til på den måten at mail med infoskriv ble sendt fra ledelsen til sosialkuratorene. De som anså prosjektet som interessant eller følte de hadde tid meldte fra til sin sjef. Ledelsen bidro i begge tilfeller med å plukke ut de ansatte som skulle delta på oppfølgingsintervjuene, da dette var noe også informantene ønsket.

Jeg informerte de deltagende sosialtjenestene at jeg ønsket å ha 6-8 deltagere med i gruppeintervjuet. I følge Krueger og Casey (2000) er det antallet det beste for at alle skal komme til orde og føle seg vel (Krueger og Casey, 2000.). På det ene gruppeintervjuet var det åtte deltagere og på det andre ble det seks, etter at to meldte frafall. Av disse fjorten var tre menn og elleve kvinner. Den ene sosialtjenesten hadde mange nyansatte, de hadde jobbet i et halvt år eller noe lengre. Jeg spurte da om det var mulig å få med sosialarbeidere som hadde jobbet to år eller mer, siden jeg anslo at de hadde gjort seg fler erfaringer rundt tema enn de som hadde jobbet i kort tid. Dette ville gi meg mer informasjon og ville gjøre analysearbeidet lettere. Dette ble etterfulgt av ledelsen på vedkommende sosialtjeneste.

Jeg spurte ledelsen for begge sosialkontorer om det var mulig å gjennomføre intervjuene i arbeidstiden. Jeg foreslo også at gruppeintervjuet, som ville ha en anslått varighet på to timer, kunne bli gjort på et fagmøte eller annet relevant møte. Dette for å ikke stjele mer av de ansattes arbeidstid enn nødvendig. Dette ble tatt godt i mot på begge kontorer.

Gruppeintervjuene ble derfor gjort i arbeidstiden, på et møterom i samme hus som

sosialtjenesten. Oppfølgingsintervjuene ble også gjort i arbeidstiden, også dette var klarert med ledelsen. Telefoner og lignende ble slått av slik at vi kunne sitte mest mulig uforstyrret.

4.3 Intervjuet

Det ble gjort to typer intervju, gruppeintervju og individuelle oppfølgingsintervju. Jeg hadde den samme intervjuguiden for begge gruppeintervju, men oppfølgingsintervjuene ble noe forskjellig avhengig av hvilken sosialtjeneste sosialarbeideren tilhørte. Dette kommer av at det varierte noe hva som ble diskutert og belyst i de forskjellige gruppene. Men hovedsaken var lik i oppfølgingsintervjuene og fulgte det jeg var interessert i å finne ut av i undersøkelsen.

4.3.1 Gruppeintervju

I gruppeintervjuene fokuserte jeg hovedsakelig på hvordan kuratorene definerte kunnskap, hvilke kilder de nevnte, kunnskapen i de og hvordan de anså at kunnskapen påvirket det sosialfaglige arbeidet (Se vedlegg 2). Hvordan det sosialfaglige arbeidet ble påvirket ble undersøkt i form av spørsmål som besto å fortelle om konkrete situasjoner med mottakere. På denne måten kunne jeg få frem kuratorenes refleksjoner og innsikt i hvilken kunnskap de brukte i den konkrete situasjonen, hvordan de brukte kunnskapen og hvilken forståelse de brakte med seg i møte med brukeren. Det kunne også fortelle meg noe om hvordan det sosialfaglige arbeidet kom til uttrykk i situasjonene.

Når det gjelder spørsmålene til gruppeintervjuene så var antallet betydelig lavere enn til oppfølgingsintervjuene. Dette fordi det er flere personer i en fokusgruppe, og alle skal ideelt sett svare på alle spørsmålene. Et spørsmål som én person bruker få sekunder på kan vare i 10 minutter i en fokusgruppe. Til et gruppeintervju som har planlagt varighet 2 timer anslår Krueger og Casey cirka 12 spørsmål (Krueger og Casey, 2000). Jeg hadde 11 spørsmål i tillegg til de som naturlig meldte seg etterhvert som tema ble diskutert. Det er mulig at spørsmålene til gruppeintervju to ble enda mer spisset i forhold til tema enn det første. Dette fordi jeg fikk mer kunnskap om tema. Da ble det også lettere og mer naturlig å stille de rette oppfølgingsspørsmålene til det som ble sagt.

Jeg valgte å ha forholdsvis åpne spørsmål på gruppeintervjuet, dette fordi jeg var opptatt av at det var informantene som skulle få komme frem med sine opplevelser og forståelse av tema, uten at jeg la ord i munnen på de. De ble derfor bedt om å definere kunnskap og etniske

minoriteter før de ble bedt om å fortelle innholdet i den kunnskapen de har. Det viste seg at flere av informantene syntes dette spørsmålet var for åpent, og de syntes det var vanskelig å svare på. Jeg tror likevel at jeg fikk verdifull informasjon som jeg kunne bruke i min analyse, dette fordi det sier noe om både den kunnskapen de har, men også hvordan de definerer kunnskap og eventuelle utfordringer forbundet med dette. Underveis i intervjuet hadde de også uttalelser om tema, som jeg kunne analysere frem som kunnskap. De ble også bedt om å tenke over hvilken kilde de anså som viktigst og som hadde mest betydning for arbeidet deres. Et annet viktig poeng var å spørre de om erfaringer fra et spesifikt møte med en med etnisk minoritetsbakgrunn. Dette var for å forsøke å få frem hvordan kildene og kunnskapen deres påvirket i en konkret situasjon.

4.3.2 Individuelle oppfølgingsintervju

Spørsmålene i oppfølgingsintervjuene var basert på svarene i gruppeintervjuene (Se vedlegg 3 og 4). De varierte selvfølgelig noe siden det var noe som ble snakket mer om i de to, fordommer ble for eksempel mer åpent diskutert i ett av de, og mindre i det andre. Samtidig var fordommer noe som ble fulgt opp i alle oppfølgingsintervjuer. Etterhvert som jeg fikk mer erfaring og mer stoff til prosjektet ble kanskje noen spørsmål stilt annerledes og noen spørsmål ble kanskje viktigere i et oppfølgingsintervju enn et annet. Oppgaven ble også tydeligere for meg selv etterhvert som intervjuene ble gjort siden jeg bragte med meg kunnskap fra de første intervjuene som preget de etterfølgende. Tolkninger ble testet underveis for å sjekke om det var felles opplevelser av enkelte tema.

Spørsmålene i oppfølgingsintervjuene konsentrerte seg om utdyping av temaer som kom opp i gruppeintervjuene. For eksempel så fulgte jeg opp spørsmålet om hvilken kunnskap de hadde av etniske minoriteter siden det under gruppeintervjuene kom opp at det var vanskelig å svare på. Jeg ville sikre med at spørsmålet var forstått og at det var uttømt. Siden det ble snakket om fordommer på gruppeintervjuene ble dette en annen naturlig del av oppfølgingsintervjuene. Jeg var opptatt av å få frem deres refleksjoner rundt tema, deres definisjoner av begrepet og egen opplevelse og erfaring med det. Også her ble de spurt om å komme med konkrete situasjoner. Jeg ønsket å få frem deres forståelse av fordommer.

Det ble gjort i alt seks intervjuer. Gruppeintervjuene varte rundt to timer mens oppfølgingsintervjuene varte fra 1-1,5 time. Alle seks intervjuene ble tatt opp på bånd og transkribert. I tillegg skrev jeg korte referater etter hukommelsen rett etter at intervjuene var

ferdig. Totalt antall sider transkribert materiale ble rundt 150 sider. Intervjuperioden var fra slutten av oktober 2010 til januar 2011. Det tok cirka 3-4 uker etter gruppeintervjuene før oppfølgingsintervjuene ble gjort.

4.4. Etiske og metodiske refleksjoner

Foruten å melde prosjektet til NSD, informasjonsskriv og informert samtykke var det andre etiske refleksjoner som ble viktig for meg under intervjuperioden. Under hele prosessen fra valg av tema, bearbeiding av spørsmål, utvalg, intervju, transkribering og analyse har etiske og metodiske refleksjoner vært med. Det som blir spesielt for mitt prosjekt handler både om valg av gruppeintervju og valg av tema.

Det å undersøke kunnskap og forståelse av etniske minoriteter kan gjøre at jeg treffer sensitive områder. Fordommer, diskriminering og rasisme ligger alle nært tema. Blant annet snakker mennesker sjeldent høyt om fordommer siden det er få som liker å erkjenne at en har det (Bakanic, 2009). I tillegg til å utforske dette i gruppe kunne det bety at noe ble usagt, at deltagerne ikke turte å si alt de tenkte med tanke på reaksjoner. I verste fall kunne det føre til at jeg ikke fikk fullverdig informasjon om tema. Dette er også en av grunnene til at jeg valgte å kombinere fokusgruppe og oppfølgingsintervju. I oppfølgingsintervju hadde jeg muligheten til å følge opp om det var noe som ble tiett, eller til å utdype temaer som kanskje ikke ble diskutert nok i gruppeintervjuene. Mennesker har lettere å åpne seg når man er alene med et annet menneske enn i gruppe (Krueger og Casey, 2000). Det er mulig at deltagerne i gruppene følte seg trygge på hverandre, for ganske tidlig i begge gruppeintervjuene begynte de å snakke om fordommer. Selv om den ene gruppen var litt mer tilbakeholden enn den andre. Siden jeg visste at noen kunne synes det var ubehagelig å snakke om la jeg vekt på en nysgjerrig holdning, spurte mye rundt det og ba om utdypinger. Jeg forsøkte å behandle temaet på en respekterende og åpen måte. Som jeg vil vise i min analyse var ikke fordommer nødvendigvis et tema som de var komfortable med, selv om de snakket om det.

I tillegg fører det med seg noen utfordringer ved å gjøre gruppeintervju. En gruppe er gjerne sammensatt av forskjellige typer mennesker som preger intervjuet på hver sin måte (Kruger og Casey, 2000). Begge mine grupper hadde dette som kan kalles dominerende og stille personer (Kruger og Casey, 2000). I den ene gruppe var det en dominerende, og i den andre var det to. Med dominerende mener jeg mennesker som snakket mye, og som på den måten var med på å sette tema og styre diskusjonene. På den ene siden opplevde jeg det positivt

fordi de førte diskusjonen videre og intervjuene mine ga sånn sett et fyldig resultat og gjennomgåelse av tema. På den andre siden var faren at de kom til å prege intervjuene for mye, og at det er deres meninger som kommer til uttrykk, og som dermed preger mitt materiale. Dette stiller seg også dårlig til at det i begge gruppene fantes et par stille personer, som snakket lite. Det finnes ikke nødvendigvis noen enkel løsning på dette (Kruger og Casey, 2000). Under intervjuene forsøkte jeg å få alle i tale, og henvendte meg direkte til deltagerne. Jeg forsøkte å fange opp de som var mer stille, men det er mulig jeg kunne henvendt meg mer direkte til dem oftere enn hva jeg endte opp med å gjøre. Selv om de var stille betyr ikke det at de ikke bidro i intervjuene. Når de først snakket ga de gjennomtenkt og verdifull informasjon til undersøkelse. I analysen av stoffet var konstellasjonen ”dominerende-stille” noe jeg hadde i tankene. Jeg har derfor vært ekstra oppmerksom på å se etter det som er felles i uttalelsene og fokuserte på ”hele bildet”, ikke enkeltpersoners uttalelser.

En gang opplevde jeg også at diskusjonen låste seg fordi en dominerende person så ut til å påvirke de andre med sin definisjon av et tema. Jeg forsøkte å følge opp spørsmålet på flere måter, og også senere i intervjuet for å mulig få tak i andre sider. Dette viste seg å fungere såpass bra at også den dominerende personen løste litt opp i sin tolkning og deltok i diskusjonen på lik linje med de andre.

I forhold til kuratorene har jeg vært opptatt av å ikke belaste dem unødvendig i en krevende og stressende arbeidsdag. I intervjuet blir de som nevnt bedt om å si noe om hva de legger i kunnskap og hva de legger i etniske minoriteter. Her ble det viktig å få frem at jeg ikke var ute etter et korrekt svar, men etter deres oppfattelse og hva de la i ordene. Også punktet hvor jeg ba om deres kunnskap om etniske minoriteter ble behandlet på samme måte. At det ikke finnes noen rette og feile svar er også en holdning jeg har hatt i intervjuene generelt.

Ved å sette fokus på kunnskapen og forståelse sosialarbeiderne har om etniske minoriteter risikerer jeg å reprodusere kategoriene ”oss” og ”dem” og bidra til å skape skille. Med denne oppgaven forsøker jeg å sette fokus på ”oss” og rette et et kritisk blikk på majoritetens kunnskapsproduksjon. Men jeg er klar over at jeg kan bidra nettopp til den samme dikotomiseringen som jeg er kritisk til i denne oppgaven. Når jeg snakker om ”å forstå den andre” i oppgaven handler det om å forstå mottakeren og ikke som å forstå den etniske minoritet. Foruten dette forsøker jeg å unngå kategorisering så fremt det ikke er viktig for oppgaven.

5. Kildene og kunnskapen sosialarbeidere har om etniske minoriteter. Hvordan kan disse påvirke det sosiale arbeidet?

For å kunne forstå kunnskapen sosialkuratorene har om etniske minoriteter må jeg forstå noe om hvordan de definerer kunnskap og hva de legger i kunnskap? Det skal jeg belyse i denne første delen av analysen. Deretter skal jeg se på mottakeren som den viktigste kilden til kunnskap, de andre kildene og kunnskapen de gir, før jeg avslutter med å utforske fordommer i sosialkuratorenes fortellinger.

5.1 Om kunnskap

Et av spørsmålene i gruppeintervjuene var å finne ut av hva kuratorene legger i *kunnskap*. Dette spørsmålet var ment som en innledning til tema kunnskap om etniske minoriteter, men det var likefullt interessant å se på hvilken forståelse de har av kunnskap, og hva de legger i det. Kunnskap er kompleks og sammensatt, og deres definisjoner og diskusjon rundt begrepet kunne derfor gi meg innsikt som kunne være relevant for andre deler av undersøkelsen. I begge gruppene ble teori og erfaring ganske fort knyttet til kunnskap. I begge gruppene ble det forøvrig satt spørsmålsteget ved hvilken kunnskap teori og erfaring samlet sett egentlig gir. Hva er det egentlig en vet? Her representert ved den ene gruppen. På spørsmålet om hva de legger i kunnskap sies dette:

”Kurator A: summen av erfaringer og det som man leser seg opp til å..., som man da besitter...”

Kurator B: Nei, fakta (bastant)

I: Fakta? Kan du si noe mer om det? Fakta, hva legger du i det?

Kurator B: nei, at det er asså, må jeg...(pause), legge noe i det? Hva er...jeg trodde det var en alt, jeg bare...det er en selvfølgelighet, det er en vesentlig del av kunnskapspakken, eller så er det selvfølgelig det som (...) sa, erfaringer også er det jo...så trekker du noen slutninger da inne i huet ditt i forhold til erfaringer og kunnskap, erfaringer og fakta mener jeg, som gjør at du da tror du sitter med noe som da kalles kunnskap til slutt.”

Erfaring og teori settes fort i sammenheng med kunnskap av en av deltagerne, hvorpå en annen ganske kjapt konstanterer at kunnskap også er forenelig med fakta. Hun virker til å bli overasket når jeg spør henne om hva hun legger i fakta, og sier at fakta er en *selvfølgelighet* i kunnskap. Hun trodde ikke det måtte forklares. Samtidig kommer det frem at erfaring sees som en stor del av kunnskap. Det er en kombinasjon av erfaring og teori som sammen danner kunnskap i sosialt arbeid. Allerede her stilles det spørsmålstegn for hva man egentlig vet, ord som *tror* og *kalles* tyder på det. Hvorfor skal jeg vise i neste sitat, men først noen utdypende ord om kunnskap. I sitatet knyttes *fakta* til kunnskap, et ord som er litt problematisk å definere. Bruk av ordet *fakta* kan gjenspeile statusen målbare og kvantitative data har i samfunnet. Det er de harde data som først og fremst knyttes til sannhet, eller det å vite. Det finnes en objektiv sannhet (Johannessen, 1999). Med Gadamer's terminologi kan man se dette som en *vitenskapstradisjon* som har en viss form for autoritet når det gjelder å definere hva som er kunnskap. Men i forhold til dette sitatet defineres kunnskap ikke bare til å være fakta, selv om det sees som en naturlig og selvfølgelig del av det. Det er gjennom erfaring og teori kunnskap kommer til uttrykk, noe som kan gjenspeiles i sitatet ovenfor. Dette kan minne om det Polanyi snakker om i sin analyse av kunnskap. Han sier at den sanne kunnskapen i en teori ligger i hvordan vi bruker den (Polanyi, 2001, 27). Kuratoren sier at man trekker noen slutninger i forhold til erfaringer og fakta som gjør at man tror man sitter med kunnskap til slutt. Det hun snakker om her kan minne om den prosessen Johannessen kaller å *gjør seg fortrolig* med påstandskunnskapen (Johannessen, 1999). Gjennom stadig bearbeiding og refleksjon over teori gjør den profesjonelle seg fortrolig med den, og kan etter hvert utvikle en fortrolighetskunnskap. En blir fortrolig med hvordan noe forstås og kan håndteres (Johannessen, 1999). Kunnskapen internaliseres (Polanyi, 2001). Med Gadamer's ord betyr dette at den profesjonelle får en forforståelse som påvirker hvordan en forstår situasjonen. Men hva er det egentlig en forstår? Dette er et viktig spørsmål, noe som også vil ligge som et lite bakteppe i denne analysen. I følge Gadamer forstår man som nevnt ut fra egen forforståelse og forståelseshorisont. Om man har forstått riktig, eller har sann forståelse, avhenger av om den forforståelsen en hadde var legitim eller ikke. Hvordan har man forstått teorien? Hvilken forståelse har man fått av erfaringer? Noe av dette settes det spørsmålstegn ved i sitatet under. Jeg ba om utfyllende kommentar da informant sa: *"du da tror du sitter med noe som da kalles kunnskap til slutt."* Informanten responderte med et svar som skilte mellom kunnskap og det hun kalte for klokskap. Hun utdypte:

”Du kan vel godt vite veldig mye om Kosovo og kosovo-albanere ut fra det du, som vi kommer inn på etterpå, som du da får vite gjennom media. Men dermed sagt da at du, hvordan du da skal forholde deg til en kosovo-albaner som kommer til sosialkontoret og søker tjenester, så krever det noe mer enn både den faktakunnskapen du har, og de erfaringene du selv har gjort opp gjennom årene og legge den litt til side tror jeg. Og åpne opp for at du kan få en annen opplevelse enn det du trodde.”

Informanten stiller spørsmål ved hva man egentlig vet basert på erfaring og fakta. Media kommer også inn i bildet. Hun konkluderer med at begge deler bør legges til side, og på den måten gå i møte med brukeren med et åpent sinn. Dette kaller hun klokskap. Det er som om hun sier at hverken teori eller erfaring kan fortelle deg noe om hvordan personen som sitter foran deg har det, det må personen fortelle selv. Dette kan kanskje sees på som grunnpilaren i sosialt arbeid, det handler om å sette seg i den andres sted. Kuratoren forteller at man å være åpen og lytte til det personen forteller. Dette er også et viktig moment hos Gadamer, han hevder at for å oppnå sann forståelse bør en legge til side egen forforståelse, og være åpen for det den andre sier, og være klar over at den andre forstår noe annet enn en selv. Forforståelsen kan i denne sammenheng sees som faktakunnskap og egne erfaringer, og disse egne tanker og tro om tema må legges bort. På denne måten kan en best oppnå at to horisonter møtes, kuratorens og brukerens, og slik oppnå sann forståelse isteden for misforståelse. Men denne prosessen er vanskelig. Gadamer hevder at selv om en forsøker å legge til side egen forforståelse kan en aldri helt løsrive seg fra den. Dette kan bety at selv om kuratorene nullstiller seg og innstiller seg på å lytte til det brukeren sier, så vil ens egen forforståelse alltid ligge der, ubevisst. Noe kan en legge bort og ha kontroll over, mens andre ting er man ikke klar over er der, og vil derfor være med på å prege forståelsen. Om man forstår riktig er da avhengig av hvordan en korrigerer og bedømmer forforståelsen i den hermeneutiske sirkel.

Dette med at forståelsen og kunnskapen man her er noe ubevisst, og noe man ikke helt har kontroll på finnes også igjen senere i intervjuene. Det blir fortalt om kunnskap som noe det er vanskelig å gripe tak i. Det er ikke lett å finne ut av hverken hvor den kommer fra, eller når og hva en bruker i et møte. I det andre gruppeintervjuet hvor jeg spør om hvilken kilde til kunnskap som brukes mest, eller som de anser som viktigst sies det:

”Jeg tenker alt jeg egentlig. Asså på et tidspunkt, så asså, sitter jeg og leser en bok så er det veldig oppe i huet. Og noe av det svelger jeg ned og jeg tenker det legger seg på ryggmargen

som jeg sier. Så jeg plasserer det på et eller annet sted i forhold til den kunnskapen jeg har fra før, enten at det bekrefter eller at det utfordrer og at jeg da må bearbeide og få lagt det ned et sted og så former det meg som fagperson tenker jeg. Sånn at når jeg sitter i samtale med noen så sitter ikke jeg å tenker at nå bruker jeg den metoden , nå stiller jeg det spørsmålet eller...jeg, jeg tenker ikke bevisst på metoder, jeg bare, for det ligger bare der. Sånn at samtalen blir naturlig. Det er ikke sånn at nå har jeg brukt den teknikken og den metoden og den boka, det er vel det jeg mener med at det legger seg.”

Her forteller hun om prosessen hun går gjennom når hun skal fordøye noe nytt eller noe hun har lest. Hun gjør klart at all kunnskap brukes og er viktig, siden kunnskapen hun har blir liggende på ryggmargen som hun sier, og tas i bruk når hun er i møte. Alle kildene brukes sier hun. Det er ikke en som brukes mest eller som er viktigst. Dette kan bety at alle kildene er med i prosessen hun beskriver, noe som også betyr at de alle er en del av forforståelsen. Hun tenker ikke over hva kunnskapen er og hvor den kommer fra, den bare ligger der til bruk. Andre beskriver noe av det samme som en ”grøt”. Det kan tyde på at kunnskapen fra kildene er blitt internalisert. Kunnskapen hun har utøves og er noe hun trekker frem i møter, men da som en taus kunnskap. Den prosessen hun beskriver er på sett og vis det Schön legger i sin knowing-in-action (Schön, 1987). Hun tenker ikke over valg av metoder og spørsmål, det skjer spontant får jeg inntrykk av. På samme måte som forrige sitat kan også dette sitatet sees i lys av at kuratoren har utviklet en form for fortrolighetskunnskap. Hun har blitt fortrolig med det hun har lest over gjentatte refleksjoner. Det nye plasseres et eller annet sted i forhold til det hun har fra før, og enten bekrefter det eller utfordrer det. Det kan tyde på at i den prosessen hun beskriver så prøver hun den nye kunnskapen mot den forståelsen hun har fra tidligere. Den samme prosessen beskrives av Gadamer som den hermeneutiske sirkel. I møte med en tekst eller en sak kritiserer og bedømmer man sin forforståelse, og på denne måten kan en fjerne den forforståelsen som hindrer forståelsen (Gadamer, 2010). Ut i fra dette kan det tolkes som at det hun leser bedømmes i forhold til den kunnskapen hun har fra før, altså forforståelsen hun har. Enten bekrefter det egen forforståelse, eller så utfordrer den sier hun. Utfallet av denne prosessen er det som preger hennes virke som fagperson. Hvilken kunnskap hun utøver i yrket er dermed avhengig av hennes forståelseshorisont, hvilket ståsted hun ser fra.

En annen side ved kunnskap som også ble gjentatt i intervjuene, både gruppe og oppfølgingsintervjuene, var usikkerheten over om det man satt med var kunnskap, eller fordom. I gruppe A kommer det til uttrykk slik:

”Kurator A: Ikke sant, og i den boka, jeg vet ikke hvis det hjalp meg med fordommer for eksempel på en måte. For det ble jo litt bekreftet visse negative sider av islam. Jeg vet ikke, ja så. Det kan være begge veier. Ikke bare sånn opp, eller du kan si opplyse for mye eller hva kan man si.

Kurator B: men er det en fordom hvis det er sånn? Tenker jeg. Er det fordom eller kunnskap, og så tenker jeg...

Kurator A: ja, si det.

Kurator B: ...at kunnskap behøver jo ikke nødvendigvis å være en sannhet for alle. Jeg tenker at en kunnskap, asså fordom behøver ikke å være en fordom men en kunnskap. Men den behøver ikke å gjelde alle fra det landet. For noen er det en fordom og for noen er det en kunnskap. Så det er noe med å ha litt, være åpen da.”

Dette ble sagt når de snakker om forståelsen de får ved å lese bøker. Her snakker de om en bok av Ayan Hirsh, og den ene deltageren stiller spørsmål ved om boken egentlig hjalp mot fordommer, i og med at den fokuserte på negative sider ved islam. Det virker som deltageren undrer seg litt over om slike bøker er opplysende i og med at de forsterker fordommer, men at det heller opplyser for mye. Litt uklart hva hun mener med det. Denne uttalelsen gjør at en annen deltager stiller spørsmål ved om det er en fordom om det faktisk er slik, og om noe er en fordom eller kunnskap avhenger av hvem som ser. Hun poengterer at man må være åpen for hvordan mennesker, i dette tilfellet, opplever islam. Noen har negative erfaringer, mens andre har det ikke. Fordommer sidestilles i dette sitatet som en form for negativ kunnskap om et tema, noe som finnes igjen også senere i intervjuene. I dette tilfellet er det negative sider ved islam som kommer frem. Å definere negativ kunnskap som fordommer samsvarer til en viss grad med hvordan man tradisjonelt ser på fordommer som nevnt i kapittel 3. Fordommer er negative holdninger mot eller om en gruppe, person eller sak. Det er negative ideer og tanker som påvirker hvordan man forstår en gruppe, person eller sak (Bakanic, 2009, 24). Fordommer handler også om å dømme på forhånd, men dette sies det ikke noe om i dette sitatet. I sitatet settes fordom også i kontrast til kunnskap, blant annet uttalelsen ” *behøver ikke å være en fordom men en kunnskap*” tyder på det. Det kan virke som at kunnskap knyttes

til en form for sannhet, : *”Men er det en fordom når det er sånn?”*. Om det er *sånn*, så er det kanskje kunnskap. Denne tolkningen forsterkes også av *”kunnskap behøver jo ikke nødvendigvis å være en sannhet for alle”*, men det kan være en sannhet for noen. At fordommer settes i kontrast til kunnskap, her tolket som en form for sannhet, kan bety at fordommer ikke er sanne. Ved bruk av Gadamer kan vi her se fordommer som misforståelse, og ikke sann forståelse. Det å være åpen ligger også i det Gadamer kaller for sann forståelse. For eksempel å være åpen for hvordan en muslim opplever egen religion kan gjøre at en forstår bedre. Men om kuratorens lar negativ kunnskap fra ei bok styre forforståelsen av muslimske mottakere kan hun kanskje risikere å misforstå mottakeren. Spørsmålet som stilles er viktig. Hva er forskjellen på fordom og kunnskap? Jeg har forsøkt å gi et svar basert på dette sitatet. Dette temaet ble som nevnt bragt inn i intervjuene flere ganger på forskjellige måter. Jeg skal undersøke fordommer mer i kapittel 6, og tar da med denne analysen videre. Informantene berører for øvrig en side i sosialt arbeid som er lite belyst i Norge. Fordommer er noe som det er satt lite fokus på i utdanningene og ellers i det norske samfunnet (Qureshi, 2010).

Denne analysen forteller meg at informantene opplever sin kunnskap som sammenblandet. Kunnskapen er både teori og erfaringer som internaliseres og kommer til uttrykk ved utøvelse. Ny kunnskap bearbeides og bedømmes ut fra kuratorenes forforståelse, og kan være med på å endre eller bekrefte forståelsen de hadde. I denne prosessen er alle kildene og all kunnskapen representert. Forforståelsen har et taust aspekt, noe som gjør at det ikke er lett å si hvilken kilde kunnskapen kommer fra, eller hvilken kunnskap de bruker i arbeidet. De stiller også spørsmål ved forskjellen på fordom og kunnskap. Kunnskap ble i det tilfellet tolket til å handle om sannhet, mens fordom ble satt i kontrast til det. Forforståelsen en har kan være fordom i møte med noen mottakere, mens i møte med andre blir det en sannhet. Åpenhet kom frem både når det var snakk om fordommer og kunnskap de har om etniske minoriteter. Det handler om å legge til side forforståelsen, all teori og erfaring, og være åpen for at mottakeren kan være annerledes enn forforståelsen tilsa. Det kan se ut til at verdien å se individet og dets særegne situasjon er sentral når de snakker om kunnskap. Denne holdningen finnes også i andre uttalelser i intervjuene. Dette skal jeg gå nærmere inn på nå.

5.1.1 Å se individet

Ut i fra intervjuene tyder det på at kunnskapen kuratorene har om etniske minoriteter er mangfoldig, samtidig som den også er noe kompleks. Hovedtonen i intervjuene er at man

vanskelig kan si hvilken kunnskap man har om etniske minoriteter. De sier at alle er forskjellige, både minoritetene men også menneskene som tilhører de ulike gruppene. Dette tyder på at verdien å se individet står sentralt når de snakker om kunnskap. En i gruppe B sier: *”Det er så vanskelig å si, for etniske minoriteter er liksom det samme som at nordmenn er forskjellig fra person til person, svensker er forskjellig fra person til person, etniske minoriteter er også forskjellig fra person til person. Så det er i allefall en ting, at du kan ikke dra alle over en kam. For alle er individer.”*. Og på gruppe A sier alle seg enige i denne uttalelsen: *”Vet du, det er ganske variabelt, for det spørres jo hvilken minoritet det er snakk om, for det er det første. Også spørres det jo, asså noen minoriteter er kanskje mer, lærer man mer om på skole, kommer man mer borti i forhold på jobb, i forhold til hvem som er her i området, får jeg si, ja, ikke i landet, men i området, og hva som er oppe i nyheter for eksempel, og hva det skrives bøker om. Så det tror jeg er ganske tilfeldig.”*. Her kommer både mangfoldigheten og kompleksiteten frem. For det første avhenger kunnskapen de har av hva som er fokus i samfunnet forøvrig, hva som er fremme i media, eller hva det fokuseres på i bøker, utdanning og lignende. Et annet moment er knyttet til erfaring og hvilke mennesker som tar kontakt med sosialtjenesten. Det viser noe av den kompleksiteten som ligger i kunnskap, her er både teori, arbeidserfaring men også erfaringer fra det private livet knyttet sammen og spiller sammen som kilder til kunnskap. Også under dette temaet ble det satt spørsmål ved hva en egentlig vet slik som i deres definisjoner av kunnskap. Under diskusjonen om kunnskap de har om etniske minoriteter sa en i gruppa A følgende: *”Jeg tenker at samtidig så kan det være vanskelig å si hva man vet om spesifikke etniske minoriteter, for vet man egentlig ditt og datt. Asså, man kan få et inntrykk ut i fra at man treffer en person eller to som har en annen etnisk bakgrunn enn en selv, men det betyr jo ikke at, man kan, kanskje generalisere til resten av gruppen.”* Å ikke generalisere og se individene kan sies å være sterke verdier i sosialt arbeid (Kokkin, 1998). Men det kan likefullt være verdier kuratorene har privat, en holdning om at mennesker ikke er like, at det er en personlig kompetanse. Den personlige kompetansen en tar meg seg inn i sitt arbeide spiller like mye inn på hvordan man er som fagperson som utdanning og arbeidserfaring (Skau, 2003).

Holdningen om å se individet kan også være årsaken til at de oppgir møte med mottakeren som den viktigste kilden til kunnskap. Her representert ved en deltager i gruppe A.

”Det mennesket det gjelder i øyeblikket tenker jeg, det er det som er viktig der og da, og ikke, det er ikke viktig, asså når jeg skal møte en person så er det ikke viktig å ha møtt noen andre

som er fra den samme kulturen. Det viktige er at jeg møter den personen eller om jeg har møtt den personen før og kan bygge på det.”

Så langt tyder det informantene forteller at selv om deres forforståelse inneholder kunnskap fra teori og erfaring, kan den ikke brukes som en ”mal” for å forstå alle mottakere. I forrige kapittel nevnte jeg at informantene vektla å være åpen. Her gir de direkte uttrykk for en annen verdi. Å se individet. Dette handler om å se en persons særegenhet og dets særegne situasjon. Personen skal behandles som et individ, og ikke som tilhører av en gruppe (Kokkinn, 1998). Det kan tolkes som at kuratorenes forståelse preges av tradisjonen sosialt arbeid. De forteller om mangfoldig kunnskap, ikke bare teori og erfaring generelt, men også kunnskap fra mottakeren. Ut i fra det de sier kan forforståelsen fra sosialt arbeid legitimeres av autoriteten i faget. Sosialt arbeid legitimerer dermed forforståelsen av at det er individet og møtet med det som er viktigst.

Hvordan kunnskap og forståelse kan spille inn i et møte med mottakere skal jeg analysere i neste del. Jeg velger å bruke et kasus som jeg håper skal belyse flere momenter fra analysen til nå. Kuratorenes forforståelse inneholder kunnskap som er sammenblandet og som består av både teori og erfaring. Noe kunnskap og forståelse er også taus. Viktig verdier er å være åpen og se individet og dets særegne situasjon. Alt dette er med på å prege hvordan en forstår den andre.

5.2 Mottakeren som kilde til kunnskap

Som nevnt har jeg valgt å bruke et kasus for å vise hvordan mottakeren blir en viktig kilde til kunnskap og forståelse av etniske minoriteter. Kuratorene har uttalt at man ikke kan si at man vet hvordan medlemmer fra en etnisk gruppe er på bakgrunn av å ha møtt en fra gruppen. Dette skal også tematiseres senere i analysen. I denne delen skal jeg undersøke hvordan kuratorens forforståelse påvirker møtet og dermed det sosialfaglige arbeidet. Og jeg forsøker også å gi noen svar på hvordan kunnskap fra kilden ’mottaker’ kan påvirke arbeidet. I analysen vil jeg etter hvert sitat komme med beskrivelse og korte analyser før jeg tolker hele kasuset til sist.

I et oppfølgingsintervju nevner kuratoren en sak hvor kun mannen møtte opp til samtaler. Siden barna begynte å bli store ønsket sosialtjenesten å snakke med kona også. De ønsket å kartlegge om hun kunne tenke seg å delta på norskkurs eller lignende. De tenker også at kona

ikke kan motta økonomiske tjenester fra sosialtjenesten så mye lenger enn hun har gjort. I tillegg sier kuratoren at hun hadde en følelse av at det var noe, uten at hun visste hva det var. Hun hadde en opplevelse av at kona gikk alene hjemme mens barna var på skolen. Kuratoren tenkte blant annet på isolasjonsproblematikk og ønsket å snakke med henne.

”Hvor far møtte alene og sa at hun kunne ikke snakke norsk, kunne ikke være i jobb, og kunne ikke gå på skolen fordi det ene barnet var sykt. Så måtte være der når det var på skolen og på SFO, en del sånne type ting. Så krevde vi til slutt at hun måtte komme. Kom sammen med han. Det viser seg at dama snakker helt utmerket norsk. Men hun snakker bare til meg, da var vi to på timen, en mannlig kollega pluss meg. Hun snakket konsekvent til meg, hun gikk i burka og hadde i tillegg solbriller så jeg ikke kunne se øynene på henne. Snakket konsekvent til meg, hvis min mannlige kollega stilte henne spørsmål så svarte hun på sitt språk til sin mann som da svarte på vegne av henne. Hun ønsket veldig ut i jobb, det var ikke noe problem med barnet, og det er klart her skjønnte vi at her ligger det en del kulturelle ting. Religiøse ting. I forhold til dette her, hun ønsket, hun ønsket et miljø. Så vi valgte å ta dem sammen for at ikke han skulle føle seg truffet. Jeg tenkte vi kunne, de to, fikk de da sammen på et type kurs som snakker noe om rettigheter, plikter i det norske samfunnet, ja. Litt sånn samfunnskunnskap. Ting. Og hun fikk etter hvert...Vi tok en del hensyn som gjorde at han faktisk ga henne litt fri da.”

I denne saken forteller kuratoren at mannen definerer situasjonen for sin kone i møtene. Han sier at hun ikke kan snakke norsk og ikke kan jobbe. Det ene barnet deres er også sykt, og trenger derfor å ha sin mor tilstede. Som sagt i innledningen til sitatet hadde kuratoren en følelse av at det var noe, og jeg får inntrykket av at det er dette som var utslaget for at hun tilslutt, som hun sier, krevde at konen kom på møte. Konen møter opp i burka, med solbriller og snakker kun med den mannlige kuratoren gjennom sin mann. Det viser seg at konen definerer situasjonen på en annen måte enn mannen og kan gjerne tenke seg å jobbe. Under dette møtet definerer kuratorene det som at det handler om kultur eller religion. Det som leder til denne tanken kan være på grunn av atferden til paret, bekledning og de verdiene de gir uttrykk for. For at mannen ikke skulle føle seg truffet sendte de paret på samme kurs. På denne måten ble konens ønsker hørt, på samme tid som også mannen ble tatt hensyn til. Siden mannen ga konen litt mer frihet som kuratoren sier, fikk hun praksisplass i et kvinnemiljø. Men det ble problemer.

” Asså det var ikke, vi kunne ikke sette dem i for eksempel kvalifiseringsprogram fordi hun er for god i norsk. Det er ikke noe nedsatt arbeidsevne. Problemet hennes er at hun går i burka og har den, asså, de religiøse rammene som han vil kalle det for. Og jeg tenker det er kultur, ja det må vi diskutere. Uenig i. Diskutere religion/ kultur alt ettersom hvem som definerer det. Så, så der fikk vi henne til å komme til slutt. Men det viste seg at hans definisjoner ikke stemte da.

I: hans definisjon ikke stemte?

Kurator: Det gjorde jo ikke det. Hun kunne jo norsk. Men hun kunne jo ikke snakke med menn, det var jo det som lå under. De hadde ikke et barn som var så sykt at det måtte være hjemme, det kunne fint ivaretas av SFO. Det handlet mer om hans behov for, asså han, eller dem hadde da en religiøs eller kulturell tro som sin, som gjør at hun ikke skulle ha noen kontakt med menn.”

Det ble problemer med praksisplassen sier kuratoren. Hun forklarer det med at det er på grunn av parets tro, konen skal ikke ha kontakt med menn. Ut fra uttalelsen kan det tyde på at det ikke nødvendigvis er kuratoren som begrunner det på denne måten, men at det er mannens egen forklaring: *”de religiøse rammene som han vil kalle det for”*. Det kan virke som at religion/ kultur er noe de har snakket om på møtene. Kuratoren undrer seg over om det ikke heller er kultur som er årsaken, og ikke religion. I denne saken fremstilles det som at det er viktigst for mannen å følge religionen. Dette kan forklares med uttalelser som: *”hans behov”, ”hans definisjoner ikke stemte”, ”Så vi valgte å ta dem sammen for at ikke han skulle føle seg truffet.”* og *”Vi tok en del hensyn som gjorde at han faktisk ga henne litt fri da”*. Dette kan sammenlignes med fremstillingen av innvandrere i media hvor kvinnen er offer og mannen langt oftere knyttes til tvang og kontrollerende sider ved kulturen, som nevnt tidligere i *”Den offentlige debatten”*. Samtidig kan kuratorens fortelling også tolkes som at hun er åpen for deres definisjoner og hva som er viktig for dem, selv om hun er uenig i om det er kulturen eller religionen deres som sier det må være slik. Jeg spurte henne hvilken kunnskap som lå til grunn for de hensyn de tok, og hvor den kom fra. Hun ga dette svaret:

”Først og fremst fra dem. I forhold, til hva de formidlet til sammen. Og hvor vi tenkte at her, asså, handler det sikkert om bakgrunn. Jeg vet ikke hva som ligger, hvor det kommer fra men...For min del, jeg tenker mer sånn psykologisk enn kunnskap om etniske minoriteter eller andre kulturer. For jeg tenker mer sånn at når man har en, asså man trenger å trygges i at man ikke blir presset ut av det som er ens overbevisning i livet da. Få lov til, å ta noen hensyn

når man strekker seg. At man ikke kan ta for store skritt om gangen. For det er utrygt, og det kan ofte slå motsatt vei da. Og det med at vi vet noe, det er mer generelt, fra, du kan både si fagkunnskap og at i noen situasjoner så kan en kone bli straffet. Og det vet, visst vi ikke om var en realitet her. Og det er noe med å ta høyde for det da. Ved å lage noen hensyn. Legge noen hensyn til grunn som begge kunne føle seg ivaretatt på da.”

Kuratoren oppgir ulike kilder som svar på mitt spørsmål. Den viktigste kilden blir forklart til å være paret, ”*først og fremst fra dem*”. Det er deres oppfattelse av situasjonen og meninger som legges til grunn for tilbudet. Noe som blant annet kan vises ved at de ble meldt på samme kurs for å trygge dem. Hun nevner også kunnskap fra psykologi som grunnlag for valgt planlegging og utførelse av tilbudet. Det er viktig at mennesker skal føle seg trygge, og ikke bli tvunget bort fra egen overbevisning. Man må ta stegene gradvis forklarer hun.

Fagkunnskap relateres til at en kone kan bli straffet i enkelte tilfeller. I tillegg sier kuratoren at hun ikke vet hvor noe kunnskap kom, noe som kan tyde på en kunnskap som er vanskelig å artikulere, som er taus.

5.2.1 Tolkning av kasus

Alle kildene til kunnskap hun stiller opp kan sees på som å være en del av hennes forforståelse. I tillegg analyserer jeg sosialt arbeids verdi om å se den særegne person i sin særegen situasjon som en kunnskap og forforståelse. Den er ikke uttrykt direkte med ord i dette kasuset, men hun sier at den viktigste kilden er paret selv, og har gitt et tilbud som sto i tråd med deres formidling av situasjonen. Kuratoren gir uttrykk for at hun er uenig i mannens definisjoner to ganger. Den ene gangen ved hans forklaring om hvorfor konen ikke kan jobbe, den andre gangen i forbindelse med om det er kultur eller religion som ligger til grunn for at konen ikke kan jobbe. Det at hun til slutt krever at konen skal komme på møtet forklare hun med noe diffust om at hun følte det var noe. Det kan hende det er hennes forforståelse om isolasjonsproblematikk som spiller inn, men det kan jeg ikke si sikkert. I denne situasjon får hun kunnskap om at mannen og konen kanskje har motstridende interesser, mannen sier konen ikke kan jobbe, mens hun sier hun gjerne vil jobbe. Samtidig får hun kunnskap om både ved atferd på møtet med mannlig kurator, men også uttalt av paret virker det som, at konen ikke kan jobbe siden hun ikke kan være i kontakt med menn. Kuratorens egen interesse i denne sammenheng kan nok være å få kvinnen ut i jobb eller på kurs, siden det er det hun ønsker å sjekke mulighetene for i samtale med konen. Kuratoren er med andre ord uenig med

paret på mange områder. Likevel setter hun opp et tilbud som kan sees på som å ta hensyn til deres formidling av situasjonen. Konen fikk sine ønsker og behov for kurs eller jobb oppfylt, samtidig som deres tro ble ivaretatt ved felles deltagelse. Dette kan tolkes som kultursensitivitet. Kultursensitivitet kjennetegnes som nevnt i del 3 av å være sensitiv overfor egen og andres kulturelle preferanser. Det handler om å gå bak det som blir sagt, og finne de fellesmenneskelige erfaringene (Magelssen, 2008). Kuratoren forklarer at alle mennesker trenger trygghet, det er felles. Hensynet til deres tro og de mulige tanker, verdier og handlinger det fører til kan sees som deres kulturelle preferanser.

Det at hun er åpen for deres preferanser, selv om hun kanskje er uenig kan gi henne en sann forståelse av deres situasjon. For å oppnå sann forståelse ønsker man å forstå noe, man er åpen og går inn for å lære noe, uten å nødvendigvis være enig. I tillegg må man også legge til side alle egne oppfatninger. For at en forståelse skal være sann er det også viktig at forforståelsen legitimeres av en autoritet (Gadamer, 2010). I dette tilfellet ser jeg sosialt arbeid som en autoritet. Jeg tolker det som at disse kriteriene er oppfylt med tanke på mitt resonnement over. I tillegg tolker jeg det som at autoriteten sosialt arbeid har legitimert hennes forforståelse av at det er parets formidling av situasjonen som er viktigst for saken. Alt dette er med på å kunne gi en sann forståelse av deres situasjon.

I denne saken kommer det frem at kunnskap er sammensatt og blandet. Både erfaring med brukerne, forskjellig fagkunnskap og et taus aspekt virker inn i utøvelsen av arbeidet. Sosialt arbeid utfordres ved at kuratoren ikke nødvendigvis deler mannens definisjon av situasjonen, men det er likevel sosialt arbeids verdi om å se individet og dets særegen situasjon som blir vektlagt, og som avgjør tjenestetilbudet.

Som analysen viser påvirker andre kilder arbeidet selv om mottakeren blir oppgitt som viktigste kilde. Dette er også i tråd med det som er kommet frem tidligere, all kunnskap er en del av forforståelsen. Hvordan forholder sosialt arbeids verdier og idealer seg til kunnskapen i resten av kildene? At det ikke er helt ukomplisert skal jeg forsøke å få frem videre i analysen. Nå skal jeg se på og drøfte de andre kildene og kunnskapen de gir.

5. 3 Kunnskapen i kildene

Jeg har vist at kuratorene anser kunnskapen sin som kompleks og sammensatt. Kunnskap er noe de kan si noe sikkert om, slik som påstandskunnskap, men de definerer det også slik at

kunnskapen deres har det jeg vil kalle en taus dimensjon. Det er ikke all kunnskap de klarer å sette ord på, de sier den legger seg på ryggmargen eller blir en ”grøt”. Kunnskapen deres har både en teoretisk og en erfarings side. Dette er også noe jeg finner igjen i analysen av kildene deres og den kunnskapen de sier at kildene gir. De oppgir at det er vanskelig å si noe om kunnskapen de har om etniske minoriteter både fordi begrepet kunnskap og etnisk minoritet favner bredt. Etniske minoriteter er ikke like hverandre, det er forskjellige minoritetsgrupper, og innad i disse igjen er menneskene forskjellige. Kunnskapen de har preges av dette. Og som jeg har vist stiller de også spørsmålstegn for hva det er de egentlig vet, det kommer også frem i denne delen av intervjuene. Den viktigste kilden til kunnskap sier de, er møtet med menneskene, og da spesielt brukeren. Dette er likevel ikke helt ukomplisert, noe jeg skal forsøke å få frem i analysen. Kunnskap vil her, som i resten av oppgaven, bli sett på som at kunnskap fra kildene kan internaliseres og bli en del av kuratorenes forforståelse.

Under intervjuene kom det frem at kuratorene opplever og definerer kunnskapen i kildene til å fokusere mye på begrensninger og ulikhet. Gruppe A var mest opptatt av ulikhet, mens gruppe B var opptatte av begrensninger. På spørsmål om hva de savnet mer kunnskap om ble også disse temaene nevnt blant andre temaer. Jeg har derfor valgt å se etter ulikhet og begrensninger i kildene de nevner, etter inspirasjon fra deres uttalelser. Begge deler finnes i både gruppe A og B sine uttalelser om kildene. Nå er det ikke slik at jeg kun har tatt med sitatene hvor ordet begrensning eller ulikhet ble direkte uttalt. Jeg skal forsøke å analysere hva som ligger i disse beskrivelsene i analysen. Når jeg så etter kilder som fokuserer på ulikhet oppdaget jeg også noe annet. De snakker like mye om kilder som gir forståelse av likhet som de som gir forståelse av ulikhet. Det er som om de leter etter likheter i kildene. Hva dette kan forklares med skal jeg vise i analysen.

Jeg kommer ikke til å nevne alle kildene, men tar for meg et lite utvalg. Dette fordi kuratorene har snakket om og henvist til veldig mange kilder. Kildene til kunnskap om etniske minoriteter spenner fra opplevelser fra barndommen, til reiser, kunststillinger og faglitteratur. Nok en gang viser dette hvor sammensatt kunnskap er. Noen kilder snakkes det mer om enn andre, og gis det flere konkrete eksempler på. Det behøver ikke å bety at det er de kildene som gir mest kunnskap, eller som er mest viktig. Det kan like gjerne bety, som vi har sett, at noe er lettere å artikulere enn annet.

Som nevnt er kildene som kom opp i intervjuene mangfoldige, jeg har derfor valgt ut de som det ble snakket mest om. De er valgt ut på bakgrunn av hvor mange ganger kilden ble nevnt i alle intervjuene, og etter hvilken betoning informantene hadde da de snakket om den. Kilder som skiller seg ut på bakgrunn av dette er media, skjønnlitteratur, dokumentarlitteratur, norsk forståelseshorisont, kurs og erfaringer. Erfaringer inkluderer både arbeidserfaring, møter med mennesker i sosiale sammenhenger og møte med brukeren. I sitatene kan det også være at andre kilder blir nevnt, men jeg vil ikke utdype de på grunn av at kilden har få eller bare denne ene henvisningen. Sitatene som er med er valgt ut fordi de favner det som har vært gjennomgangstemaer i intervjuene, og kan tyde på at det er de kuratorene er opptatte av. Sitatene jeg har valgt er også de som jeg anser som godt formulerte, og noen dekker også flere temaer, noe som gjør de relevante å ta med. Jeg har valgt å se på ulikhet først, deretter begrensninger.

5.3.1 Ulikhet og likhet i kildene

Ulikhet og likhet er tema som jeg finner i kuratorenes kunnskapskilder. Sitatene som er tatt med her er med for å vise hvordan ulikheter og likheter kommer til uttrykk i kildene. Jeg har gjort et lite utvalg. Det kan være at kilder som fremmer ulikhet og likhet også finnes i sitater i resten av oppgaven.

Gruppe A forteller at de opplever at kildene fokuserer på ulikhet. Dette kom frem når de diskuterte hvilken kunnskap de hadde om etniske minoriteter. Gruppen diskuterer hva de vet, siden mennesker er så forskjellige og ikke kan sees i forhold til den gruppen de er en del av. En kurator som har vært litt stille sier: *”Jeg tenker også litt om det med, når fokuset blir veldig på den etniske minoritet er så annerledes på en måte, enn majoriteten, så kan det også bli litt, jeg merker på meg selv at, fokuset på, eller på en måte, jeg glemmer litt å fokusere på det som også er likt da. Det som er, at det faktisk ikke nødvendigvis er bare forskjeller, og at kanskje noen ganger så er det flere likheter enn forskjeller. At det, når ting blir annerledes så blir det ofte, så stort fokus at det som er likt, det som er kjent, det blir litt borte da.”* På spørsmål hvor disse ulikhetene kommer fra svarer en annen: *”De her ulikhetene blir levert da gjennom media og ofte ja, bøker man leser.”* Disse uttalelsen var de andre i gruppen enige i, og andre deltagere supplerte med at noen ganger blir det også fokusert på likhetene: *”Jeg synes det er et kjempegodt unntak i media, på akkurat det, og det er Migrapolis. Ja, for jeg synes, det er en av mine hovedkilder, for de presenterer likheter synes jeg. Likheter på ulikt*

vis, asså forskjelligheten i likhetene på en måte". Og en annen sier: " Eller hvis man er flink til å spille fotball for eksempel, ikke sant, da blir det fokusert på, ikke på etnisitet men, ikke sant, da er de nordmenn med en gang."

Kuratoren som bringer likhet og ulikhet på banen opplever at det kan være vanskelig å se likhetene, siden forskjellen mellom minoritet og majoritet ofte påpekes i kildene. Det som er kjent blir litt borte. Blant annet media og bøker oppgis som kilder til påpeker dette. Det behøver ikke å bety at dette bare er noe kuratorene opplever, det kan også være at det er slik i praksis. Media og den offentlige debatten generelt har en tendens til å fokusere på forskjellene i stedet for det vi har felles viser forskning (Lindstad og Fjeldstad, 2007, Eide og Simonsen, 2008, Qureshi, 2009). Fjeldstad og Lindstad har også poengtert det deltageren sier om at man blir beskrevet som norsk i media om man er god i fotball. (Lindstad og Fjeldstad, 2007). At det eksisterer en "oss og Dem" diskurs i den norske samfunnsdebatten er noe både Kjeldstadli og Gullestad har kommentert. Gullestad har satt ord på likhetstankegangen i Norge. Hun hevder at den offentlige debatten konstituerer grenser mellom majoriteten og minoriteten. På denne måten vedlikeholdes majoritetens "forestilte felleskap", og legitimerer dens makt (Gullestad, 2002, 84). Likhetsverdien innebærer at det sees på som at man må være like for å passe sammen, noe som kan bety at minoriteten må være lik majoriteten. Det å være forskjellig kan bli oppfattet som et problem. Jeg tolker det ikke som at kuratorenes savn etter likhet i kildene befinner seg innen denne diskursen. Min tolkning av det de snakker om handler om at de som en reaksjon på ulikhetsfokus, søker det som er likt. Noe som ikke forteller dem at minoriteter er så forskjellige og annerledes fra oss. Uttalelser som "*fokuset blir veldig på den etniske minoritet er så annerledes*" og "*så stort fokus at det som er likt, det som er kjent, det blir litt borte da*" kan tolkes i denne retningen. Kuratoren sier ikke bare at det er likhetene som blir borte, men det som er *kjent*. Det kan også forsterke inntrykket av at "de" er veldig forskjellige fra "oss", de blir ukjente. Et slikt "vi" og "de" fokus kan utfordre sosialt arbeids idealer. Det kan åpne for at sosialarbeidere tenker at "de" er veldig forskjellige fra oss, og derfor må behandles annerledes, og etter en annen standard enn for eksempel majoriteten (Botnen Eide og Skorstad, 2006, 140). Det kan påvirke hvordan sosialarbeidere forstår og definerer mottakeren. Å sette seg inn i situasjonen til et menneske med minoritetsbakgrunn kan bli vanskelig når man opplever at kildene overkommuniserer forskjeller. Min tolkning av det informantene sier er at det ikke handler om at minoriteten må være lik "oss" for å bli anerkjent. Men det handler om et ønske om å forstå den andre, som i å sette seg i den andres sted som er sentralt innen profesjonen. Dette gjelder uansett om du

samtaler med et menneske fra majoriteten eller minoriteten. Denne tolkningen er bakgrunnen når jeg analyserer i denne oppgaven.

Gruppe A opplever blant annet at bøker og media formidler ulikhet. Dette finner jeg også igjen også hos gruppe B. De snakker om bøker og en kurator nevner dokumentarlitteratur skrevet av muslimske forfattere. Disse biografiene opplever hun som islam-kritiske og forteller: *”Nei de setter jo da fingeren på de tingene som vi i Vesten synes er ikke helt greit, i forhold til en del leveregler, kvinneundertrykking og den type ting. Det som kommer lite frem synes jeg er, at i forhold til det med islamiseringsdiskusjonen, det er at veldig mange av disse fenomenene er ikke knyttet opp mot koranens leveregler eller hadit som er boka, hvordan gjøre dette i praksis. Men det er asså en type kultur som er nedfelt i disse samfunnene før islam og sånn, for eksempel omskjæring av kvinner har ikke noe med koranen å gjøre. Men ja dette her, det kommer noe frem i pressen.”*

I disse bøkene skrives det om ting som ”vi” i vesten ikke synes er greit. Forfatterne setter fokus på kvinneundertrykking og leveregler, og gjør også rede for at dette ikke har med religion å gjøre, men handler mer om kultur. I pressen kommer ikke dette frem, der er det mer vinklet som at æresdrap og lignende har med religion å gjøre. Denne kilden kan være med på å skape et skille mellom ”de” og ”oss”, ved å poengtere sider som ”vi” ikke er enige i. I og med at kuratoren sier hun opplever bøkene som islam-kritiske, skrevet av muslimer, får jeg inntrykk av at hun er bevisst over at det ikke bare er ”vi i vesten” som ikke synes det er greit, det er det også noen muslimer som mener. Kilden skiller mellom ”oss” og ”dem” på ulike måter. På den ene siden kan kilden sees på som å skille mellom ”de som godtar levereglene”, og ”vi som ikke godtar levereglene”. Og på den andre siden setter de skille mellom ”vi, vestlige” og ”de, muslimene”. Kilden kan også defineres under begrensninger, siden det snakkes om vanskelighetene ved en kultur eller religion.

Selv om informantene sier at ulikhetene også formidles i bøker er skjønnlitterære bøker en kilde de stort sett har et mer positivt syn på. I alle intervjuene, bortsett fra en som ikke leser romaner, fremheves skjønnlitteratur som en kilde til innsikt og forståelse på samme tid som romanene forteller om ulikheter ved kultur, familiemønster og levemåte.

En i Gruppe B snakker om skjønnlitteratur slik: *”Jeg mener jo det å lese skjønnlitteratur av da utenlandske forfattere gir jo et veldig innsyn i hvordan de samfunnene som sådan har vært*

eller er, og da nevnte jo jeg spesielt denne ”Drageløper”-romanen.”. Kuratoren forteller at romaner kan gi kunnskap om samfunn i andre deler av verden, både når det gjelder fortiden og nåtiden. I et oppfølgingsintervju knyttes skjønnlitterære bøker sammen med kunnskap fra sosiale sammenhenger og annen type litteratur. Ved spørsmål om kunnskap om etniske minoriteter i sosiale sammenhenger svarer informanten slik:

”Asså, det jeg har sagt er jo det med at jeg tenker at man fokuserer på likheter i større grad. Og det er det på en måte som ofte mangler veldig mye i både i det jeg husker fra faglitteratur og det jeg også på en måte ser i en del litteratur forøvrig. Sånn, da tenker jeg mest på dokumentarlitteratur. Hvis man leser romaner fra andre kulturer, jeg husker jeg nevnte en bok, ”Huset ved moskeen”, for det synes jeg er et godt eksempel da. ”Drageløperen” også for den saks skyld, for den er, synes jeg også selv om det er en tragisk historie, og det er forsåvidt ”Huset ved moskeen” og. Det er historien, det er ikke formidlingen av kulturen som er tragisk. Det er historien som er tragisk. Sånn at jeg tenker at den fokuserer, synes jeg, asså. Ved å lese en sånn type bok så ser man jo også selvfølgelig forskjellen i kulturen, men man ser også at veldig mye, tankene man da, blir utført forskjellig fordi kulturen er på en veldig mye, likheter da. Gjenkjennelse, og som gjør at man kanskje føler seg mer kjent med en annen kultur da. Så, så jeg er egentlig veldig glad i skjønnlitteratur på lik måte som dette med kulturmøte da. I tillegg til dette med å treffe folk i private settinger.”

Kuratoren opplever at det mangler fokus på likheter i fag- og dokumentarlitteratur. Ved å lese skjønnlitteratur, slik som ”Drageløperen” får hun ikke bare innsikt i en annen kultur, men hun opplever også gjenkjennelse. I romaner kommer likhetene mer frem ved at hun kjenner seg igjen i det som blir fortalt. Likhetene blir også tydelige i møter med etniske minoriteter i sosiale sammenhenger. Derfor er hun både glad i skjønnlitterære bøker og private sammenkomster. Både romaner og sosiale sammenhenger er noe som erfares utenfor arbeidet. Og det er de som utpreger seg ved å vise til gjenkjennelse og derav følelsen av likhet, og at man har noe felles. Dette kan være uttrykk for en personlig kunnskap som kuratoren har tatt med seg, og som kan farge henne som fagperson. Det er fag og dokumentarlitteratur som påpeker forskjellene etter det hun sier. Faglitteratur er som jeg har sagt tidligere lite henvist til intervjuene. Dette er en av de få gangene den er henvist til i forbindelse med konkret kunnskap om etniske minoriteter. Forskningslitteratur har blitt kritisert for å fokusere for mye på kulturelle forskjeller, og utdanningene har også litt kritisert for å fokusere mer på kulturforståelse og lignende temaer, (Qureshi, 2010 , Østby 2008,). Også her blir ordet *kjent*

nevnt, sammen med *gjenkjennelse*. Kuratoren sier at hun ser forskjellene, men samtidig ser hun noe som er likt. Det at man gjenkjenner noe kan ut fra Gadamer's begreper sees som et ledd i sann forståelse. Et av kriteriene for å forstå er man relaterer seg selv og egne erfaringer til den andres forståelseshorisont. Man må ha en viss tilknytning til det man ønsker å forstå, samtidig som man har en viss avstand (Gadamer, 2010). Dette kan også brukes i forhold til å forstå en annen kultur (Krogh, 2009). Kuratoren får forståelse av en annen kultur, som hun er fremmed for, ved å relatere seg selv og egne lignende erfaringer til det hun leser. Det kan bety at kuratorens sjanse for å forstå den andre blir større. At dette likevel ikke er helt ukomplisert skal jeg drøfte i det følgende.

Gjenkjennelse kom også til uttrykk når informantene snakket om norsk forståelseshorisont som kilde til kunnskap. Når kuratorene snakket om dette ga det inntrykk at av de bruker det som en måte å forstå på. Ikke at kilden gir direkte kunnskap om etniske minoriteter. I et oppfølgingsintervju snakket kuratoren om pakistanske taxisjåfører som ble tatt for skattesvindler, dette har også vært skrevet om i media. I et forsøk på å forstå hvordan svindling og religion henger sammen sier hun:

” På den ene siden får vi inn her på kontoret folk som har svindlet staten for millioner av kroner skattepenger over alle år, og kanskje aldri betalt ei skattekrone og har vært her i 20 år, og samtidig så løper de rundt i den moskeen som er i underetasjen her og er veldig fromme, ikke sant. Hvordan henger dette sammen? Jeg får ikke det til å henge gå greip i det hele tatt. Men da blir det sånn, nja, nei alle som løper i kirken på søndag og er veldig fromme ikke sant, mange av de var jo kjeltringer ikke sant, så det er jo, det blir jo, jeg må tenke, jeg må faktisk tenke litt sånn (ler). ”

Dette kan tolkes som at det ikke er noe hos ”dem” som gjør at de svindler og gir seg ut for å være fromme på samme tid. Dette finnes også hos ”oss” i Norge, så det kan ikke forklares med religion eller kultur. Samtidig forstås svindling og fromhet som noe som er felles. Dette er noe både ”de” og ”vi” gjør. For å forstå bruker hun noe som er kjent for henne, og på den måten skaper hun mening. Hennes forforståelse spiller kanskje en rolle for hvordan hun forstår dette. Hun sammenligner det med kirkegjengere som også var kjeltringer, det er noe hun gir inntrykk av å ha kjennskap til fra tidligere. En annen bruker norsk historie og samfunn på denne måten:

"(...) men jeg tenker også i forhold til historie, i forhold til dette med kvinnesyn, tidligere kvinnesyn. Man skal ikke lenger tilbake, jeg satt og moret meg over en husmorskolebok for fra 50 år siden, hvor det er nøye beskrevet hvordan kvinnen kan behage mannen når han kommer hjem fra jobb og hvordan hun skal bruke dagen på hvordan hun skal legge forholdene til rette for at han ikke skal bli irritert eller sånn, så ja. Det er sånn, for, for meg humor å lese i dag. Men dette er 50 år siden. Det er ikke lenger tenker jeg. Selv om boken har blitt gitt ut for 50 år siden så har den sikkert vært i funksjon lenger, det er jo vanlig. Jeg tenker også noe med flyktningestatusbehov under krigen, nordmenn flyktet til Sverige. Jeg tenker også som jeg nevnte på tidligere med utvandring til Amerika. Det ligger ikke veldig langt tilbake i tid, mye av dette.". Jeg spør: "Tenker du at det er helt likt?", "Nei det jo ikke likt, ingenting er likt. Alt, asså, ting oppleves ulikt, på like mange måter som det finnes mennesker tenker jeg, men det gi et grunnlag for å ha en forståelse til å stille spørsmål for å finne ut, prøve å få et bilde for hvordan, hvor skoen trykker, eller hva som er ressursene hos andre da."

Hun forteller at hun bruker sider fra den norske historien og samfunnet for å forstå på. Hun bruker det for å kunne stille spørsmål til mottakere i kartleggingsfasen, både spørre etter hva som er problemet men også for å finne ressursene. Ideen om at noe er likt og kjent finnes også her. Hun ser ut fra egen forståelseshorisont, og med den forforståelsen dette bringer med seg. Om hennes forståelse av den andres situasjon blir riktig avhenger i følge Gadamer av hvordan hun korrigerer og bedømmer forforståelsen hun har på forhånd. Hun sier at ingenting er likt, og at ting kan oppleves på like mange måter som det finnes mennesker. Om hun er åpen og bevisst på at den andre kan definere sin situasjon annerledes enn hun tror så er sjansen større for å forstå personen og at hun får sann forståelse. Uansett vil kanskje et slikt perspektiv gjøre at man ikke forstår personen fullt ut. Gadamer hevder at vi ikke alltid er bevisst all vår forforståelse, men den preger likevel hvordan vi forstår. Faren er at sosialarbeidere definerer personen og dennes situasjon ut fra norske forhold. En sitter med stor definisjonsmakt. Risikoen ved å bruke det som er kjent for en selv til å forstå den andre er at man kan ende opp med å redusere den andre. En forsøker å få vedkommende til å passe inn i ens egen forestilling, og ser ikke at personen definerer sin situasjon på en annen måte. (Botnen Eide og Skorstad, 2006). I et slikt tilfelle bør en være bevisst hvordan selvfølgforståelse spiller inn. Selvfølgforståelse kan defineres som noe vi tar for gitt, og ikke stiller spørsmålstegn ved, og minner om Bordieus doxa (Ihle, 2008). Når det gjelder å bruke norske forhold til å forstå en person med annen etnisk bakgrunn, kan det være at en ikke oppdager eller er klar over enkelte sider ved egen kultur fordi en tar de som en selvfølge. Siden en ikke er oppmerksom på det

kan det være at en heller ikke legger merke til at det er det en gjør. Å bruke norske forhold til å forstå noen er ikke nødvendigvis negativt. En kan oppdage at en selv også har kultur, og at det ikke bare er noe andre har. På denne måten kan en også bli mer oppmerksom på seg selv og sin kultur, og oppdage det en tar for gitt (Qureshi, 2009). Det kan kanskje dermed bidra til kulturforståelse. Det som er utfordringen er kanskje ikke bare å ha kulturforståelse, men også være sensitiv i samtaler med mottakerne når en skal sette seg i dennes sted. Og legge merke til det som ligger bak det som blir sagt, hva som er intensjonen. Det handler om å være klar over at begge parter har kultur, og at begge kulturene kan ha ulike preferanser når det gjelder for eksempel prioriteringer og handling. Det handler om å forstå den andre (Magelssen, 2008, Qureshi, 2009).

Kuratorene sier at de opplever det som at kunnskapskildene vektlegger ulikhet og forskjeller i sin formidling av etniske minoriteter. I analysen har jeg tolket det som at de i kontrast til dette søker kilder som gir et grunnlag for en annen forståelse. En forståelse av at vi har noe felles og som er likt uansett hvilken kultur eller hvilket land vi kommer fra. I analysen har *likt og gjenkjennelse* vært gjengangere. Analysen har hovedsakelig sett kilder til ulikhet og likhet i forhold til sosialt arbeids ideal om å forstå den andre. Det at de søker etter likheter og det som er gjenkjennbart i kildene kan kanskje forklares og legitimeres med dette idealet. Det kan være at de opplever at ulikhetsfokuset gjør det vanskeligere å forstå. Selv om kuratorene oppgir kilder som kunnskap og forståelse til likhet, kan de på lik måte som kilder til ulikhet, bidra til generaliseringer og at en ikke ser individet. Jeg har påpekt at det er viktig å være klar over egen selvfølgeforståelse i møte med mottakeren. Noe av denne oppsummeringen kan også gjelde for kilder til begrensninger som jeg skal se på nå.

5.3.2 Begrensninger i kildene

Kildene som fokuserer på ulikhet defineres altså til å handle om påpeking av kulturforskjeller. Det betyr ikke nødvendigvis noe negativt, kildene kan brukes til å forstå den andre så lenge en er bevisst på hvordan kunnskapen brukes. Hva da med de kildene som fokuserer på begrensninger? Kildene som ble nevnt i denne forbindelse handler både om kurs, media og dokumentarlitteratur. Jeg har kun tatt med de kildene som informantene la mest vekt på, men det kan også være andre kilder som ble nevnt når de snakket om begrensninger. De er ikke tatt med siden de ble nevnt få eller bare en gang.

Fokus på begrensninger i kildene ble et tema i gruppe B. Kilder som fokuserer på begrensninger finnes også hos gruppe A, men de nevnte det ikke like konkret som den andre gruppen gjorde. Opplevelsen av at kildene fokuserte på begrensninger kom frem da de ble spurt om det var noe de savnet av kunnskap om etniske minoriteter: *”Jaja, litt sånn hvordan man tilnærmer seg sant. Ja, ja. Nei men det er mye dette her med at du hele tida skal, man har vært på veldig mange kurs sant, man har fått informasjon om situasjonen til de i Somalia ikke sant. Og da går de jo veldig generelt, ikke sant, og da tar de at ,nesten sånn at de fremstiller hele Somalia som hjelpetrengende, at de trengte sånn. Jeg føler vel kanskje at, mer i forhold til dette her mer ansvarliggjøring og ressurser, fokus på ressurser til de etniske minoritetene.”*. Jeg spør: *” At det burde vært mer fokus på ressurser?”*. *”Ja, det er veldig lite kurs med fokus på de der, sånn at man kan drive med ansvarliggjøring, isteden for den der, problemstillingen de har og hjelperrollen, den preger. Ja begrensninger, hele tida, hele tida.”* På spørsmål om hvordan dette påvirker dem i arbeidet sies det: *”Ja, sant man blir jo, det er jo ikke noe positivt for oss som jobber. Da har man det i bakhodet”*. En annen deltager sier: *”Det er som du sa innledningsvis at man mobiliserer ikke klienten det blir en slags hjelperrolle, ja, lite brukermedvirkning kanskje.”*

Opplevelsen av dette kurset er at det har gitt mer innsikt i hvor vanskelig det er i Somalia og dets innbyggere enn innsikt i ressurser som kan være relevant i arbeidet. Etniske minoriteter, her representert ved somaliere, fremstilles som hjelpetrengende. Kuratorene sier at denne fremstillingen blir liggende i bakhodet, og påvirker arbeidet. Det kan påvirke slik at det går ut over brukermedvirkningen. Det de forteller er at fremstillingen av etniske minoriteter som hjelpetrengende dermed utfordrer det sosialfaglige arbeidet. Begrensning blir her satt i kontrast til å ha ressurser. Etniske minoriteter, her somaliere, fremstilles som å ha lite ressurser. Det knyttes også til problemer, det er somaliernes problemstilling som blir i fokus, ikke ressursene deres. Det er det vanskelige som er i fokus. Det kan tolkes som å befinne seg innenfor en elendighetsbeskrivelse som blant annet kommenteres i inkluderings- og mangfoldsdirektoratets årsrapport fra 2009. Det er denne forståelsen av begrensning jeg tar utgangspunkt i for den videre analysen. Foruten å utfordre idealet om brukermedvirkning kan det også påvirke hvordan en forstår den andre. Når begrensningsfokuset dominerer kan det skygge for ressursene mottakeren har. Det kan tolkes som at kuratorene tenker at de trenger mer enn eller noe annet enn sosialfaglig kunnskap for å få frem somaliernes ressurser. I kartleggingsprosessen er det sosialarbeiderens ansvar å undersøke og finne frem til mottakerens ressurser. Det er en viktig del av arbeidet (Kokkin, 1998). Det kuratorene sier er

at forforståelsen om etniske minoriteter som ressursssvake og hjelpetrengende påvirker dem i arbeidet. De sier det ikke oppleves som noe positivt og at det ligger i bakhodet. Det virker på meg som at de ikke bevisst går inn for å forstå mottakeren ut fra denne begrensende kunnskapen, men at den likevel er med og påvirker. All forforståelse preger forståelsen, også det en ikke er bevisst (Gadamer, 2010). De sier at det er vanskelig å ansvarliggjøre mottakeren, og det tyder på at forforståelsen påvirker dem i stor grad i arbeidet. Det er mulig at forforståelsen er blitt legitim uten at jeg kan si det med sikkerhet. Det kan være at kurs, som kan defineres som fagkilde, er en autoritet som legitimerer forforståelse. Samtidig kan den naturvitenskapelige måten å tenke kunnskap på også være en autoritet som bidrar til å legitimere forforståelsen. Ideen om at antallet ganger noe inntreffer definerer hvor sant det er har stor makt (Thommassen, 2006). De bruker ord som ”*hele tida*” og ”*veldig mange kurs*”, som kan tolkes i denne retningen. Ut fra dette er det ikke bare brukermedvirkningen som blir utfordret, men det utfordrer også sosialt arbeid ved at kunnskapen kan generaliseres til å gjelde alle mottakere fra et land. En ser ikke individet, men gruppen han eller hun tilhører.

En annen forteller også om et kurs hvor det kan defineres som at begrensninger ble vektlagt. På samme tid brukes kunnskapen fra dette kurset til å gi en annen forklaring på dårlige norskkunnskaper. Tidligere i intervjuet snakket gruppe B om grunner til at enkelte brukere ikke snakket norsk så godt, og kuratoren forklarer det med at de kanskje er traumatiserte. Hun forteller om kurset på denne måten:

”Men jo, asså jeg tenker, jeg tenker litt på disse traumatiserte flyktningene igjen jeg. Jeg husker nå at jeg var på et kurs, det det, ga også meg en aha-opplevelse. Ja asså, personer som har hatt en sånn oppvekst i hjemlandet. Og så er det et senter oppe på, hvor man på en måte kan begynne å bearbeide det. Og det at ikke på, når de var barn fikk bearbeidet det og, det at de begynner liksom å skulle tegne og på den måten får de satt ord på den traumatiserte historien de har fra barnsben av.”

Hun forteller at hun har fått en aha-opplevelse. Det at kuratoren forklarer dårlige norskkunnskaper med at det kan skyldes traumer kan tolkes som at hennes forståelseshorisont har utvidet seg. Hun forstår noe annet enn hun forsto tidligere. Traumer kan sees på som begrensning siden det er snakk om en psykisk lidelse. Kilden gir samtidig kuratoren en mulighet til å sette seg inn og forstå mottakere med etnisk minoritetsbakgrunn. Kunnskapen gir henne muligheten til å møte den andres forståelseshorisont. I dette tilfellet inneholder

hennes forforståelse blant annet at traumer kan påvirke norskopplæringen. En annen forteller om utvidet forståelseshorisont slik.

”Så, så er det jo, kan du jo da finne ganske mye om sigøynere i tidsskrifter, og da skjønner du jo at det er stor forskjell på å være norsksigøynere og spansk. Og så kan du da lese om historikken og hvordan de har blitt forfulgt og brent og trua gjennom århundrer, så får du vite at det ikke bare er jødene som er blitt forsøkt utryddet som skadedyr i Europa, men også sigøynerne. Det er klart det preger folk ikke sant gjennom generasjoner og århundrer. Og vært, å flykte i perioder og det står om livet. Så sånn sett kan du jo få et bredere grunnlag for akkurat da sigøynere, etniske gruppen sigøynere da.”

Tidsskrifter oppgis her til å gi innsikt i en etnisk gruppes historie. Selv om kilden gir denne innsikten kan kunnskapen sies å være fokusert mot hvor vanskelig de har hatt det, og kanskje har det i dag. Også her gir kilden mulighet til å nærme seg og forstå den andres horisont. I begge tilfeller gjør kunnskapen det mulig å nærme seg mottakerens forståelseshorisont på en annen måte enn om de ikke hadde hatt den. Hvordan kunnskapen påvirker arbeidet avhenger av hvordan de bruker kunnskapen. Generaliserer de til at det gjelder hele gruppen, eller ser de individet? Bruker de det som utgangspunkt for å kartlegge ressurser, eller ser de det bare som begrensende? Det gir ikke intervjuet noe klart svar på. En annen kurator er litt inne på hvordan kunnskapen brukes i sin uttalelse. I et oppfølgingsintervju sier en kurator følgende om dokumentarlitteratur: *”Når det gjelder dokumentarlitteratur så, så synes jeg den kan si ganske mye ulikt. Spørs hvem som har skrevet bøkene, men i det siste så har det vært en del innvandrerkvinner som har skrevet en del om hvordan det er å komme til Norge og vokse opp i Norge i, i et etnisk mindre miljø og det er vel litt sånn, at det fokuserer mer på det som er vanskelig enn det som er bra i den del av de bøkene. Som jeg tenker er deres opplevelse, men det er nok ikke hele sannheten for hvordan alle har det, det er sannheten for dem. Og for en del, men ikke for alle. Sånn går det også an å ha det.”*

Her sier kuratoren at dokumentarlitteratur kan si ulike ting. Det hun har lest i det siste forteller om vanskeligheter forbundet med det å komme og bo i Norge. Hun poengterer at dette kan være sant for noen, men det behøver ikke å gjelde alle. Hun har kritisert og bedømt kunnskapen fra bøkene opp mot sin forforståelse. Forståelsen hun har fått preges av at hun ikke kan generalisere dette til å gjelde alle innvandrerkvinner. Dette kan tolkes som at hun

ønsker å være åpen, Denne tolkningen kan også forsterkes av at hun sier at bøkene handler om forskjellige ting, og det hun har lest i det siste handler om vanskeligheter. Det betyr ikke at all dokumentarlitteratur gir denne kunnskapen. Informantene oppgir som nevnt tidligere at mennesker er forskjellige, også innad i ulike etniske grupper. Denne holdningen kan også sees i denne uttalelsen. Kuratoren bruker dermed kunnskapen som en mulig forståelse og er åpen for at den ikke gjelder alle. Det å være åpen for den andres oppfatning er som nevnt et viktig kriterium til å forstå hos Gadamer. Dette innebærer også at en ikke har bestemt seg på forhånd for hvordan noe er, men at en stiller seg åpen til å lære noe nytt (Gadamer, 2010).

Media er en gjennomgangskilde i intervjuene. Det oppgis blant annet at media er en kilde som fokuserer mye på vanskeligheter og begrensninger. Det kan virke som at informantene er svært bevisst over at media fokuserer mye på problemer. En kurator sier:

” Media generelt fokuserer jo på det som er salgbart. Det er no dritt. Ikke bare når det gjelder dette tema men andre, det fordi at det er , det blir fokusering på problematikk, på vanskeligheter, på kostnader. Asså, det er sånne små søte snutter med at dronningen har vært på en eller annen ungdomsklubb hvor de fikk se et internasjonalt show, det var bra. Eller en eller annen fantastisk innvandrer som har gjort noe for sin gruppe. Det blir sånne eksotiske små ting, som kommer i nyhetsbildet. Og som nesten ja, det blir presentert på en måte som at dette er så eksepsjonelt at det er et unntak, det er ikke sånn innvandrerne er, det benyttes så negativt da.”

Media skriver mye om det problematiske og vanskelige. Ikke nødvendigvis bare når det gjelder etniske minoriteter sier hun. Skrives det om det som er mer positivt fremstilles det gjerne som unntak eller noe eksotisk. En annen som også er kritisk til media sier:

”(…). Så, men likevel, så i de to avisene så er det jo en tendens til at det er det problematiske med innvandrere, med innvandrerne som jo får, får stor vekt. Stort fokus. Og det problematiske går jo da på dette med kriminalitet og kulturelle rariteter, ikke bare rariteter men avskyligheter. Og så veldig trygdesida ikke sant hvor de da, kan få inntrykk av at de, og det er de jo, de er overforbrukere av trygdeytelser og sosialhjelp i forhold til andelen sin. Og så i de seinere åra er det jo dette med muslimene, islam, som er kommet veldig sterkt i fokus. Det er lite om, og sånn er det jo med journalistikk, enten det er tv eller aviser sant at, hva er det som slår an, hva er det som er nyheter? Da er det liksom et eller annet sånn; fy og fy, og

jøss-saker. Mens da de innvandrerne som kommer, og da antagelig en hel haug som du ikke leser så mye om, som faktisk kommer og gjør lykken i Norge. Ved en vellykket etablering og yrkeskarriere og utdanningsløp og i det hele tatt, og som har det helt utmerket, og storsamfunn og naboer og har det helt utmerket med dem. De vellykkete somaliske familiene hører du ikke så mye om nei!”

Også denne kuratoren fremhever at media skriver om det som er problematisk. Det er snakk om kriminalitet, overforbruk av sosiale ytelser, negative sider ved kultur og lignende. Det har blitt mer fokus på islam bemerket hun, og sier samtidig at innvandrerne som klarer seg helt fint i Norge, de hører du ikke mye om. Også hun snakker om medias rolle, at de skriver om det som selger. Dette inntrykket av media kan støttes av blant annet IMDis årsrapport fra 2009, men også av forfattere som Gullestad, Fjeldstad og Lindstad, Eide og Simonsen. Media blir kritisert for å fokusere mye på vanskeligheter og annet. I IMDis Årsrapport fra 2009 stiller de spørsmålstegn ved hvordan en slik fremstilling påvirker nordmenns holdninger til innvandrere. De har blant annet funnet at holdningen endrer seg avhengig av hva media skriver om. Selv om kuratorene er kritiske til media og bevisst deres rolle, er det også nødvendig å stille spørsmålstegn ved om, og i såfall hvordan medias fokus kan påvirke sosialarbeidere i yrkesutøvelsen. Som jeg har sagt tidligere er alle kildene med i forforståelsen. Det betyr at media også er en del av forforståelsen. Informantene har fortalt at noe av deres kunnskap også er taus, og vanskelig å vite hvor kommer fra. Som vist i kapittel 3 bidrar blant annet media til dannelsen av kulturelle stereotyper. Media kommer jeg tilbake til i kapitlet om fordommer.

Begrensninger handler om at kildene fremstiller etniske minoriteter til å ha lite ressurser, de trenger hjelp og det er det problematiske som er i fokus. Som det er kommet frem i denne analysen kan kunnskapen gi økt innsikt i hvordan situasjonen kan være for noen mottakere med etnisk minoritetsbakgrunn. Men kunnskapen kan også hindre sosialarbeideren i å se ressursene. Hvordan en bruker kunnskapen er viktig for arbeidet. En kurator formidler at hun bruker kunnskapen som en mulig forståelse, og er åpen for at det kan være annerledes. Åpenhet er en verdi i sosialt arbeid som utpeker seg som særs viktig i analysen av kunnskapskilder som fokuserer på begrensning. Samtidig bør en være klar over arbeidsrollen og bruke faget. Litt kulturkunnskap trenger man men som regel er det nok med vanlig sosialfaglig kunnskap (Skytte, 2001, 38). I analysen av kilder til begrensning er det

hovedsakelig idealer som brukermedvirkning, å se individet og å forstå den andre som utfordres.

5.3.3. Oppsummering

Informantene har fortalt at de opplever at kildene og deres kunnskap om etniske minoriteter fokuser på begrensninger og ulikhet. De forteller også om kilder til likhet. I intervjuene nevner de mange kilder. Jeg har kun tatt med de som ble mest vektlagt av kuratorene. Alle kildene er en del av deres forforståelse og kan derfor være med å påvirke det sosialfaglige arbeidet. I analysen har det kommet frem at kunnskapen fra kildene utfordrer hvordan kuratorene forstår mottakeren. Dette er ikke nødvendigvis noe som gjelder kun mottakere med etnisk minoritetsbakgrunn, men det kan bli vanskeligere å forstå når ulikhet og begrensninger overkommuniseres. Hvordan en forstår innebærer også å se personens særegenhet og den særegne situasjonen. Det innebærer å være åpen for den andres oppfatning og virkelighet. Hvordan sosialarbeideren forstår påvirker tilbudet og brukermedvirkningen i utformingen av det. I verste fall kan forståelsen en sitter med føre til generaliseringer og fordommer. Verdien om å se individet, og stille seg åpen blir satt på prøve. I neste del skal jeg undersøke forståelse nærmere i den forstand av forforståelse og fordommer. Kan fokuset i kildene som vist i denne delen ha noe å si i forbindelse med fordommer? Og i så fall hvordan? Eller er det andre ting som heller trekkes frem? Det skal jeg se nærmere på nå.

5.4. Fordommer

Kuratorene forteller om kunnskapskilder som vektlegger ulikhet og begrensning. Som jeg kom frem til i forrige del kan dette utfordre sosialt arbeids idealer og verdier. Det påvirker også kuratorene på en slik måte at de søker kilder og kunnskap som forteller om en forståelse av likhet og det som er fellesmenneskelig. I del 1 av dette kapitlet kom det også frem at informantene er opptatte av at mennesker er forskjellige. De vektlegger å være åpne og se individet. Som jeg skal vise er ikke dette helt ukomplisert. Jeg har også vist at kunnskapen de har går inn i forforståelsen og kan bidra til sann forståelse i møte med mottakeren. Forståelse handler ikke bare om sann forståelse, men også misforståelser og fordommer. Hvordan spiller kildene og kunnskapen inn når det gjelder dette? Det skal jeg forsøke å si noe om i dette kapitlet. Som nevnt tidligere i analysen stilte kuratorene spørsmålsteget ved hva som er forskjellen på fordom og kunnskap. Det ble tolket som at kunnskap defineres som sant, og fordom som det motsatte, usant. I møte med noen vil forforståelsen stemme da er det sant.

Om det ikke stemmer er det ikke sant og dermed en fordom. Kuratorene oppga at det var viktig å være åpen og ikke låse seg i egen forforståelse. I tillegg ble fordommer knyttet til negativ kunnskap om en gruppe eller person. Dette skal jeg komme tilbake til i slutten av delkapittelet.

Fordommer ble et tema på gruppeintervjuene, noe som gjorde at jeg valgte å følge det opp på oppfølgingsintervjuene. I denne delen skal jeg forsøke å gi nærmere svar på hva informantene legger i fordom, hvordan fordommer dannes, og hva de gjør med den. Som jeg har vist opplever kuratorene at kildene fokuserer på ulikheter og begrensninger. Spiller denne kunnskapen inn når de snakker om fordommer eller snakker de om andre ting?

Alle sitater som er med i dette kapittelet ble uttalt da det var snakk om fordommer i intervjuene. Det er derfor kuratorenes definisjoner og opplevelse av fordommer som kommer til uttrykk. Fenomenet analyseres ved hjelp av sitater fra dette og andre kapitler, i tillegg til teori. Først skal jeg se på hvordan kuratorene definerer fordom, før jeg går over på å se hvilke kilder og kunnskap som spiller inn i fordommer, og til sist, hvordan det påvirker dem i arbeidet.

5.4.1 Kuratorenes definisjon av fordom

Som nevnt tidligere kom fordommer tidlig opp i gruppeintervjuene da kuratorene snakket om kunnskap de har om etniske minoriteter. De stilte spørsmål ved forskjellen på fordom og kunnskap som vist i del 1. Jeg ba de om å fortelle hva de legger i fordommer og fikk følgende svar fra gruppe B: *”Kurator A: jeg tenker at det er negativt jeg*

I: På hvilken måte er det at det er negativt?

Kurator B: det ligger jo i ordet, du har dømt noen på forhånd, det er det fordom står for?”

Gruppen definerer altså fordommer til å være noe negativt. Man har dømt på forhånd. Dette sier også Gruppe A, men begynner å diskutere seg imellom ulike betydninger av ordet:

”Kurator 1: fortanke?

Kurator 2: ja litt mere den der

Kurator 1: isteden for en dom så er det en tanke

Kurator 2: ja, litt mere tanke om en ting eller om en gruppe, eller ja. Jeg tenker at alle...

Kurator 3: forforståelse

Kurator 4: ja, den er, forforståelse...

Kurator 2: ja forforståelse ja, det er jo. For alle fordommer er jo ikke negative. Vi må på en måte, vi må jo ha med oss forkunnskaper, forforståelse for ting. Og så må vi jo på en måte teste de ut på den enkelte vi møter. Så på en måte...

Kurator 4: vi kommer jo ikke unna at vi alle har et utgangspunkt for videre erfaringer.

Kurator 2: nei, asså jeg tenker at det er jo en god ting. At vi har på en måte kunnskaper, vi bruker det, men at vi på en måte må være bevisst på oss selv, hvordan vi på en måte bruker den kunnskapen vi har. Sånn at ikke det, at ja, å ha fordommer og ha forforståelse er jo en god ting også. Hvis man bruker det på en god måte.”

Kuratorene definerer fordommer først og fremst til å være negativ, at man har dømt noen på forhånd. Men Gruppe A definerer også fordommer som noe positivt. De sier de ikke kan komme unna å ha et utgangspunkt som de ser fra i det de erfarer. De foreslår andre ord i stedet for fordom som beskriver dette utgangspunktet. De kommer frem til at fordom kan erstattes med fortanke, forkunnskap eller forforståelse. I møtet med en bruker testes kunnskapen de har på forhånd, altså forforståelsen, ut. Det viktige er å være bevisst kunnskapen, og hvordan de bruker den sier de. Å ha fordommer kan være positivt om de bruker det på en god måte. Gadamer sier som nevnt at forforståelsen preger oss i vår forståelse, for å skape mening. Han er opptatt av sann forståelse og misforståelse. Mennesker korrigerer og bedømmer sin forforståelse i møte med en annen forståelseshorisont. Avhengig av hvordan man fortolker leder dette til enten sann forståelse eller misforståelse. Sann forståelse innebærer at en legger til siden egen forforståelse om en sak, og er åpen for å forstå noe annet. Misforståelse handler om at en har låst seg fast i egen forforståelse, og ikke er åpen for at noe kan være på en annen måte (Gadamer, 2010). Det kan være dette kuratorene legger i å bruke forforståelsen på en god måte. Kunnskapen de har vil de alltid ha med seg, men de kan ikke låse seg fast i den. Forforståelsen kan hjelpe de til å forstå og møte mottakerens behov. De må teste kunnskapen ut på den enkelte de møter sier en kurator. På den måten kan de se om den forforståelsen en hadde blir bekreftet eller om de må korrigere den.

Dette gjør at kuratorenes definisjon av fordom både handler om noe negativt og positivt. Negativ på den måten at man dømmer på forhånd, og positiv i den forstand at en alltid vil ha et utgangspunkt for videre erfaring, altså forforståelse. Når det ble snakket om fordommer i intervjuene brukte kuratorene likevel andre ord som forklaring som ikke ble nevnt når de definerte ordet. Ordene jeg snakker om er forutinntatt, forventning og mistenksomhet. Jeg vil utheve de i den videre analysen ved å bruke ”anførselstegn”. En mulig tolkning av dette kan

være at de ikke liker å ha fordommer, et tema jeg skal si noe om nå. Men jeg skal gå dypere til grunns i analysen av ordene til sist i kapittelet.

5.4.2 Liker ikke å ha fordommer

Kuratorene forteller altså at de ikke liker å ha fordommer, men samtidig er det vanskelig å komme unna de. I gruppe B kom det frem på denne måten:

”Jeg tenker at det er lett å la vær å si at , man ønsker jo ikke å generalisere. For da virker man jo litt sånn, kanskje fordomsfull. Men, det er, det er noe alle vi er redd for, vi er redd for å være, virke fordomsfull. Men samtidig så er det en trygghet, og som menneske så vil vi skape orden i kaoset og da må vi nesten generalisere. Men i det møte mellom deg og individet så enten bekrefter man fordommene eller så avkrefter det.”

Alle generaliserer fordi en trenger trygghet, derfor har en også fordommer sier kuratoren. Men det betyr ikke nødvendigvis at de liker å ha det. Man ønsker ikke å generalisere, fordi da kan det virke som at man har fordommer sier hun også. Og jeg får inntrykk av at det å ”virke fordomsfull” er verst. Dette er noe de alle er redde for. I møte med brukeren, altså individet, så vil fordommene bli bekreftet eller avkreftet. I et oppfølgingsintervju sier en kurator dette:

”Ja hva jeg, for å si det sånn da. La meg si at jeg ser på meg selv som en kvinne uten fordommer, la oss si det, det er ikke dermed sagt at det er sant, men la meg si at det er det bildet jeg liker å ha av meg selv.” Og sier videre: *”Jaja, så, jeg kan dra en del fleip jeg da, om sånne grupper. Nei sånn er de ja, hvem sin skyld er det, nei det er muslimene sier jeg da, ”du får ikke lov til å si sånn! Det er rasisme”, så holder jeg på å le meg i hjel(ler). Jeg bruker en del av det der. Å snu det littegranne rundt sånn sett.”*

Hun liker å se på seg som en kvinne uten fordommer. Noe som lett kan tolkes til at hun ikke liker å se på seg selv som en med fordommer. Hun innrømmer også at det er ikke sikkert det er sant at hun er fordomsfri. I fortsettelsen sier hun også at andre heller ikke liker fordommer. Hun pleier av og til å tulle med fordommer, noe som gjør at hun blir hysjet på av de rundt henne. Man kan ikke en gang si sånt på tull, for det er rasistisk. Både det å virke fordomsfull, og at andre hysjer på deg handler om hva de rundt deg tenker. Det å ha fordommer er forbundet med skam eller forbud. Dette bevitnes i tillegg av at de sier de ikke liker å ha

fordommer, og ikke liker å se på seg selv som en med det. Dette er noe som er felles for mange mennesker som jeg viste i kapittel 3. Det snakkes lite om fordommer og det er forbundet en viss skam ved å ha det. Mennesker som ytrer fordommer kan bli møtt med korrigerende enten ved hjelp av blikk, tilsnakk eller lignende (Bakanic, 2009). Dette kan tyde på at forforståelse om at fordommer ikke er godtatt handler om en personlig kunnskap. Men et forbud av fordommer finnes også i de etiske sidene ved sosialt arbeid. Fordommer utfordrer uten tvil tradisjonen sosialt arbeids verdier om åpenhet og se person, ikke gruppen. Diskriminering og dømmende holdninger anerkjennes heller ikke i tradisjonen. Som nevnt dannes studenter i sosialarbeiderutdanningen også i de yrkesetiske prinsipper. Via arbeid og formidling av verdiene skapes det også et viss sett av forventninger til hvordan en sosialarbeider skal være (Kokkinn, 1998). På denne måten kan sosialt arbeid være en autoritet som legitimerer forforståelse av at man ikke skal ha fordommer. Forventningene handler både om hva en forventer av seg selv som sosialarbeider og forventninger som kommer utenfra (Kokkinn, 1998). Hva kan disse forforståelsene ha å si for egen forståelse av seg selv og fordommer? Kanskje påvirker både personlig- og fagkunnskap kuratorenes forståelse når det gjelder dette. Hvordan forholder denne analysen seg til resten av intervjuene? Men hva er det som i så fall gjør at de får fordommer? Er det noen kilder som skiller seg ut? Og hva gjør de med de?

5.4.3 Hva skaper fordommer?

Når kuratorene snakker om fordommer er det hovedsakelig egen arbeidserfaring og media som nevnes. Gruppe B nevner media og sier med humor og satt på spissen:

”Ta somaliere, de er jo mye skrevet om, de lærer vi mye om gjennom pressen. Da, når vi da møter en somalisk mann som faktisk da lever monogamt med sin kone og har et normalt barneantall for en 3-5 barn og er i jobb så får vi jo, så blir vi jo faktisk overrasket. (Gruppen ler og sier seg enig). Fordi da bildet vårt er jo, ikke sant, somaliske menn har 4 koner sitter på Grønland og tygger khat hele tiden, og konene avler barn hele tiden og lever på overgangsstonad. Ikke sant, Så så forventning, så da når en somalisk mann som da lever da faktisk monogamt er i jobb ikke sant, og er ordentlig for å si det, bruke uttrykket der bryter da med alt vi har som egentlig, standard tankegang ikke sant. Og da, det bildet vi har er det, ja det er jo en. Er det en fordom eller er det en sann, det er vel en forutinntatthet det er noe helt annet.”

Kuratorene sier at de får mye informasjon om somaliere gjennom media. Og dette kan føre til at de blir overasket når de får somaliske menn på sitt kontor som ikke stemmer overens med måten media fremstiller de på. De bryter med standard tankegang. De er litt usikre på om dette er fordom eller om det er ”forutinntatthet”. Her nevnes ett av tre ord når de snakker om fordommer. Kuratorenes tanker om somaliske menn kan sees som en holdning. Holdninger er som nevnt tanker og tro man har om en gruppe eller person. Det preger i måten man fortolker og skaper mening i det som skjer rundt en (Bakanic, 2009). I dette tilfellet forteller informantene at de blir overasket når en mannlig, somalisk mottaker ikke passer inn i bildet de har. Dette kan bety at de blir bevisst den tause siden av egen forforståelse. Man forventer at det man møter skal være fullkomment og svare til egne forventninger. Når det ikke gjør det, stopper en opp og forsøker å skape mening. På denne måten kan en bli bevisst egen forforståelse (Gadamer, 2010). En del av deres forforståelse kan preges av en kulturell stereotypi. Stereotyper kan brukes som kognitive snarveier for å skape en mening. Kulturell stereotype sosialiseres, som jeg har vist i teoridelen, gjennom blant annet media (Bakanic, 2009). Media bidrar i denne sammenhengen til å plassere somaliske menn i en kategori. Kuratorene sier de blir overasket når de møter en somalisk mann som ikke stemmer med denne kategorien. Selv om dette kan tolkes som at de er åpen for at somaliske menn er annerledes, gir det likevel inntrykk av at det er unntak når de ikke er slik, ”*bryter da med (...) standard tankegang*”. I dette tilfellet oppgis media til å spille en stor rolle for hvordan en forstår den andre. Idealer fra sosialt arbeid som for eksempel å se individet utfordres.

Flere nevner media når de snakker om temaet fordom. Denne kuratoren snakker om at media har et veldig negativt fokus når det gjelder innvandrere. Hun sier også at somaliere stigmatiseres i mediene. Jeg spør henne om det påvirker henne i arbeidet:

”Ja. Det preger meg i jobben, det preger meg i jobben særlig i forhold til, og det kan jeg jo bare innrømme og det vet jeg ikke om jeg klarer å endre med det første heller. Og det, der forventer jeg nesten at unge damer, eller damene, de popper ut unger, nå begynner kontantstøtten å nærme seg slutten, nå kommer nok et barn til forventer jeg, Jeg forventer det. Og at de er enslige, på papiret, men de er gift, jeg antar at de er gift i moske. Noen ganger er de skilt for den opprinnelige mannen, de er gift i moske men det dekker jo ikke det norske systemet så de står som enslig, skilt i systemet, mottar enslige ytelser men så har de egentlig en mann. Det er en del sånn systemsvikt på det da, sånn at det blir feilutbetalinger og sånn da, og jeg tenker at sånne ting er fryktelig dumt. Og det, jeg tror ikke de forstår, forstå selv

hvor mye de stigmatiserer seg selv. Med å bruke systemet på den måten. Tror ikke jeg. Samtidig så tenker jeg at systemet er sånn det er, de, det er ikke så mye du får gjort med det.”

Media påvirker henne til å forvente at somaliske damer får barn når kontantstøtten nærmer seg slutten. Og at de egentlig er gift men at det ikke står i noen papirer. De bruker systemet sier hun. Og sier samtidig at hun ikke tror de er klar over hvor mye de ødelegger for seg selv, de stigmatiserer seg selv. Det kan virke som at hun ser personen som den gruppen hun er en del av, og hun vet ikke om hun klarer å endre det. Sånn sett utfordrer media det sosialfaglige arbeidet.

*”I: så du vil si da at den kunnskapen du får fra media, du tar den med deg også inn i jobben?
Kurator: ja jeg gjør jo det, på noen ting, men, men, ikke alene. Den biten, det forsterker bare mitt eget inntrykk. Jeg tror ikke at kunnskap fra media alene, alene endrer synet mitt. Da er det kombinert med en egenerfaring. Fra jobb, for det, det er jo en erfaring jeg har at det er sånn, med de aller fleste somaliere, men det finnes unntak, selvfølgelig. Men for veldig, veldig mange av de vi har kontakt med her da for alle del, ikke for de andre. Asså jeg tror ikke, med de som har kontakt med sosialtjenesten er litt sånn, så er det sånn. Det er fakta på en måte. Jeg vet nesten ikke om man skal si det er fordom heller. Men det blir en fordom i den forstand at jeg forventer, det blir forventning da.”*

Media påvirker ikke alene, men forsterker egne erfaringer sier kuratoren. Hun tror heller ikke at somaliere som gruppe er sånn. Det er somaliske tjenestemottakere hun snakker om, og det gjelder de aller fleste. Hun er også usikker på om det er fordom, hun sier at det heller er snakk om ”forventning”. Noe som også gjør henne usikker på om det er en fordom kan være på grunn av at hun anser det som fakta. Det at hun ser på det som fakta kan kanskje forklares med antallet erfaringer hun har av at somaliske kvinner handler på denne måten. Det er som om den positivistiske tankegangen om kvantitative beskrivelser av virkeligheten spiller inn for hvordan noe forstås og blir sett på som sant. Kunnskapskildene er i dette tilfellet både fra media og egen arbeidserfaring, og de preger hennes forforståelse. Som nevnt bruker en stereotyper for å skape mening i det som skjer. I dette tilfellet kan det se ut som at både individuelle og kulturelle stereotyper spiller en rolle for forståelsen. Kuratoren har mange egne erfaringer med at kvinnelige, somaliske mottakere får nye barn når kontantstøtten nærmer seg slutten. Hun har en forventning til atferd. Media forsterker hennes forventning.

Media kan som nevnt skape kulturelle stereotyper. Somaliere er en av gruppene som fremstilles svært negativt i mediene (IMDi årsrapport, 2009). Utfordringen med kulturelle stereotyper er at man bruker også de for å skape mening og tolke det som skjer. På denne måten kan det virke som at det er egen erfaring som bekrefter forventningen en har om oppførsel. Kulturelle stereotyper virker også selvbekreftende, og påvirker hva vi husker om en gruppe og hvordan vi tolker (Bakanic, 2009). Kuratoren sier at det finnes unntak, men likevel utfordres idealet om å se enkeltpersonen. At erfaringer også spiller en rolle når det gjelder dannelsen av fordømmer bekreftes her:

” Hvis jeg har en ung somalisk gutt på 22 år og så har man kjørt et løp, har kjørt et felles løp og hva vil du, hva skal vi, hvilken vei skal vi gå og så har vi lagt noen mål hvor han da har vært den som har kommet med ønskene selv, ønsket en egen bolig, ønsket å bo for seg selv. Ønsket å få sin egen inntekt, har bistått han med å finne en bolig etablere han, skaffe han innpass på praksisplass og i det øyeblikket man får utbetalt eller har husleiekontrakten og får møblene i hus og alt er i gang så møter man ikke til praksisplassen hvor man kan ha penger, få penger for mulighet til jobb, for da har man alt i orden så da reiser man bort i 4 måneder og når man da kommer tilbake så er alt borte. Da e leiligheten stengt, mistet alt innboet kastet har jo ingen inntekt. Tilbake igjen til bar bakke. Og det skjer for tredje gang med den femtepersonen fra samme kultur, fra samme situasjon så begynner det å, så begynner man å få en fordom tenker jeg. Og da er det viktig å være bevisst for, å ikke tillegge alle og ikke tenke at det vil skje med alle. For det skjer ikke med alle det gjør faktisk ikke det.”

Hun forteller om unge, somaliske gutter som ikke følger opp avtaler de har gjort, selv om tilbudet har blitt utformet på bakgrunn av deres ønsker. De reiser og blir lenge borte. Når de kommer tilbake har de mistet møbler, bolig og praksis. Når dette skjer ofte med den samme gruppen, da begynner det å bli en fordom sier kuratoren. Hun sier at det er viktig å være bevisst og ikke ende med å forhåndsdømme. Hvis ikke kan en tillegge denne erfaringen til å gjelde alle somaliske gutter. Verdien om å se individet og dets særegne person og situasjon fra sosialt arbeid kan spille inn her. I dette tilfellet kan det være at sosialt arbeid blir utfordret av antall like erfaringer, og slik kan den naturvitenskapelige tradisjonen syn på kunnskap spille inn for hvordan noe forstås og blir sett på som sant. Verdien om å se individet utfordres ved at mange i gruppen ”somaliske gutter” handler likt. Det er dette som kan styrke en fordom ut i fra det hun sier. Om hun ikke er åpen for å endre egen forforståelse, og se at en somalisk gutt kan handle på annen måte, kan det kanskje sees på som misforståelse som Gadamer snakker

om. Når man misforstår låser man seg fast i egen oppfatning og er ikke åpne for å forstå noe annet (Gadamer, 2010,).

Som vi har sett knytter kuratorene kunnskapskildene media og arbeidserfaring til fenomenet fordommer. Når de snakker om fordommer gir de inntrykk av at antall ganger en erfaring har funnet sted spiller en rolle for dannelsen. En kurator sier også at det ikke er fordom, men fakta og viser til at det er ”*de fleste*” som handler på en slik måte. I tillegg kan stereotyper være en mulig forklaring. Denne tolkningen støttes av teorien i forhold til at stereotyper spiller en rolle i fordommer, men ikke er det samme som det (Bakanic, 2009). Kunnskapen som kommer til uttrykk når det gjelder temaet kan kanskje defineres som begrensning. Det er snakk om at de ikke jobber, går på stønad og lignende. Dette kan sees som det vanskelige og problemfylte. Kunnskapen de nevner fra media handler i stor grad om dette. Somaliere stigmatiseres av media sier for eksempel en kurator. Det kan bekreftes av at somaliere er de som blir snakket mest om når det er snakk om tema fordommer. På den andre siden kan rammene rundt sosialtjenesten virke inn på erfaringen fra arbeidet. De som henvender seg til sosialtjenesten er ute etter å få hjelp til et problem. Kunnskapen fra det området blir derfor preget av dette. Det å være åpen og ikke tillegge en hel gruppe en viss atferd er den verdien som fremheves mest av sosialkuratorene. Dette er også den samme verdien som utfordres i forhold til generaliseringer og stereotyper. ”Forutinntatt” og ”forventning” har blitt introdusert i denne delen. ”Mistenksomhet” nevnes i neste sitat som har jeg valgt å legge under kapittelet om påvirkning av sosialt arbeid. Der ønsker jeg å vise noe av hvordan kuratorene handler i møte med fenomenet fordommer.

5.4.4 Hvordan det sosialfaglige arbeidet påvirkes

Gjennom oppgaven har jeg kommentert hvordan sosialt arbeids påvirkes i forhold til verdier som en følge av kunnskapen i kildene. Verdier som åpenhet og enkeltpersonen i situasjonen utfordres blant annet. Det samme med idealet om å sette seg i den andres sted og forstå. I denne delen skal jeg forsøke å si noe om hvordan kuratorene handler når det er snakk om fordommer. Sitatene som er med her ble uttalt da temaet fordommer ble utforsket i intervjuene og i forbindelse med at de ble bedt om å fortelle om konkrete saker. Jeg følger blant annet opp saken om de somaliske kvinnene fra forrige del-kapittel her.

Som nevnt har forutinntatt og forventning blitt nevnt som alternative ord til fordom.

Mistenksomhet blir nevnt av en annen kurator. Jeg spurte henne om hun hadde opplevd å ha

fordommer i arbeidet. Hun svarte at hun prøver å legge bort eventuell forforståelse hun måtte ha før ethvert møte. Hun nullstiller seg. Men så kom hun på at hun en gang fikk kjennskap til at en del mottakere ikke oppga alle inntektene sine når de søkte om økonomisk støtte. Dette førte til at de fikk penger som de egentlig ikke hadde krav på. Dette fant de ut av da de la om til NAV. Etter dette ble hun mer mistenksom sier hun:

”Jeg tror at etter det så ble jeg litt sånn, hva skal jeg si, litt mer sånn, kanskje litt mer mistenksom. Før tidligere så var jeg kanskje litt mer sånn som hørte mye på den som satt foran meg, og tenkte nok at det var nok sånn det var. Men så når man begynte å høre liksom, men de har faktisk hatt bostøtte sånn som de ikke har oppgitt, de har faktisk hatt en trygd som de ikke har oppgitt. Så begynner du liksom sånn, ok, de er ute etter å lure systemet, og det er klart at da har du vel kanskje det litt med deg i samtale når det gjelder økonomisk sosialhjelp også, som at man kanskje mer sånn prøver å legge det frem på den, forklare liksom for den som sitter foran deg at hvis du nå ikke, eller, for da sier de oftest at de har null inntekt, og det er sånn okei. Da skal du bare ha en sak klar for deg, at hvis det nå er sånn at vi finner ut av at du har, for eksempel, også kanskje man sier nå om trygder, så kommer det å straffe seg, at du kanskje informerer mere om det. Enn hva jeg gjorde tidligere.”. (Når hun snakker om dette siste trekker hun opp pekefingeren og ler litt av seg selv).

Kuratoren definerer ikke dette som en fordom, men sier at hun ble ”kanskje litt mer mistenksom”. Hun har blitt oppmerksom på at noen prøver å lure systemet som hun sier. Før lyttet hun til den personen som var i møtet, men den nye kunnskapen preger henne kanskje litt i møter etter dette. Det preger henne på den måten at når hun blir mistenksom velger hun ”kanskje” å forklare og informere om at det kommer til å straffe seg å ikke opplyse om inntekter. Jeg vet ikke om kuratoren er like ”streng” i sin uttalelse når hun snakker med en mottaker som når hun uttaler seg i dette intervjuet. Hun ler litt når hun snakker om det, men pekefingeren, ”da skal du bare ha en sak klar for deg” og ”det kommer til å straffe seg” kan tolkes som strenghet. Som profesjonell har man ansvar for å informere og opplyse mottakere om mulige konsekvenser av valg og handlingsalternativer, men det bør gjøres på en slik måte at man ikke moraliserer (Kokkin, 1998). Selv om forholdet mellom sosialarbeider og mottaker ikke er symmetrisk, bør man etterstrebe et mest mulig symmetrisk forhold (Qureshi, 2009). Om kuratoren henvender seg på samme måte som hun snakker under intervjuet til brukere kan det kanskje sees på som at hun moraliserer. På den andre siden kan det være at hun i intervjuet slipper litt mer opp enn hun gjør i møte med en mottaker og at hun ikke sier det like strengt

da. Hun sier ”kanskje mer sånn prøver å legge det frem” og ”kanskje informerer mere om det.” og ler kan tolkes i den retning. I fortsettelsen av intervjuet spør jeg om hun forklarer og informerer fordi hun har en mistanke eller på grunn av erfaring. Hun sier:

”Kurator: at jeg har en erfaring av at folk gjør det. Før så var det kanskje noe man hørte om, men så var det ikke så mye man hørte, for det var faktisk ganske mange som vi fant ut av her, så jeg ble litt overrasket. For å si det slik, for jeg ble litt overasket.

I: kan du komme på et spesifikt møte hvor du hadde den fordømmen?

Kurator: nei faktisk ikke, men derimot så har jeg noen sånne møter oppe i hodet hvor vi har funnet ut av, at de har jukset. Har jeg litt sånn, men det er jo ikke en fordom for da har jeg jo bevis på det.”

Begrunnelsen til at hun forklarer om konsekvensene er at hun har en erfaring av at folk lyver om inntekten sier hun. Hun ble overrasket av at det var så mange som løy og det preger henne. Hun sier videre at det ikke er noen fordom, fordi hun har fått bevis for at det faktisk var slik de gangene hun har mistenkt noen for det. Hennes forforståelse ble altså bekreftet i møte med personene. Det kan tolkes som at forforståelsen blir legitimert av autoriteten som ligger i sannheten. Hun fikk bevis. Dette minner om kuratoren i forrige del som forklarte at forforståelsen ikke var fordom siden hun anså det som fakta. I tillegg ser det ut til at antall erfaringer spiller en rolle også her. Kuratoren forteller at hun har mange erfaringer som viser at mottakere lyver om inntekten sin. Verdien om å se individet utfordres igjen ved erfaring av at mange i en gruppe handler likt. Når noe skjer mange nok ganger begynner man til slutt å forvente at det samme skjer igjen, og dette er å generalisere (Bakanic, 2009). Om vi går tilbake til kuratoren som snakket om forventningene hun har til de somaliske damene ser vi at også hun velger å forklare om lover og regler. Jeg spør om hun bruker vilkår eller snakker til de på en annen måte enn hun ville gjort for andre:

”Jeg spør asså, jeg spør jo rett ut. ”Har du planlagt å få flere barn nå?” jeg spør veldig rett ut, det gjør jeg. Og det gjør jeg jo ikke for alle. Asså, det vil jeg ikke gjort for en norsk dame, men det er jo med bakgrunn i, det er jo en forskjell. At jeg spør. Men jeg sitter ikke inne med det, jeg tror jeg er ganske åpen på det, og noen ler jo av meg. Men de tar det egentlig med godt humør, men de skjønner jo også hvorfor jeg spør. Er min opplevelse. De skjønner det. De, jeg opplever ikke at det er problematisk å spørre om.

I: tenker du at du er strengere?

Kurator: nei, men jeg er nok mer forklarende på lovverk og regelverk og forklare hvordan ting henger i hop. Og kanskje gjør dem mer oppmerksom på plikter og rettigheter da.

I: men likevel så setter du i gang den prosessen?

Kurator: jeg må jo det, for det er jo, jeg kan jo ikke på en måte tenke at jeg ikke setter i gang fordi veldig mange gjør det sånn. Så kan jeg ikke la vær å sette i gang, for det er ikke sikkert at det gjelder denne personen her.”

Hun spør somaliske damer, ikke norske, fordi hun har erfaring av at mange somaliske damer får barn. Hun er veldig åpen på hvorfor hun spør sier hun, og oppfatter det som at mottakerne forstår hvorfor hun gjør det. Når hun forventer en viss atferd fra en mottaker velger hun å spørre for å få forforståelsen avkreftet eller bekreftet. Samtidig velger hun også å forklare om plikter og rettigheter for å si noe om hvordan ting henger sammen som hun sier. Hun setter i gang med kartleggingen og utførelsen selv om hun kanskje ikke er helt sikker på om kvinnen planlegger nytt barn eller ikke. Som hun sier: ” *Så kan jeg ikke la vær å sette i gang, for det er ikke sikkert at det gjelder denne personen her.* ”. At denne måten å tenke på er i tråd med sosialt arbeids verdier er vel til nå ingen hemmelighet. Både det å spørre og forklare er og viktige sider i sosialt arbeid. Som nevnt i analysen av kuratoren som opplever mistenksomhet, skal sosialarbeidere også informere mottakere om mulige konsekvenser av handlingsalternativer. Det å spørre er et viktig ledd i samtalen mellom sosialarbeider og mottaker. På den måten får man kartlagt situasjonen og mottakeren får mulighet til å reflektere over egen situasjon (Kokkin, 1998). Det å være åpen og nysgjerrig er viktig i samtaler i sosialt arbeid. På denne måten kan en stille spørsmålene som kan hjelpe med forstå mottakerens egen definisjon, og løse den profesjonelle fra egen forforståelse (Qureshi, 2009, 223). Det er kanskje hvordan man spør og hvordan man forklarer som spiller en rolle. I artikkelen ”Vold og kjærlighet” (1994) skriver Lars Even Olsen om sosialfaglig vold og kjærlighet (Olsen i Kokkinn, 1998, 114). Sosialfaglig vold betyr noe i retning av disiplinering og lukkethet, mens sosialfaglig kjærlighet handler om åpenhet, myndiggjøring og omsorg (Olsen i Kokkinn, 1998, 114). Informerer de og spør av kjærlighet eller for å disiplinere? Det å spørre og være nysgjerrig blir nevnt flere ganger i intervjuene. En i gruppe B sier det slik:

”Men et motmiddel mot en sånn forutinntatt holdning hvis du da er så heldig at du sitter i en samtale, møte med menneske, så et godt motmiddel mot fordommer er nysgjerrighet. Veldig

godt motmiddel. Ja, det tror jeg kanskje vi er litt engstelige for liksom, vi tror at nå er... Alle pakistanere lever i arrangerte ekteskap ikke sant. Og så tror vi at sånn er det bare, ikke sant. Men det går an å spørre om det ikke sant, hvordan traff dere hverandre? Og da er det all verdens rare varianter det der, for eksempel . Hvis det er arrangert ekteskap så er det ikke helt bra heller, ofte har folk det faktisk bra. Man kan spørre faktisk, nysgjerrighet.”

Å spørre blir i denne sammenhengen sett som en løsning på en forutinntatt holdning. Det er en løsning som blir valgt for å rette opp i og bedømme om egen forforståelse er riktig. Her blir det kanskje satt i sammenheng med et kjærlig spørsmål. Man spør fordi en ønsker avklaring. Det ligger ikke noe disiplinerende i det siden man stiller seg åpent for å lytte til svaret og kanskje får høre noe annet enn en trodde. På denne måten deler kuratoren også sine tanker og vurderinger til mottakeren.

5.5. Oppsummering

I dette kapitlet har jeg forsøkt å si noe om hvordan kuratorene forstår og oppfatter fordommer. I tillegg har jeg vært opptatt av å få frem hvordan det de sier står i forhold til sosialt arbeid. Til sist har jeg sagt noe om hvordan de handler som følge av dette.

Jeg kan som nevnt ikke finne noen klar sammenheng mellom kilder som peker på ulikhet og begrensninger i forhold til fordommer. Men for å summere opp så spiller media en rolle, en kilde de har kritisert for å vie for mye oppmerksomhet til kulturforskjeller og problemer når de skriver om innvandrere. Selv om de er bevisste over dette, påvirker altså media i noen grad. Dette kan forklares med kulturelle stereotyper som internaliseres uten at vi er det bevisst (Bakanic, 2009). Selv om de er kritiske til media, kan det likevel se ut som at de påvirkes av kunnskapen derfra. En av kuratorene sier direkte at media kan forsterke eget inntrykk, mens andre ikke er så direkte i sine uttalelser men likevel viser at media spiller en rolle for hvordan deres forforståelse av somaliske menn er.

Helt i starten av analysen del 1 ble fordommer definert til å være noe som ikke er sant og til å handle om negativ kunnskap om en gruppe. Denne definisjonen ser ut til å bli bekreftet av denne delen av analysen. Når de snakker om fordommer er det også det vanskelige som kommer i fokus. De snakker om somaliere som lever på stønad, som ikke jobber og som ikke følger opp avtaler for eksempel. Denne forforståelsen preger de i arbeidet, og forsterkes både av egen arbeidserfaring og media. At fordommer er negativ kunnskap stemmer med teorien på

området. Fordommer er negative holdninger, tanker og tro om en gruppe, person eller atferd (Bakanic, 2009).

Antall erfaringer som sier det samme ser også ut til å spille en rolle for dannelsen av fordommer. Dette kan også bekreftes av teori på området. Man bruker egne eller andres erfaringer for å tolke det som skjer rundt seg. Flere ganger noen skjer, dess større er sjansen for å generalisere. Generaliseringer spiller en rolle i dannelsen av fordommer (Bakanic, 2009) Men herfra begynner det å bli litt mer komplisert. Det som er mest interessant i denne analysen av fordommer er hvordan kuratorene definerer og forklarer begrepet. De starter med å si at fordommer både er negativt og positivt. Det negative handler om å dømme på forhånd, og det positive handler om forforståelse på den måten begrepet har blitt brukt i denne oppgaven. I tillegg til dette har jeg funnet at kuratorene bruker andre ord når de snakker om fordommer. De sier for eksempel at noe ikke er en fordom fordi de enten har bevis eller anser det som fakta. De benevner også det de snakker om som ”forutinntatthet”, ”forventing” eller ”mistenkksomhet”. Hva dette kommer av er ikke lett å si. En mulig forklaring kan være at de ikke liker å ha fordommer. Både personlig- og profesjonskunnskap ble brukt som mulig forklaring til dette. Det handler om at man ikke skal ha fordommer, og at både profesjon og mennesker rundt deg kan virke korrigerende. På den andre siden kan det også handle om at kuratorene definerer fordommer til at man ikke endrer oppfatning om en sak eller person. Det som var et kjennetegn når de snakket om fordom var at de var åpne for at mottakeren ikke var slik de trodde på forhånd. For eksempel så oppga de at det fantes unntak, hovedinntrykket deres stemte ikke, eller at de ble overasket. De er åpne for at deres forforståelse ikke stemmer og kan bli avkreftet i møte med mottakeren. Jeg ser dette som en del i deres definisjon av fordom. Fordom blir på denne måten en forforståelse som ikke endrer seg selv om mottakeren gir nye opplysninger som kan tyde på det motsatte.

Åpenhet fremheves som nevnt av kuratorene. De bringer med seg en forforståelse i møtet med mottakerne. Selv om de prøver å se individet virker det likevel som at kunnskapen deres utfordrer denne holdningen. Innen sosialt arbeid er verdier som å være åpen og ikke dømme viktige i utførelsen av faget. Kuratorene i denne oppgaven forteller at de spør, og kanskje forklarer og informerer mer om plikter og rettigheter om de har mistanker eller negative forventninger til mottakere. På denne måten følger de prinsipper om å se mennesket, spørre for å avklare, og informere de om rettigheter og mulige konsekvenser av handlingsalternativene. På den andre siden utfordrer det kanskje verdiene om å ikke dømme

og stille seg åpen. Intensjonen for hvorfor de spør og forklarer og måten det blir sagt på har noe å si for hvordan sosialt arbeid blir påvirket. Om det blir sagt disiplinerende kan det utfordre verdiene, blir det sagt med kjærlighet påvirker det i mer positiv retning.

6. Oppsummering og konklusjon

I denne oppgaven har jeg vært opptatt av å se på sosialkuratorernes kunnskap og forståelse av etniske minoriteter. Spørsmålene jeg har ønsket å besvare er: *Hvilke kilder til kunnskap har sosialarbeidere om etniske minoriteter? Hva er innholdet i kunnskapen? Hvordan påvirker kunnskapen det sosialfaglige arbeidet?* Jeg oppsummerer oppgaven delt etter disse spørsmålene. I første del besvarer jeg både hvilke kilder til kunnskap som ble nevnt og definisjoner av kunnskap.

5.1 Kildene og om kunnskap

Informantene i denne undersøkelse forteller at kunnskapen de har om etniske minoriteter er sammenblandet. De har et utall kilder om kunnskap om etniske minoriteter, og alle er de med i deres forforståelse. I møte med mottakeren bekreftes eller avkreftes forforståelsen. I intervjuene var det kurs, skjønnlitteratur, dokumentarkilder, media, norsk forståelseshorisont og erfaringer som ble mest omtalt og henvist til. Det var også andre kilder som ble nevnt, men siden de ble nevnt få eller kun en gang er de ikke med i eksemplene i denne oppgaven. Som oppgaven viser, og som støttes i teorien, er det ikke all kunnskap en kan sette ord på, og som er taus. Det ligger likevel som en del av forforståelsen som kuratorene kan ta med i møte med mottakerne. Faglitteratur er representert ved kurs, ellers er det få eller ingen henvisninger. Det som blir sagt om faglitteratur er at det blir liggende på ryggmargen og sånn sett blir en del av den tause kunnskapen som kommer til uttrykk i møte med mottakere. Dokumentarkilder gir en form for fortellinger fra virkeligheten. Media stiller informantene seg stort sett kritisk til, men som vist spiller kunnskapen fra kilden likevel inn i arbeidet. Erfaringer med mennesker betyr både erfaringer med mottakere i arbeidet, men også i sosiale sammenhenger. Erfaring med mottakere gir kuratorene verdifull informasjon og forståelse av individets særegne situasjon, men det er likevel ikke helt ukomplisert som nevnt. Skjønnlitteratur gir kunnskap om andre kulturer og måter å leve på, samtidig som noen kuratorer forteller at de kjenner seg igjen. Selv om det er snakk om andre kulturer er det noe kjent der, noe som er felles mellom personene i bøkene, og dem selv. I tillegg gir kunnskap fra norsk forståelseshorisont også til en viss grad en gjenkjennelse.

Kuratorene oppgir også at det er vanskelig å si noe om kunnskapen de har om etniske minoriteter siden både begrepet kunnskap og etnisk minoritet favner bredt. Dette sier noe om både deres syn på kunnskap, men også etniske minoriteter. Etniske minoriteter er ikke like hverandre, det er forskjellige minoritetsgrupper, og innad i disse igjen er menneskene forskjellige. Og som jeg har vist stiller de også spørsmålstegn for hva er det egentlig de vet. Disse uttalelsene finnes igjen og bekreftes videre i analysen. De oppgir også mottakeren selv som den viktigste kilden til kunnskap. Selv om mottakeren er den viktigste kilden, og at de ikke kan si nøyaktig hva de vet siden mennesker er forskjellige, kan de likevel ende opp med å generalisere fra en gruppe til en person som vist i analysedelen om fordommer.

6.2 Kunnskapen i kildene

Som det er kommet frem i denne oppgaven opplever kuratorene at kunnskapen fra kildene enten fokuserer på ulikhet, eller begrensning. Kildene bidrar til å skape et skille mellom ”oss” og ”dem”, og kuratorene forteller at forskjellene overkommuniseres. Det som er likt, kjent og felles for menneskene faller bort. Begrensninger handler om fokus på problemer, lite ressurser og utfordringer. Jeg fant også et annet fokus på kunnskap i kildene. Denne kunnskapen velger jeg å kalle for likhet, da kuratorene forteller om at de er opptatte av å se det som er felles. Jeg tolket dette som at de søker kunnskap om likhet som en kontrast til fokuset på ulikhet i kildene. Det kan virke som at deres egen opplevelse ikke stemmer overens med kildenes fremstilling, derfor søker de likhet for å forstå noe mer. De kildene som skiller seg ut i denne oppgaven er media som for det meste oppfattes til å vektlegge både ulikhet og begrensninger. Fokus på likhet nevnes som unntak i forbindelse med for eksempel ”Migrapolis” og om man er god i sport. Skjønnlitteratur, møte med mennesket og norsk forståelseshorisont knyttes i større grad til kunnskap som kan gi en forståelse av det som er likt, og det som er felles for mennesker.

6.3 Hvordan kunnskapskildene påvirker det sosialfaglige arbeidet.

I denne undersøkelsen er det kommet frem at det sosialfaglige arbeidet kan påvirkes på ulike måter. Kunnskapen i kildene kan lede til forståelse, som i sann forståelse, fordommer og også utfordre sosialt arbeids verdier og idealer.

I forhold til kuratorenes opplevelse av kildenes fokus på ulikhet og begrensning kan kunnskapen påvirke hvordan de forstår mottakeren og utfordre verdier som å se individet og

være åpne. Brukermedvirkning og ikke-dømmende holdning utfordres også. Kunnskapen kan gjøre det vanskeligere for kuratoren å se ressursene hos mottakere siden de opplever at kildene fokuserer på at etniske minoriteter er ressursssvake. Samtidig påvirker kunnskapen dem til å søke etter kilder som kan gi de en forståelse av det som er likt og fellesmenneskelig. Jeg tolket dette som en kontrast til kildene som fokuserte på forskjeller og ulikhet. Faren ved dette er at en kan få forestillinger om hvordan den andre er som ikke stemmer med virkeligheten (Botnen Eide og Skorstad, 2006, 141). Jeg påpekte i denne forbindelse at det er viktig å være klar over egen selvfølgforståelse. Dette handler om å være klar over at det noe forståelse en tar for gitt og ikke stiller spørsmålstegn ved. (Ihle, 2008). Hvordan arbeidet påvirkes av kunnskapen avhenger også av hvordan man bruker den. I forbindelse med blant annet kunnskap om traumer stilte jeg spørsmål ved om kunnskapen blir brukt som en innsikt til å forstå, eller om man bare ser det som begrensende.

Kunnskapen fra kildene kan lede til sann forståelse. Forståelse betyr på denne måten at en er åpen for den andres oppfatning, og at en legger til side egen mening om saken. Å forstå handler ikke om å dele den andres oppfatning. Sann forståelse handler også om at forforståelsen blir legitimert av en autoritet (Gadamer, 2010). I denne oppgaven anser jeg sosialt arbeid som en autoritet. Jeg forsøkte å vise sann forståelse blant annet ved et kasus hvor en kurator forteller om sitt møte med et par. Her tolket jeg det som at hun ikke var enig i mottakernes definisjoner men likevel vektla deres definisjon av situasjonen i utformelsen av tilbudet. Hun var åpen selv om hun ikke delte deres oppfatning.

Kunnskap kan også handle om fordommer og påvirke i den retningen. Det ble stilt spørsmål ved om noe var fordom eller kunnskap. Fordommer ble definert til å være negativt og handle om at du har dømt på forhånd. Fordommer sees også på som negativ kunnskap om en gruppe eller personer. En gruppe fortalte også at fordommer ligger tett opp mot forforståelse eller forkunnskap. Kilder som ble nevnt i forbindelse med fordommer var stort sett media og egen arbeidserfaring. Flere like erfaringer med medlemmer av en gruppe var noe gikk igjen når kuratorene snakket om temaet fordommer. Mottakere sees altså som den viktigste kilden til kunnskap, men samtidig kan kunnskapen fra en bruker også ha noe å si for kuratorenes kunnskap og forståelse når en annen mottaker fra samme gruppe kommer til samtale. Medias fremstilling av somaliske menn kommer frem som en stereotype i informantenes fortellinger, og de sier de blir overasket når mottakere som er menn og somaliske ikke stemmer med dette hovedbilde. I tillegg forteller en kurator også om at medier kan forsterke eget inntrykk hun

har av somaliske, enslige mødre. At somaliere blir brukt som eksempel flere steder i intervjuene kan det være flere mulige forklaringer på. Kuratorene fortalte at mange av deres mottakere var somaliere, de hadde derfor mange erfaringer med den gruppen. Den andre årsaken kan også være at somaliere er en av gruppene som er mest omtalt av media, noe som kan gi en kulturell stereotypi som forsterker egen forståelse av gruppen

Når kuratorene snakket om temaet fordommer brukte de andre ord enn fordom for å beskrive det de fortalte om. ”Mistenksomhet”, ”forutinntatt” og ”forventning” ble stilt mot fordommer som for å si at det deres kunnskap eller forståelse av noe var noe annet enn fordom. På den ene siden tolket jeg dette til å skyldes at de ikke likte å bli sett på som mennesker med fordommer, noe de også sa. Jeg tenker at noe av det kan skyldes verdier og idealer sosialt arbeid har, men også personlige holdninger og erfaringer. I tillegg foreslo jeg en annen tolkning. Det som også var et kjennetegn når de snakket om fordom var at de stilte seg åpen til at mottakeren ikke var slik de trodde på forhånd. De sa at det fantes unntak eller at det ikke gjaldt alle. Dette tolket jeg som tegn på åpenhet. De er åpne for at deres forforståelse ikke stemmer og den kan avkrefte i møte med mottakeren. Som jeg også har vist i analysen av fordom anser jeg dette som en del i deres definisjon av fordom. Fordom defineres til at man ikke endrer oppfatning selv om mottakeren gir nye opplysninger som kan tyde på det motsatte.

Noe ble heller ikke definert som fordom om det ble ansett som fakta eller bevis. En kurator fortalte at det ikke var fordom hun hadde, fordi det hun trodde på forhånd ble bekreftet i ettertid. Et kjennetegn er også at de stiller spørsmål ved om det er fordom eller ikke siden et visst antall erfaringer er like. På denne måten er det den positivistiske tilnærmingen til kunnskap som ser ut til å bekrefte deres forforståelse.

Kuratorene i denne oppgaven forteller at de spør, og kanskje forklarer og informerer mer om plikter og rettigheter om de har mistanker eller negative forventninger til mottakere. På denne måten følger de prinsipper om å se mennesket, spør for å avklare, og informere de om rettigheter og mulige konsekvenser av handlingsalternativene. På den andre siden utfordrer det kanskje verdiene om å ikke dømme og stille seg åpen. Intensjonen for hvorfor de spør og forklarer, og måten det blir sagt på har noe å si for hvordan sosialt arbeid blir påvirket. Om det blir sagt disiplinerende kan det utfordre verdiene, blir det sagt med kjærlighet påvirker det i mer positiv retning.

6.4 Undersøkelsens implikasjoner for fremtiden

Ut fra det som kommer frem i denne undersøkelsen støtter jeg meg til forskere som har pekt på at kunnskap om fordommer og diskriminerende forhold i samfunnet bør inn i sosialarbeiderutdanningene i Norge. Dette på bakgrunn av at fordommer ble et viktig tema i denne oppgaven. Det er et tema kuratorene er opptatte av selv om de ikke liker å ha det som de sier. Intervjuene ga også et inntrykk av at kuratorene stiller spørsmål i forhold til hva fordommer er, og hvordan det påvirker dem. Dette mener jeg kan bli unngått i fremtiden om kunnskap om fordommer kommer på timeplanen. Hva fordommer er, hvordan de dannes og hvordan de kan virke inn på arbeidet kan være nyttig kunnskap.

Samtidig vil jeg peke på et annet område som jeg opplever som viktig i denne sammenheng. Kuratorene oppgir at de er kritiske til media og dens fremstilling av innvandrere. Likevel påvirker kunnskapen fra media dem i deres forståelse og tolkning av mottakere og deres situasjon. Samtidig viser teorien min at medias fremstilling kan påvirke nordmenns holdninger til innvandrere. Sosialarbeidere påvirkes også av samfunnsdiskursen (Qureshi, 2010, Ylvisaker 2004). Også min oppgave impliseres det at dette kan være tilfelle. Teori viser at kunnskap i sosialt arbeid også er erfaringer og tolkninger forbundet med det private liv. Dette kommer også frem i denne undersøkelsen. Ut i fra disse faktorene vil jeg argumentere for at kunnskap om media bør vurderes i forhold til utdanningene. Medias rolle og oppgave, samt hvordan media kan spille en rolle for forståelse, kunnskap og fordommer og stereotyper i forbindelse med etniske minoriteter, kan kanskje bidra til mer refleksjon og kritisk blikk på media og dens virkemidler. Jeg sier ikke at studenter og sosialarbeidere ikke er kritiske og reflektere over media, men økt fokus kan gjøre sosialarbeidere mer bevisste over blant annet egne stereotyper som Von Bakanic sier noe om (Bakanic, 2009).

Samtidig viser denne oppgaven også at forskjeller og begrensinger er fokus i kildene. Kuratorenes søk etter likheter i kildene tolkes som en reaksjon på dette. Hva som kan gjøres med det er jeg usikker på. Media og andre lignende kilder kan være vanskelig å endre på, men innen forskningen og faglitteraturproduksjonen kan det kanskje være lettere. Siden forskere oppgis til å være de nye premissleverandørene til media er kanskje det veien å gå (Lindstad og

Fjeldstad, 2007). Jeg kan la oppgaven avsluttes med en informants svar på hvor de får kunnskap om likheter på, kanskje det er til inspirasjon:

”Jeg tenker kanskje at det, opplevelsen av likhet kommer av mangel på påpekning av forskjeller også noen ganger, og ikke at det står mer om.”

Litteraturliste

- Allertsen, Linda M. og Trygve Kalve. 2009. *Innvandrerbarn i barnevernet 2004*. Rapport 19. Statistisk sentralbyrå http://www.ssb.no/emner/03/03/rapp_200619/rapp_200619.pdf
- Annfelt, Helle. 2002. "Fornuft og følelser" : om fruktbar kunnskap og faglige dilemmaer i sosialt arbeids fagkunnskap. *Fra tårn til kuppel : sosialt arbeid i utvikling : Sosionomutdanningen i Trondheim 1962-2002*, red. Hans Göran Eriksson. Trondheim: Tapir akademisk forlag.
- Bakanic, Von. 2009. *Prejudice. Attitudes about race, class and gender*. Upper Saddle River, N.J.: Pearson/Prentice Hall.
- Bhuller, Manudeep og Rolf Aaberge. 2010. *Vedvarende økonomisk fattigdom blant Innvandrere. En empirisk analyse for perioden 1993-2007*. Rapporter 2010/ 32, Statistisk sentralbyrå. http://www.ssb.no/emner/05/01/rapp_201032/rapp_201032.pdf
- Blom, Svein og Kristin Henriksen (red.). 2008. *Levekår blant innvandrere i Norge 2005/2006*. Rapporter 2008/5, Statistisk sentralbyrå. http://www.ssb.no/emner/00/02/rapp_200805/
- Blom, Svein. 2008. *Innvandrerens helse 2005/2006*. Rapporter 2008/35, Statistisk sentralbyrå. http://www.ssb.no/emner/00/02/rapp_200835/rapp_200835.pdf
- Botnen Eide, Solveig og Skorstad, Berit. 2005. *Etikk – utfordring til ettertanke i sosialt arbeid*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Diskrimineringsloven. LOV-2005-06-03-33, *Lov om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion mv.* (diskrimineringsloven). Ot. Prp. Nr 33 2004- 2005.
- Eide, Elisabeth og Simonsen, A. H. 2007. *Mistenkelige utlendinger – Minoriteter i norsk presse gjennom hundre år*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Fauske, Halvor og Naushad Ali Qureshi. 2010. *Empowerment og antiundertrykkende sosialt arbeid*. Integrasjon og mangfold, utfordringer for sosialarbeideren, red. Mehmed S. Kaya, Asle Høgmo og Halvor Fauske. Cappelen Akademisk forlag.
- FO. 2011. *Yrkesetisk grunnlagsdokument*. Fellesorganisasjonen for barnevernpedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsarbeidere. http://www.fo.no/getfile.php/Filer/01%20FOsentral%20filer/Yrkesetisk_2011_lav%281%29.pdf
- Gaasø, Kirsti. 2005. *Sosialhjelp og innvandrere: Mest hjelp til å etablere seg*. Samfunnspeilet nr 1. <http://www.ssb.no/ssp/utg/200501/04/>
- Gadamer, Hans Georg. 2010. *Sannhet og metode : grunntrekk i en filosofisk hermeneutikk*.

- Oversatt av Lars Holm-Hansen. Oslo: Pax. Opprinnelig publisert som *Wahrheit und Methode : Grundzüge einer philosophischen Hermenutik*.
- Gullestad, Marianne. 2002. *Det norske sett med nye øyne*. Oslo: Universitetsforlaget
- Hylland Eriksen, Thomas og Torunn Arntsen Sajjad. 2006. *Kulturforskjeller i praksis: perspektiver på det flerkulturelle Norge*. 4. Utgave. Oslo : Gyldendal akademisk.
- Hylland Eriksen, Thomas. 2001. *Flerkulturell forståelse*. 2. Utgave. 2001. Oslo:Universitetsforlaget.
- Ihle, Ragnhild. 2008. *Søkelys, perspektiver på arbeid med etniske minoriteter i velferdstjenestene*. Kristiansand: Høyskoleforlaget
- IMDi. 2010. *Integreringsbarometeret 2009. Holdninger til innvandring, integrering og mangfold*. Rapport 4, Inkluderings- og mangfoldsdirektoratet. <http://www.imdi.no/Documents/Rapporter/Integreringsbarometeret2009.pdf>
- IMDi. 2009. *Innvandrere i norske medier: Medieskapt islamfrykt og usynlig hverdagsliv*. Årsrapport. Inkluderings- og mangfoldsdirektoratet. http://www.imdi.no/Documents/Rapporter/IMDI_Aarsrapport_2009_hele.pdf
- Jessen, Jorunn Theresia. 2005. Kap. 5. Forvaltningskompetanse – kunnskap, holdninger eller ferdigheter?. *Forvaltning som yrke : autonomi, skjønn og kompetanse i forvaltningen av trygd og sosiale tjenester*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA).
- Johannessen, Kjell S. 1999. *Praxis och tyst kunnande*. Stockholm: Dialoger.
- Kokkin, Judy. 2005 (1998). *Profesjonelt sosialt arbeid*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Krogh, Thomas. 2009. *Hermeneutikk. Om å forstå og fortolke*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Krueger, Richard A. Og Mary Anne Casey. 2000. *Focus groups. A practical guide for applied research*. 3. utgave. Thousand Oaks, Calif. : Sage Publications
- Kvale, Steinar. 2006. *Det kvalitative forskningsintervju*. Oversatt av Tone M. Andersen og Johan Rygge. 8. Utgave. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Levin, Irene og Trost, Jan. 2005. *Hverdagsliv og samhandling, med et symbolsk interaksjonistisk perspektiv*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Levin, Irene. 2004. *Hva er sosialt arbeid?*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lindstad, Merete og Øivind Fjeldstad. 2005. *Av utenlandsk opprinnelse. Nye nordmenn i avisspaltene*. Kristiansand: IJ- forlaget.
- Magelssen, Ragnhild. 2008. *Kultursensitivitet. Om å finne likhetene i forskjellene*. 2. Utgave. Oslo: Akribe.
- Moran, Dermot. 2000. *Introduction to Phenomenology*. London: Routledge. s. 1-20.

- Nilsen, Sigrun og Naushad Ali Qureshi. 1991. *Utfordringer i sosialt arbeid med flyktninger og innvandrere*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Polanyi, Michael. 2000. *Den tause dimensjonen : en innføring i taus kunnskap*. Oversatt av Erlend Ra. Oslo: Spartacus.
- Qureshi, Naushad Ali. 2009. Kultursensitivitet i profesjonell yrkesutøvelse. *Over profesjonelle barrierer, et minoritetsperspektiv i psykososialt arbeid med barn og unge*, red. Ketil Eide, Naushad A. Qureshi, Marianne Rugkåsa og Halvard Vike.
- Qureshi, Naushad, Ali. 2010. Sosialt arbeid og sosialarbeidernes utfordring i et mangfoldig samfunn. *Sosialt arbeid - tilbakeblikk, utfordringer, visjoner*, red. Arne Backer Grønningsæter. Fellesorganisasjonen.
http://www.fo.no/getfile.php/Filer/01%20FOsentralt%20filer/Sosionomene/Jubileumsskrift_Qureshi.pdf
- Rasmussen, M. 2004. *Sosialarbeideres erfaringer med flerkulturelt barnevernsarbeid*. Oslo: HiO rapport 2004 nr. 20.
- Rugkåsa, Marianne. 2008. Majoriteten som premissleverandør i ”flerkulturelt” arbeid, *Profesjonsutøvelse og kulturelt mangfold – fra utsikt til innsikt*, red. Ann Merete Otterstad. Oslo: Universitetsforlaget.
- Røysum, Anita. 2006. Sosialt arbeid som kunnskap. *Sosialt arbeid, refleksjoner om kunnskap og praksis*, red. Anita Røysum. Oslo : Fellesorganisasjonen for barnevernspedagoger, sosionomer og vernepleiere.
- Schön, Donald A. 1987. *Educationg the reflective practitioner*. San Francisco-Oxford: Jossey Boss Publishers, kap. 1 og 2.
- Skau, Greta Marie. 2003. *Gode fagfolk vokser...personlig kompetanse som utfordring*. Oslo: J. W. Cappelens forlag AS.
- Skytte, Marianne. 2001. *Etniske minoritetsfamilier og sosialt arbeid*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Sosialtjenesteloven. LOV 1991-12-13 nr. 81: Lov om sosiale tjenester m.v. (sosialtjenesteloven) endret med Lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen 2009-12-18-131.
<http://lovdata.no/cgi-wift/ldles?doc=/all/nl-19911213-081.html>
http://lovdata.no/cgi-wift/wiftldles?doc=/app/gratis/www/docroot/ltavd1/filer/nl-20091218-131.html&emne=sosialtjenestelov*#map001
- Soydan, Haluk. 1993. *Det sosiala arbetets idéhistoria*. Lund: Studentlitteratur.
- St.meld. nr. 17 (1996-1997). *Om innvandring og det flerkulturelle Norge*. Kommunal og

- regionaldepartementet.
- St.meld. nr. 49 (2003-2004) *Mangfold gjennom inkludering og deltakelse, ansvar og frihet*.
Arbeidsdepartementet.
- Thomassen, Magdalene. 2006. *Vitenskap, kunnskap og praksis. Innføring i vitenskapsfilosofi for helse- og sosialfag*. 1. Utgave. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Thorbjørnsrud, Berit. 2009. Kulturelle fortolkningsrammer. *Mellom mennesker og samfunn : sosiologi og sosialantropologi for helse- og sosialprofesjonene*. 2. Utgave. Red. Elisabeth Brodtkorb, Marianne Rugkåsa, Reidun Norvoll og Berit Thorbjørnsrud. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Widerberg, Karin. 2001. *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ylvisaker, Signe. 2004. *Når Omar, Sara og Samuel forteller...Diskurs, ideologi og handling i møtet mellom sosialarbeidere og sosialklienter med ikke-vestlig familiebakgrunn*. Oslo: HiO- trykkeriet, HiO-rapport 2004 nr. 16.
- Østby, Lene. 2008. Rasisme eller kultur? Perspektiver i utdanning av sosialarbeidere i Norge og England. *Fontene forskning* 1/08: 49-61.
- Østby, Lars. 2010. *Innvandrere med lavinntekt*. Rapport 2010/ 05, Statistisk sentralbyrå.
http://www.ssb.no/emner/05/01/rapp_201005/rapp_201005.pdf

Vedlegg 1.

Hvilke kilder til kunnskap om innvandrere har sosialarbeidere?

Jeg er en masterstudent i Sosialt arbeid ved Høyskolen i Oslo. Jeg skal nå skrive min avsluttende masteroppgave som har den foreløpige tittelen ”Kunnskap om innvandrere i sosialt arbeid. En studie i hvilke kilder til kunnskap som påvirker sosialarbeidere i sitt daglige arbeid”. Min veileder er Nicole Hennum, Professor i sosialt arbeid Høyskolen i Oslo.

Innvandrere er en stor brukergruppe innen sosialt arbeid i dag. Jeg ønsker gjennom mitt arbeid med masteroppgaven å finne ut av hvor sosialarbeidere får sin kunnskap om innvandrere på. Det har kommet lærebøker som foreslår metoder og teorier som kan brukes i samhandling med innvandrere. Men kunnskap er komplekst. Er det slik at det bare er fagbøkene som er opphav til kunnskapen en sosialarbeider sitter med når det gjelder innvandrere eller er det også slik at andre kilder til kunnskap spiller inn og hvordan? Det er disse spørsmål jeg stiller i prosjektet.

I denne forbindelse ønsker jeg å intervju sosialarbeidere som arbeider på to ulike sosialkontor i Oslo. Jeg vil gjøre ett fokusgruppeintervju på hver av de to sosialkontorene. Fokusgruppeintervju vil si at du sitter sammen med dine kollegaer og intervjuet blir som en samtale med alle. I tillegg vil jeg spørre et par stykker på fokusgruppeintervjuet om de vil stille opp på individuelle intervjuer.

Intervjuet vil foregå i arbeidstiden. Fokusgruppeintervju vil ta om lag to timer, individuelle intervju en time. Jeg vil ta begge intervjuene opp på lydbånd. Det vil ikke bli snakket om tredjeperson i intervjuene (brukere av sosialkontoret etc.).

Ved prosjektslutt, 30.06.2011, vil lydopptakene slettes, og alle personidentifiserende opplysninger om deg endres eller slettes. Ingen enkeltpersoner vil kunne gjenkjennes i den ferdige masteroppgaven.

Det er helt frivillig å delta på dette intervjuet. Og selv om du nå takker ja til å delta på intervjuet kan du når som helst innen prosjektslutt trekke deg uten å måtte begrunne dette nærmere.

Om du ønsker å delta på fokusgruppeintervju, og/eller på individuelt intervju, eller dersom du har noen spørsmål kontakt meg:

Telefon: 94267762, eller e-post: imrehorn@hotmail.com

Prosjektet er meldt til personvernombudet for forskning, NSD.

Vennlig hilsen

Ingeborg Renate Horn

Masterstudent i Sosialt arbeid

Samtykkeerklæring

Jeg ønsker å delta i undersøkelsen.

Jeg bekrefter at jeg har fått informasjon om hva prosjektet går ut på og hva det skal brukes til. Jeg har også blitt informert om at jeg vil være anonym i den ferdige masteroppgaven og at jeg når som helst innen prosjektslutt, 30.06.2011, kan trekke meg.

Navn: _____ Dato: _____

Intervjuguide Fokusgruppe

Åpning (Bli kjent)

- Har dere noe spørsmål? Er dere klar over hva dette intervjuet handler om? (5-10 minutt)

Introduksjon (Begynne å diskutere emnet)

- Hva legger dere i ordet kunnskap?
- Hva legger dere i ordet etnisk minoritet?

Overgang (Bevege mot nøkkelspm.)

- Hva slags kunnskap har dere om etniske minoriteter? (Hva sier kunnskapen dere har)

Nøkkelspørsmål (Kjernen av tema)

- Hvor får dere denne kunnskapen om etniske minoriteter fra? (LISTE over kildene.)
Oppfølging: (- I hvilke situasjoner bruker du den og den kilden.)

(- Hva sier disse kildene om innvandrere?)

- Er det slik at dere bruker en mer sammenblandet kunnskap eller at dere bruker en og en?

- Tenk tilbake på sist gang dere hadde et møte på jobb med en som hadde en annen etnisk bakgrunn enn norsk. Hvilke kilder brukte dere da?

- Hva er det som gjør at dere bruker den/de kilden dere bruker?

Oppfølging: Bruker dere bestandig den samme kilden? Eller varierer det?

Om det varierer: Hva er det som gjør at en annen kilde blir brukt?)

Slutten

Av alt det vi har snakket om i dag:

- Hvilken kilde til kunnskap mener dere at dere bruker mest i det daglige arbeide?
- Er det en kilde dere anser som er viktigere enn andre?
- Har dere behov for mer kunnskap om etniske minoriteter? Hvor vil dere hente det?

- Oppsummere: Stemmer dette? Har jeg forstått dere riktig?

- Slutt: Er det noe vi burde ha snakket mer om?

Er det noe jeg har glemt å spørre om? (ca 10 minutt til dette spm)

Intervjuguide

Oppfølgingsintervju 1

Innledning:

- Takk for at du stilte opp
- Dette intervjuet er basert på gruppeintervjuet. I dette intervjuet vil jeg be om utdyping av enkelte områder som kom opp på gruppeintervjuet.

Åpningspørsmål

1. Har du gjort deg noen tanker om tema siden gruppeintervjuet? I såfall hva har du tenkt?

Hjelpespørsmål:

- Har du kommet på noen kilder som ikke ble nevnt på gruppeintervjuet?
- Er det noen kilder du bruker mer enn andre i det daglige arbeidet, som du stadig anvender deg av? I såfall, hvilke er det?
- Er det noen kilder som du anser som spesielt viktige? I såfall, hva er det som gjør den viktig.
- Er det noen kilder som påvirker mer enn du først tenkte?
- Hvilke(n) kilde(r) gir deg den kunnskapen som du har mest bruk for i arbeidet ditt? (For å gjøre en bra jobb).
- Har du hatt et møte med en bruker med etnisk minoritetsbakgrunn siden sist? I så fall, hvilke kilder brukte du?
- Er det noe du ønsker det skulle ha blitt snakket mer om, noe du savnet?

Hvilke kilder til kunnskap har sosial arbeidere om etniske minoriteter?

2. Hva sier de ulike kildene om etniske minoriteter? Jeg ber deg om å si noe konkret. Jeg skal lese opp de ulike kildene som ble nevnt i gruppeintervjuet.
3. Under intervjuet ble det nevnt at generell kunnskap fra sosialt arbeids felt var viktig. Kan du utdype dette?
 - Er det noe som blir spesielt nyttig i i forhold til etniske minoriteter?
 - Hvordan bruker du det i møte med en med etnisk minoritetsbakgrunn?
 - Kan du gi et eksempel på anvendelse?

4. Det ble også nevnt at kunnskap fra norsk historie og samfunn bidro til å gi kunnskap. (Kvinnens rolle for 50 år siden kontra enkelte etniske minoritetskvinnens rolle i dag feks). Kan du si noe om dette?
 - Hvordan bruker du dette i arbeidet?
 - Kan du gi et eksempel på anvendelse?

5. Den viktigste kilden til kunnskap sa dere var møtet med selve brukeren. På slutten ble det nevnt at det ofte var kun en av partene som var tilstede på møtet. Ofte far, og sjeldnere mor eller barn. Kan du utdype?
 - Hvilken betydning har det for arbeidet?
 - Hva tenker du om det?
 - Hvordan påvirker det arbeidet?
 - Hvordan påvirker det saken?
 - Har det forskjellig betydning alt ettersom hvilken minoritetsbakgrunn personen har?

Hvordan påvirker det arbeidsutførelsen. (Konsekvenser for arbeidet)

6. Hvilke type saker har du i forbindelse med denne gruppen?
 - Er det forskjell i type problematikk i forhold til ulike minoritetsbakgrunner?

7. Kan du tenke på en spesifikk sak. Jeg er opptatt av hvordan du løste denne saken.
 - Hvem
 - Hvorfra
 - Hva var problematikken?
 - Hva tenkte du?
 - Hvilke kilder kom frem?
 - Hvilken kunnskap kom frem? Kan du konkretisere.
 - Hva ble resultatet?
 - Hva var det som gjorde at resultatet ble slik?

8. Under gruppeintervjuet kom både fordommer og forforståelse opp. Fordommer ble beskrevet som et mer negativt ladet ord enn forforståelse.

- Er det noen kilder du opplever som gir mest fordommer, og i så fall hvilke?
9. Har du noen gang opplevd at du selv har hatt fordommer i møtet med en bruker med etnisk minoritetsbakgrunn?
- Hvordan forholdt du deg til det?
 - Kan du nevne et eksempel?
 - Hvilken kilde tror du denne fordommen kom fra?
 - Hvordan løste du saken?
 - Hva ble resultatet?
 - Tror du saken hadde blitt løst på en annen måte om du ikke hadde hatt fordommen?
 - Har det noen gang skjedd at du ikke har blitt bevisst dine fordommer før etter at samtalen/møtet var ferdig? Hvordan forholdt du deg til det?
 - Hvis det er fordommer, når begynner den å virke, er det når du møter vedkommende eller før du møter vedkommende?

Avslutning

Er det noe annet du vil si til slutt? Spørsmål eller kommentar?

Hvordan opplevde du dette?

Intervjuguide

Oppfølgingsintervju 2

Innledning:

- Takk for at du stilte opp
- Dette intervjuet er basert på gruppeintervjuet. I dette intervjuet vil jeg be om utdyping av enkelte områder som kom opp på gruppeintervjuet.

Åpningspørsmål

1. Har du gjort deg noen tanker om tema siden gruppeintervjuet? I såfall hva har du tenkt?

Har du kommet på noen kilder som ikke ble nevnt på gruppeintervjuet? Er det noe du ønsker det skulle ha blitt snakket mer om, noe du savnet?

Hvilke kilder til kunnskap har sosial arbeidere om etniske minoriteter?

2. Hva sier de ulike kildene om etniske minoriteter? Jeg ber deg om å si noe konkret. Jeg skal lese opp de ulike kildene som ble nevnt i gruppeintervjuet.

Kunnskap om etniske minoriteter

3. Hva slags kunnskap har du om etniske minoriteter? Kan du si noe konkret?

Under intervjuet kom det frem at dette spørsmålet var veldig åpent og vidt, og at det var vanskelig å svare på. Er det ordet kunnskap eller etniske minoriteter som gjør at det blir vanskelig å svare på?

Hvordan påvirker det arbeidsutførelsen. (Konsekvenser for arbeidet)

4. Hvilke type saker har du i forbindelse med denne gruppen?

Er det forskjell i type problematikk i forhold til ulike minoritetsbakgrunner?

5. Kan du tenke på en spesifikk sak. Jeg er opptatt av hvordan du løste denne saken.

Hvem

Hvorfra

Hva var problematikken?

Hva tenkte du?

Hvilke kilder kom frem?

Hvilken kunnskap kom frem? Kan du konkretisere.

Hva ble resultatet?

Hva var det som gjorde at resultatet ble slik?

Fordommer

6. Under intervjuet kom fordommer opp når dere snakket om kunnskap. Hva er det som gjør at noe kunnskap blir sett på som fordom? Spiller det inn om kunnskapen man har sier noe negativt, fokuserer på problemer, feil o.l?

7. Har du noen gang opplevd at du selv har hatt fordommer i møtet med en bruker med etnisk minoritetsbakgrunn?
Hvordan forholdt du deg til det?
Kan du nevne et eksempel?
Hvilken kilde tror du denne fordommen kom fra?
Hvordan løste du saken?
Hva ble resultatet?
Tror du saken hadde blitt løst på en annen måte om du ikke hadde hatt fordommen?

8. Det ble sagt at det er viktig å vite hva fordommene dine er, og at de ikke bør vises i eller påvirke samtalen. Men dette er ikke bestandig så enkelt. Kan du si noe om dette?
Hvordan opplever du det om du har fordommer i en samtale? Hvordan kan det påvirke samtalen?

9. Det ble sagt at fordommer har man om forskjellige brukere av sosialtjenesten, ikke bare fordi noen har etnisk minoritetsbakgrunn, men at det kan gjelde for eksempel nordmenn også.
Er det noen forskjell på fordommene, hva er den i så fall? Er det for at etn min er mer ukjent? Er det flere fordommer, generaliseringer, andre fordommer eller lettere? Forskjell på hvordan fordommen mot etn norske og etn min dannes?
Kildene til fordommene? Kan det være at det er lettere å ha fordommer når det gjelder etniske minoriteter siden det er så mye fokus på denne gruppen i samfunnet?

Avslutning

Er det noe annet du vil si til slutt? Spørsmål eller kommentar?

Hvordan opplevde du dette?